کۆمەڵێک پەسەندکراوی نێودەوڵەتیی تایبەت بە مافی مرۆڤ

وەرگێڕان لە فارسییەوە

قادر وریا

١ - ڕاگەیەندراوی شووڕای ئەورووپا بۆ پشتیوانی لە کەمایەتییە نەتەوەییەکان ..... لاپەڕەی ٢
٢ - پەیماننامەی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان لە بارەی منداڵانەوە .... لاپەڕەی ٩
٣ - بەیاننامەی پێشگیری لە توندو تیژی دژی ژنان .... لاپەڕەی ٢٣
٤ - ڕێککەوتننامەی دژی ئەشکەنجە و ڕەفتاری یان سزای توندو تیژ، دژی ئینسانی و تێکەڵ بە سووکایەتی لاپەڕەی ٢٧
٥ - بەیاننامەی بنەماکانی وێکهەڵکردن .... لاپەڕەی ٣٧
٦ - ڕێککەوتننامەی نێونەتەوەیی مافی مەدەنی و سیاسییەکان .... لاپەڕەی ٤١
٧ - ڕێککەوتننامەی لە نێو بردنی جۆرەکانی جیاوازیدان بەرانبەر بە ژنان .... لاپەڕەی ٥٥
٨ - بەرنامەی پێشنیار کراوی ڕێکخراوی نێونەتەوەیی لێخۆشبوون بۆ پشگیری لە ڕفاندن و بێ سەر و شوێنکردنی مرۆڤەکان .... لاپەڕەی ٦٥
٩ - جارنامەی جیهانیی مافی مرۆڤ .... لاپەڕەی ٦٨

پووشپەڕی ٢٧١٣ ئامادە کردنی ڕەحمان نەقشی ژووئیەی ٢٠١٣

راگەیەندراوی شووڕای ئەورووپا بۆ پشتیوانی لە کەمایەتییە نەتەوەییەکان.

پێشەکیی وەرگێڕی فارسی(*):

ئەم راگەیەندراوە، رێککەوتننامەیەکە لە چەشنی بەیاننامەی مافی مرۆڤی رێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان کە لە لایەن شووڕای ئەوروپاوە و بە ئامانجی پشتیوانی لە کەمایەتییە نەتەوەییەکانو، پێشگیری لە جیاوازیدانان بە دژی ئەوان، پەسند کراوە و بڵاو بۆتەوە. ئەم مافانەی لەم بەیاننامەیەدا هاتوون لە مافە شارۆمەندییەکان کە ئەندامانی کەمایەتییە نەتەوەییەکان لە وڵاتی ئەوروپاییدا، وەک ئەندامانی دیکەی کۆمەڵ هەیانە، جیاوازن. ئەم مافانە هەروەها لەو مافە سیاسییانە کە زۆربەی میللییەتە ئەوروپاییەکان بە تایبەتی لەچوارچێوەی سیستەمە فیدراتیڤەکاندا هەیانە، جیاوازن. ئەم مافانە هێندێک بنەمای گشتیو، لانیکەمی ئەو مافانەن کە ئەندامانی ئەو کەمایەتییانە، بێ لەبەرچاوگرتنی جۆری سیستەمی سیاسی، دەبێ هەیانبێ. شتێکی سروشتییە کە مافەکانی کەمایەتییە نەتەوەییەکان لە سیستەمە فیدراتیڤەکاندا، زۆر لەوانەی لەم بەیاننامەیەدا هاتوون، زیاترن. بۆ نموونە دانمارکییەکانی وڵاتی ئەڵمان، مافی سیاسیی تایبەت بە خۆشیان هەیە لە حاڵێکدا، لەم راگەیەندراوەدا هیچ ئاماژەیەکیش بەوان نەکراوە.

هەروەها دەبێ لەنێوان میللەت (نەتەوە) یان میللییەت (نەتەوایەتی)و "کەمایەتیی نەتەوەیی" جیاوازی دابنێین. "کەمایەتیی نەتەوەیی" بە تاقمێک یان بەشێک لە ئەندامانی کۆمەڵ دەگوترێ کە لەمێژساڵە لەو کۆمەڵگەیەدا دەژین، ئەندامی ئەو کۆمەڵگەیەن [هاووڵات یان شارۆمەندی ئەوێن]، بەڵام لە باری "نەتەوەیی"، کولتووریو زمانییەوە لەگەڵ زۆرایەتیی کۆمەڵگە، جیاوازن. بۆ وێنە لە ئەڵمان کەمایەتییەکانی "سینتی"و "روما" لەچاو ئەڵمانییەکانی دیکە، وەزعێکی ئەوتۆیان هەیە. ئەوەش لە حاڵێکدایە کە لەو وڵاتانەدا کە پێکهاتەیەکی نەتەوەیی جۆراوجۆریان هەیە . وەک سویسو بێلژیک . لە جیاتی زاراوەی "کەمایەتیی نەتەوەیی"، لە چەمکی "میللییەت" کەڵک وەردەگرن. چونکە لەوێ هەرلەجێدا "زۆرایەتییەکی نەتەوەیی" نییە تا"کەمایەتییەک"یش لەوێدا هەبێو، "کەمایەتی" وەک کەرتێک یان لقێک لە بەرانبەر "زۆرایەتی"دا، سەیر بکرێ. بەڵکو هەر میللەتێک ناوچە یان سەرزەویی تایبەت بە خۆی هەیەو، بۆخۆی زۆرایەتیی ئەو ناوچەیە پێکدێنێ.

ئەگەر لەبارەی ئێرانەوە بمانەوێ نموونەیەک بێنینەوە، دەبێ بڵێین کە میللییەتە ئێرانییەکان . ئازەری، کورد، عەرەب، بەلووچ . ناتوانین پێیان بڵێین "کەمە نەتەوە" یان "کەمایەتیی نەتەوەیی"، چونکە ئەوان، لەسەر یەک لەناوچەی خۆیاندا نیشتەجێنو زۆرایەتیی کۆمەڵگەی ئەوێ پێکدێنن. تەنیا بەو تاقمە لە میللییەتەکان دەتوانین بڵێین "کەمایەتیی نەتەوەیی" کە لەنێو میللەتەکانی دیکەدا دەژین. بۆ نموونە ئەگەر ئێرانی داهاتوو وڵاتێکی فیدراتیڤ پێکهاتوو لە ئەیالەتە جۆراوجۆرەکان بێ، ئەو کات دەتوانین بە ئازەرییەکانی ئەیالەتی کوردستان، یان بە کوردەکانی ئازەربایجان بڵێین "کەمایەتیی نەتەوەیی"، کە دەبێ لانی کەمی مافەکانیان کە لەم راگەیەندراوەدا هاتووە، بۆیان دابینو دەستەبەر بکرێ.

راگەیەندراوی شووڕای ئەوروپا بۆ پشتیوانی لە کەمایەتییە نەتەوەییەکان

ئێمە وڵاتانی ئەندامی شووڕای ئەوروپاو، وڵاتانی دیکە کە ئەو بەیاننامەیەمان ئیمزا کردووە:

* بەم هۆیەوە کە دەمانەوێ ئامانجی نزیک کردنەوەی هەرچی زیاتری ئەندامانی شووڕای ئەوروپا بێنینەدی،
* بەم هۆیەوە کە دەمانەوێ نێوەرۆکی رێککەوتننامەی ٩ی ئۆکتوبری ١٩٩٣ی سەرۆکانی دەوڵەتانی ئەندامی شووڕای ئەوروپا لە ڤیەننا جێبەجێ بکەین،
* بەم هۆیەوە کە لێبڕاوین ئیدەئالە ئینسانییەکان و، رێوشوێنە دێمۆکراتیکەکان کە میراتی هاوبەشی هەمووماننن، بپارێزین و پەرەیان پێ بدەین تا لەم رێگایەوە مافەکانی مرۆڤ و ئازادییە بنەڕەتییەکان گەشە بکەن و قووڵتر ببنەوە،
* بەم هۆیەوە کە پارێزگاری لە بوونی کەمایەتییە نەتەوەییەکان و داکۆکی لە مافەکانی ئەوان، بۆ سەقامگیری، هێمنایەتیی دێمۆکراتیک و ئاشتی لە ئەوروپا دا، گرنگیی خۆی هەیە،
* بەم هۆیەوە کە هەر کۆمەڵگەیەکی بەراستی دیموکراتیک و پلۆرالیستی نەک هەر دەبێ ناسنامە ئەتنیکی، کولتووری، زمانی و ئایینییەکانی هەموو ئەندامانی کەمایەتییە نەتەوەییەکان بپارێزێ، بەڵکوو دەبێ هەلومەرجی پێویست بۆ خۆنواندنی ئازادانە و پاراستن و گەشەکردنی ئەم پێناسەیەش پێکبێنێ،

※ بەم هۆیەوە کە پێویستە کەشوهەوای وێکهەڵکردن و وتووێژ بپارێزرێ و قووڵ بکرێتەوە،

※ بەم هۆیەوە کە جۆراوجۆریی کولتووری بۆ هەرکام لەو کۆمەڵگایانە نەک هەر هۆیەک و سەرچاوەیەک بۆ جیایی و لێکدابڕان لەواندا نییە، بەڵکوو دەتوانێ ببێتە هۆی دەوڵەمەند نیشاندانیشیان،

※ بەم هۆیەوە کە گەشەکردن و پەرەگرتنی ئەورووپا، هەر بە هاوکاریی نێوان وڵاتانی ئەم پارچە وشکاییە نەبەستراوەتەوە، بەڵکوو بۆ وێنە بە هاوکاریی نێوان ئۆرگانەکان و دەزگا دەوڵەتییە هەرێمی و ناوچەییەکانی دەرەوەی سنوورەکانی ئەو وڵاتانەش، دیارە بە ڕەچاوکردنی ڕێوشوێنە قانوونییەکان و مافی حاکمییەتی نەتەوەیی هەریەک لەو وڵاتانەشەوە، بەستراوە،

※ هەر وەها بە وەبەرچاوگرتنی ڕێککەوتننامەی مافی مرۆڤ و ئازادییە بنەڕەتییەکان و پەیماننامە پێوەندیدارەکان،

※ بەسەرنجدان بەو دەروەست و بەرپرسیارەتییانە کە لە بەیاننامە و پەیماننامەکانی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکانو، لە پێوەندی لەگەڵ پشتیوانی لە کەمایەتییە نەتەوەییەکاندا، هاتوون،

بەرعۆدە بوویین ئەو ڕێوشوێنانەی لە پێوەندی لەگەڵ ئامانجەکانی سەرەوەدا دەبێ بەڕێوەبچن، هەروەها ئەو دەروەست و پابەندییە قانوونی و سیاسییانەی کە لەوانەوە سەرچاوە دەگرن، دەستنیشان و ئامادە بکەین تا هەموو ئەو وڵاتانەی ئەم ڕاگەیەندراوە ئیمزا دەکەن، پارێزگاری و داکۆکیی کاریگەر لە کەمایەتییە نەتەوەییەکان و، ماف و ئازادییەکانی ئەوان لەسەر بناغەی پرنسیپەکانی دەوڵەتی قانوونی و، مافی سەربەخۆیی و، دەسەڵاتی نەتەوەیی وڵاتانی پێوەندیدار، دابین و دەستەبەر بکەن.

ڕێوشوێنەکانی گونجاو لەم بەیاننامەیەدا دەبێ لەنێوخۆی وڵاتانێکدا کە ئیمزایان کردووە، ببن بە ڕێوشوێنی حوقووقی و لەلایەن دەوڵەتەکانی ئەوانەوە بەڕێوە ببرێن.

ئەم ڕێوشوێنە بناغەییانەی ئیمزاکەران پابەندن بەڕەچاوکردنیان بریتین لە:

فەسڵی یەکەم

ماددەی ١ :

پارێزگاری و داکۆکی لە کەمایەتییە نەتەوەییەکان و ماف و ئازادییەکانی ئەندامانی ئەوان، شتێکی جیانەکراوە لە داکۆکیی نێونەتەوەیی لە مافەکانی مرۆڤ و، بەشێک لە هاوکارییە نێونەتەوەییەکان پێکدێنێ.

ماددەی ٢ :

نێوەرۆکی ئەم ڕاگەیەندراوە دەبێ لەسەر بناغەی بڕواو متمانە و، بە گیانی وێکهەڵکردنو لێکتێگەیشتن، شانبەشانی ڕێزدانان بۆ دراوسێیەتی و پێوەندیی دۆستانە و هاوکاریی نێوان دەوڵەتان بەڕێوەببرێ.

ماددەی ٣ :

١- هەر کەسێک کە سەر بە کەمایەتییەکی نەتەوەییە، مافی ئەوەی هەیە ئازادانە بڕیار بدا کە ئایا لەسەر بناغەی بەستراوەیی بەو کەمایەتییە نەتەوەییە، هەڵسوکەوتی لەگەڵ بکرێ یان نا. هەر بڕیارێک بدا نابێ ببێتە هۆی زەوتکردنی مافەکانی و، هیچ زیانو خەسارێکی بۆ ئەو بەدواوە بێ.

٢- ئەندامانی کەمایەتییە نەتەوەییەکان دەتوانن لەو ماف و ئازادییانە کە لەم ڕاگەیەندراوە دا هاتوون، بە شێوەی تاکەکەسی و بە کۆمەڵ کەڵکوەربگرن و بەڕێوەیان ببەن.

فەسڵی دووهەم

ماددەی ٤ :

١- ئەوانەی ئەم ڕاگەیەندراوەیان مۆرکردووە، بەرعۆدە دەبن کە مافی یەکسانبوون لەبەرانبەر قانووناو، پارێزگاریی قانوونیی وەک یەک بۆ هەرکەسێک کە

سەر بە کەمایەتییەکی نەتەوەییە، دەستەبەر بکەن. بەم پێیە هەر چەشنە جیاوازیدانانێک لەسەر بناغەی بەستراوەیی بە کەمایەتییەکی نەتەوەیی، قەدەغەیە.

٢- ئەوانەی ئەم راگەیەندراوەیان مۆرکردووە، بەرعۆدە دەبن ئەگەر پێویست بوو هەنگاوی گونجاو هەڵبگرن بۆ ئەوەی بەرابەریی تەواوو راستەقینە لە نێوان ئەندامانی کەمایەتییەکی نەتەوەیی لەگەڵ زۆرایەتیی کۆمەڵگە لە هەموو بوارەکانی ئابووری، سیاسیوکولتووریی ژیاندا، جێگیر بێ و، قووڵتر بێتەوە. لەم روانگەیەوە ئەوان بە شێوەیەکی لەبار بایەخ دەدەن بە هەلومەرجی تایبەتیی ئەندامانی کەمایەتییە نەتەوەییەکان و رەچاوی دەکەن.

٣- ئەو هەنگاوانەی لە سەربناغەی خاڵی دووهەمی ئەم ماددەیە هەڵدەگیرێن، وەک جیاوازیدانان سەیر ناکرێن.

ماددەی ٥ :

١- ئەوانەی ئەم راگەیەندراوەیان مۆرکردووە، بەرعۆدەن هەلومەرجێک پێکبێنن تا ئەندامانی کەمایەتییە نەتەوەییەکان بتوانن کولتووری خۆیان بپارێزن و بیبووژێننەوە و لایەنەکانی پێکهێنەری ناسنامەی خۆیان وەک ئایین، زمان، نەریتەکان و میراتە کولتوورییەکانی خۆیان بپارێزن.

٢- جیا لەو هەنگاوە گشتییانەی بۆ راکێشان و تێکەڵاوبوونی ئەندامانی کەمایەتییە نەتەوەییەکان لەکۆمەڵدا، پێویستە هەڵبگیرێن، ئەوانەی ئەم راگەیەندراوەیان مۆر کردووە، لە هەر هەنگاوو ئامانجێکی دیکە کە بە مەبەستی لاواز کردن و وەکیەک لێکردنی زۆرەملێ و تواندنەوە (ئاسیمیلاسیۆن)ی ئەوان بێ، دووری دەکەن و، هەوڵ دەدەن پشتیوانی لەو کەسانە بکەن کە لەگەڵ ئەم رەفتارو سیاسەتە ئاسیمیلاستیانە بەرەوروو دەبن.

ماددەی ٦ :

١- ئەوانەی ئەم راگەیەندراوەیان مۆرکردووە، گیانی وێکهەڵکردن و وتووێژی کولتووری لەنێوان مرۆڤەکان بەهێز دەکەن و، هەنگاوی کاریگەر بە مەبەستی گەشەکردن و قووڵبوونەوەی رێزو لێکتێگەیشتنی بەرانبەرو، لە پێناوی پەرەپێدانی هاوکاریی نێوان هەموو ئەو مرۆڤانەی لە وڵاتەکانیاندا دەژین، بەتایبەتی لە بوارەکانی فێرکردن، فەرهەنگو راگەیەنە گشتییەکاندا، هەڵدەگرن. ئەویش بەبێ وەبەرچاوگرتنی ناسنامەی نەتەوەیی، کولتووری، زمانی و ئایینیی ئەوان.

٢- ئەوانەی ئەم راگەیەندراوە یان مۆرکردووە، بەرعۆدە دەبن هەنگاوی پێویست بە مەبەستی پارێزگاری و پشتیوانی لەو مرۆڤانە هەڵبگرن کە سەبارەت بە بەستراوەیی نەتەوەیی، کولتووری، زمانی و ئایینییان لەگەڵ جیاوازیدانان، کردەوەی دوژمنانەو توندوتیژ بەرەوڕوون یان لەوانەیە بەرەوڕوو بن.

ماددەی ٧ :

ئەوانەی ئەم راگەیەندراوەیان مۆرکردووە، مافەکانی هەموو تاکێکی سەربە کەمایەتییە نەتەوەییەکان بۆ پێکهێنانی کۆڕوکۆبوونەوەی هێمنانەو ئاشتیخوازو بۆ خۆرێکخستنی ئازادانە، دابین و دەستەبەر دەکەن‌و، هەروەها رێز لە ئازادیی دەربرین، بیروڕا، ویژدان و ئایینیی ئەوان دەنێن و رەچاویان دەکەن.

ماددەی ٨ :

ئەوانەی ئەم راگەیەندراوەیان مۆرکردووە، بەرعۆدە دەبن مافی هەموو کەسێک لە کەمایەتییە نەتەوەییەکان بۆ دەربڕینی بیروڕا ئایینییەکان و جیهانبینیی خۆیان‌و، هەروەها بنیاتنانی ناوەندو رێکخراوو کۆمەڵەی ئایینی بە رەسمی بناسن.

ماددەی ٩ :

١- ئەوانەی ئەم راگەیەندراوەیان مۆرکردووە، بەرعۆدە دەبن مافی هەر تاکێک لە کەمایەتییە نەتەوەییەکان بۆ دەربڕینی ئازادانەی بیروڕاو بۆچوونەکانی خۆیان بەرەسمی بناسن. ئەم مافە، هەبوونی بیروبۆچوونی [جۆراوجۆر]، ناردن و وەرگرتنی هەواڵ و بیروڕا بە زمانی خۆیان بێخۆتێهەڵقوتاندن و دەستێوەردانی دەوڵەتی و بێسەرنجدان بە سنوورەکانی وڵات، دەگرێتەوە. ئیمزاکەرانی ئەم راگەیەندراوە هەروەها بەرعۆدە دەبن لەچوارچێوەی سیستەمی حوقووقیی خۆیاندا، رێوشوێنی پێویست بگرنەبەر بۆ ئەوەی ئەم کەمایەتییانە لە پێوەندی لەگەڵ راگەیەنە گشتییەکاندا، لەگەڵ جیاوازیدانان بەرەوروو نەبن.

٢- خاڵی ١ی ئەم ماددەیە نابێ رێ لەوە بگرێ کە وڵاتانی ئیمزاکەری ئەم راگەیەندراوە بەبێ فەرقوجیاوازی و، بەگوێرەی پێوانە ناسراوەکان و، بە پێی

پرۆسەیەکی قانوونی و ئیداری، ئیجازەی تێکۆشان و کارکردن بدەن بە رێکخراوەکان و کۆمپانیا رادیۆیی، تەلەفیزیۆنی و سینەماییەکان.
٣- ئەوانەی ئەم راگەیەندراوەیان مۆرکردووە، رێ لەوە ناگرن کە ئەندامانی کەمایەتییە نەتەوەییەکان، چاپەمەنیی تایبەت بەخۆیان هەبێو کەڵکی لێوەربگرن. ئەو وڵاتانەی ئەم راگەیەندراوەیان مۆرکردووە لەچوارچێوەی رێوشوێنە قانوونییەکاندا، مافی کەڵکوەرگرتن لە رادیۆو تەلەفیزیۆن بۆ ئەندامانی کەمایەتییە نەتەوەییەکان و، هەروەها ئەوەندەی بگونجێ و، بەوەبەرچاوگرتنی خاڵی یەکەم (یئەم ماددەیە) وەزعێکی وا پێکدێنن کە کەمایەتییە نەتەوەییەکان راگەیەنە گشتییەکانی تایبەت بەخۆیان هەبێ و کەڵکیان لێوەربگرن.
٤- ئەوانەی ئەم راگەیەندراوەیان مۆرکردووە لە چوارچێوەی قانوونەکانیاندا هەنگاوی پێویست بە مەبەستی هاسانکاری بۆ کارتێکردن و دەست راگەیشتنی ئەندامانی کەمایەتییە نەتەوەییەکان بە ئامرازەکانی پێوەندیگرتنی گشتی هەڵدەگرن و، گیانی نەرمی نواندن و وێکهەڵکردن بەهێز دەکەن و، بوار بۆ پلۆرالیزمی کولتووری پێکدێنن.

ماددەی ١٠ :

١- ئەوانەی ئەم راگەیەندراوەیان مۆرکردووە، بەرعۆدە دەبن کە مافی هەموو تاکێکی سەر بە کەمایەتییە نەتەوەییەکان بۆ کەڵکوەرگرتنی ئازادانە و بێگیروگرفت لە زمانی خۆیان بە شێوەی زارەکی و بە نووسراوە، چ لەچوارچێوەی بنەماڵە و ژیانی تایبەتیداو چ لەبەرچاوی خەڵک، بەرەسمی بناسن.
٢- ئەوانەی ئەم راگەیەندراوەیان مۆرکردووە هەوڵ دەدەن لەو ناوچانەدا کە کەمایەتییە نەتەوەییەکان، هەر لە کۆنەوە لەوێ دەژین یان ژمارەیەکی زۆریان نیشتەجێی ئەوێن، ئەگەر ئەندامانی ئەو کەمایەتیانە بۆخۆیان بیانەوێ و هەر بەراستییش ئەو پێویستییە هەبێ، ئەوەندەی بگونجێ هاسانکارییان بۆ بکەن تا لە وتوویژی رۆژانە و پێوەندیگرتنی ئەو کەمایەتییانە بە ئیدارەو دامودەزگا دەوڵەتییەکاندا، لە زمانی ئەو کەمایەتییانە کەڵک وەربگیرێ.
٣- ئەوانەی ئەم راگەیەندراوەیان مۆر کردووە بەرعۆدە دەبن ئەو مافە بۆ هەر کەسێک لە کەمایەتییە نەتەوەییەکان لەکاتی گیراندا دەستەبەر بکەن کە خێراتر بە زمانێک کە لێی تێدەگا، لە بارەی هۆیەکانی گرتن و، سەبارەت بە جۆری ئەو تاوانانەی دراونە پاڵی، قسەی لەگەڵ بکەن و، ئەو مافەی هەیە کە بەو زمانە و، ئەگەر پێویست بوو بە یارمەتیی وەرگێرێک کە بەخۆرایی کاری وەرگێرانی بۆ بکا، داکۆکی لەخۆی بکا.

ماددەی ١١ :

١- ئەوانەی ئەم راگەیەندراوەیان مۆرکردووە بەرعۆدە دەبن کە مافی هەر کەسێک لە ئەندامانی کەمایەتییە نەتەوەییەکان بۆ هەڵبژاردنی ناو و ناوی بنەماڵەیی بە زمانی خۆیان و تۆمارکردنیان لە بەڵگەنامە رەسمییەکاندا بە رەسمی بناسن، بە جۆرێک کە سیستەمی حوقووقیی وڵاتی پێوەندیدار ددان بەو مافەدا بنێ.
٢- ئەوانەی ئەم راگەیەندراوەیان مۆرکردووە، بەرعۆدە دەبن کە مافی هەر تاکێک لە کەمایەتییە نەتەوەییەکان بۆ هەڵواسینی تابلۆ، نووسینی سەر بەردی کێل، کاری پرۆپاگەندە، هێنانی روونووس [وێنە یان نموونەی نووسراوە و بەڵگەنامەکان]و نووسینی پێوەندیدار بە ژیانی تایبەتی بە زمانی خۆیان، بە جۆرێک کە بۆ هەموو لایەک ببینرێ، بەرەسمی بناسن.
٣- ئەوانەی ئەم راگەیەندراوەیان مۆرکردووە هەوڵ دەدەن لەو ناوچانەدا کە کەمایەتییە نەتەوەییەکان هەر لە کۆنەوە بە ژمارەیەکی زۆرەوە، دەژین، لە چوارچێوەی رێوشوێنە قانوونییەکانداو لەوانەشە بەرێککەوتن لەگەڵ وڵاتانی دیکەو بەسەرنجدان بەو تایبەتمەندییانەی هەن، تابلۆی ناوی ناوچەکان، گەرەکەکان، شەقامەکان و نیشانە جوگرافیاییەکانی دیکە، هەر بە زمانی ئەو کەمایەتییانە بنووسن. دیارە بەمەرجێک کە ئەم کارە داواکاری پێویستی هەبێ.

ماددەی ١٢ :

ئەوانەی ئەم راگەیەندراوەیان مۆرکردووە، لەبەشی فێرکردنو لێکۆڵینەوە دا هەنگاوی پێویست بەمەبەستی ناسینی قووڵتری فەرهەنگ، مێژوو، زمان و ئایینی کەمایەتییە نەتەوەییەکان و زۆرایەتیی کۆمەڵ هەڵدەگرن.

ماددەی ١٣ :

١- ئەوانەی ئەم راگەیەندراوەیان مۆرکردووە مافی ئەندامانی کەمایەتییە نەتەوەییەکان بۆ دامەزراندن و بەرێوەبردنی قوتابخانەو دامەزراوە فێرکارییەکانی تایبەت بە خۆیان لە چوارچێوەی سیستەمە فێرکارییەکانی وڵاتی خۆیاندا بەرەسمی دەناسن.

٢. جێبەجێکردنی ئەم مافە هیچ بەرعۆدەیی و بەرپرسیارەتییەکی ماڵی ناخاتە سەر ئەو وڵاتانەی ئەم راگەیەندراوەیان مۆرکردووە.

ماددەی ١٤ :

١- ئەوانەی ئەم راگەیەندراوەیان مۆرکردووە مافی ئەندامانی کەمایەتییە نەتەوەییەکان بۆ خوێندن و فێربوون بە زمانی خۆیان بەرەسمی دەناسن.
٢- ئەوانەی ئەم راگەیەندراوەیان مۆرکردووە، لەو ناوچانەدا کە کەمایەتییە نەتەوەییەکان لە دێرزەمانەوە و بە ژمارەیەکی زۆرەوە دەژین، هەوڵ دەدەن بە مەرجێک داواکار بەرادەی پێویست هەبن، ئەوەندەی دەگونجێ و لە چوارچێوەی سیستەمی فێرکردنی وڵاتەکانیاندا، ئەندامانی ئەو کەمایەتییە نەتەوەییانە زمانی نەتەوەیی خۆیان فێر بن، یان بەو زمانە بخوێنن.
٣- خاڵی ٢، بێ ئەوەی فێربوونی زمانی رەسمیی وڵات یان خوێندن بەو زمانە، زەبرێکی لێ بکەوێ بەرێوەدەچێ.

ماددەی ١٥ :

ئەوانەی ئەم راگەیەندراوەیان مۆرکردووە، هەلومەرجی پێویست بۆ بەشداریی کاریگەری ئەندامانی کەمایەتییە نەتەوەییەکان لە ژیانی کولتووری، کۆمەڵایەتی و ئابووریی کۆمەڵ بەگشتی و، لە دەزگای ئیداری بەتایبەتی لەو کارانەدا کە دەگەرێتەوە بۆ خۆیان، پێکدێنن.

ماددەی ١٦ :

ئەوانەی ئەم راگەیەندراوەیان مۆرکردووە خۆ لەو هەنگاوانە دەپارێزن کە رێژەو پێوەندیی خەڵک لەو ناچانە دا کە کەمایەتییە نەتەوەییەکانیان لێ دەژین، دەگۆرن و، دەبنە هۆی بەرتەسک کردنی ماف و ئازادییەکانی ئەوان کە لەم راگەیەندراوە دا هاتوون.

ماددەی ١٧ :

١- ئەوانەی ئەم راگەیەندراوەیان مۆرکردووە بەرعۆدە دەبن مافی ئەندامانی کەمایەتییە نەتەوەییەکان بۆ پێکهێنان و درێژەدانی پێوەندی لەگەڵ ئەو کەسانەدا کە بە شێوەی قانوونی لەو دیوی سنووره جوگرافیاییەکاندا دەژین و، بە تایبەتی پێناسە و تایبەتمەندیی نەتەوەیی، کولتووری، زمانی و ئایینیی وەک یەکیان هەیە، یان خاوەنی هەر هەمان میراتی کولتوورین، لەبەرچاو بگرن.
٢- ئەوانەی ئەم راگەیەندراوەیان مۆرکردووە بەرعۆدە دەبن رێز لە ئەندامانی کەمایەتییە نەتەوەییەکان بۆ بەشداری لە تێکۆشانی رێکخراوە نادەوڵەتییەکان هەم لە ئاستی نەتەوەیی و هەم لە ئاستی نێونەتەوەییدا بگرن و ئەم بەشداریکردنە نەبەنە ژێر پرسیار.

ماددەی ١٨ :

١ـ ئەوانەی ئەم راگەیەندراوەیان مۆرکردووە هەوڵ دەدەن ئەگەر پێویست بوو بە هۆی مۆرکردنی رێککەوتننامەی دوو لایەنەو چەند لایەنە لەگەڵ وڵاتانی دیکە، بەتایبەتی لەگەڵ وڵاتانی دراوسێدا، پارێزگاری و پشتیوانی لە ئەندامانی کەمایەتییە نەتەوەییەکان دەستەبەر بکەن.
٢. ئەوانەی ئەم راگەیەندراوەیان مۆرکردووە، ئەگەر بۆیان گونجا، هەنگاوی پێویست بە مەبەستی بەهێزکردنی هاوکارییەکانی دەرەوەی سنوورەکان، هەڵدەگرن.

ماددەی ١٩ :

ئەوانەی ئەم راگەیەندراوەیان مۆرکردووە بەرعۆدە دەبن رێز لەو بنەمایانە بگرن کە لەم پەیماننامەیەدا هاتووزو جێبەجێیان بکەن. ئەگەر لەبەر هەر پێویستییەکیش بەربەستێکیان لەسەر رێگایان دروستکرد، دەبێ لەو چوارچێوانەدا بن کە لە رێککەوتننامە نێونەتەوەییەکانزو، بەتایبەتی لە رێککەوتننامەی پاراستنی مافی مرۆڤ و ئازادییە بنەرەتییەکان و هەروەها لە پەیماننامە پێوەندیدارەکاندا هاتوون و، گرنگی و بایەخێکی تایبەتی بەو ماف و ئازادییانە دەدەن کە لەم بنەمایانەوە سەرچاوە دەگرن.

فەسڵی سێهەم

ماددەی ٢٠ :

ئەنــدامانی کەمایەتییــە نەتەوەییــەکان لــەکاتی کــەڵکوەرگرتن لــەو مــاف و ئازادییانــەیان کــە لــە بنــەماکانی ئــەم بەیاننامەیــە ســەرچاوە دەگــرن، دەبــێ ڕێوشــوێنە قانوونییەکانی وڵاتێک کە لێی دەژین، بەتایبەتی مافەکانی ئەندامانی کەمایەتییە نەتەوەییەکانی دیکەو زۆرایەتیی کۆمەڵ، ڕەچاو بکەن.

ماددەی ٢١ :

ئــەو بنــەماو ڕێوشــوێنانەی لــەم ڕاگەیەنــدراوەدا هــاتوون، نــابێ بــەجۆرێک لێکبدرێنــەوە کــە ڕێگــا بــە ئەنجامــدانی هــەر کــارو کردەوەیــەک بــدەن کــە لەگــەڵ بنــەماکانی مافەکانی نێونەتەوەیی بە تایبەتی بەرابەری (یەکسانی)ی سەربەخۆیی، مافی دەسەڵاتدارەتیی نیشتمانی و سەربەخۆیی سیاسیی دەوڵەتاندا، ناتەبان.

ماددەی ٢٢ :

ئــەو بنــەماو ڕێوشــوێنانەی لــەم ڕاگەیەنــدراوەدا هــاتوون، نــابێ بــەجۆرێک لێکبدرێنــەوە کــە ببنــە هــۆی بەرتەســک کــردن و کەمکردنــەوەی مافــەکانی مــرۆڤ و ئازادییــە بنچینەییەکان کــە بــە گــوێرەی قــانوون هــەرکام لــە مۆرکــەرانی ئــەم ڕاگەیەنــدراوە، یــان بــە پێــی ڕێککەوتننامــەکانی دیکــە کــە ئــەو وڵاتانــە مۆریــان کــردوون، بــەرعۆدە بوون دەستەبەرو دابینیان بکەن.

ماددەی ٢٣ :

ئــەو مــاف و ئازادییانــەی لــە بنــەماو ڕێوشــوێنەکانی ئــەم ڕاگەیەنــدراوەوە ســەرچاوە دەگــرن و، هــەر لــەو کاتــەدا لەگــەڵ ڕێککەوتننامــەکانی دیکــەی وەک ڕێککەوتننامــەی پاراســتنی مــافی مــرۆڤ و ئازادییــە بنچینەییــەکان و پەیماننامــە پێوەندیــدارەکانیان، لــە نێوەرۆکــدا یــەک شــتن، دەبــێ بــە گــوێرەی نێــوەرۆکی ئــەو ڕێککەوتننامە نێونەتەوەییانە، پێناسە بکرێن.

فەسڵی چوارەم

ماددەی ٢٤ :

١- کۆمیتــەی وەزیرانــی شــوورای ئــەوروپا بــە ســەر چۆنیــەتیی بــەڕێوەچوونی نێــوەرۆکی ئــەو ڕاگەیەنــدراوە دا لەلایــەن وڵاتانێکــەوە کــە مۆریــان کــردووە، چــاوەدێری دەکا.

٢- ئــەو وڵاتانــەی ئــەم ڕێککەوتننامەیــەیان مۆرکردووە، بــەڵام ئەنــدامی شــوورای ئــەوروپا نــین، لــە میکانیزمێــک بــۆ چاوەدێری بەســەر چۆنیــەتیی بــەڕێوەچوونی ئــەو ڕاگەیەندراوە دا . کە تا ئەم کاتە هێشتا دیاری نەکراوە. بەڵام ڕوونەکرێتەوە . بەشداری دەکەن.

ماددەی ٢٥ :

١- هــەرکام لــەو وڵاتانــەی ئــەم ڕاگەیەنــدراوەیان مــۆرکردووە، پــاش ئــەوەی ڕاگەیەندراوەکــە ئیعتیبــاری قــانوونیی پەیــدا کــرد، دەبــێ لــە مــاوەی ســاڵێکدا زانیــاریی تــەواو لــە بــارەی هــەنگاوەکانی خۆیــان کــە لــە بــواری قانوونــدانان و بــە مەبەســتی جێبــەجێکردنی بنــەماو ڕێوشــوێنەکانی گونجــاو لــەم ڕاگەیەنــدراوەدا، هەڵیانگرتوون، بدەن بە سکرتێری گشتیی شوورای ئەوروپا.

٢- بــەدوای ئەمەشــدا، هــەرکام لــە وڵاتــانی مۆرکــەری ئــەم ڕێککەوتننامەیــە، دەبــێ بــە ڕێکــوپێکی و هەرچەنــد جــار کــە شــوورای ئــەوروپا بیــەوێ، زانیــاریی دیکــە کــە بۆ جێبەجێکردنی نێوەرۆکی ئەو ڕێککەوتننامەیە گرنگن، بۆ شوورای ئەوروپا بنێرن.

ماددەی ٢٦ :

١- بۆ هەڵسەنگاندنی لەباری و گونجاوبوونی ئەو هەنگاوانەی لەلایەن وڵاتانی مۆرکەری ئەم ڕێککەوتننامەیەوە بۆ جێبەجێکردنی بنەماو ڕێوشوێنەکانی

هەڵگیراون، کۆمیتەی وەزیران لەلایەن کۆمیسیۆنێکی راوێژکاری کە ئەندامەکانی لە زانستی پارێزگاری و پشتیوانی لە کەمایەتییە نەتەوەییەکاندا پسپۆرن، پشتگیری دەکرێ.

٢- پێکهاتەی ئەم کۆمیسیۆنە راوێژکارییە و شێوەی کارکردنی، دوای دابین بوونی ئیعتیباری قانوونی بۆ ئەم رێککەوتننامەیە و کارپێکردنی، لە ماوەی ساڵێکدا لەلایەن کۆمیتەی وەزیرانەوە دیاری دەکرێ.

فەسڵی پێنجەم

ماددەی ٢٧ :

ئەم رێککەوتننامەیە بە مەبەستی مۆرکردن دەدرێ بە ئەندامانی شووڕای ئەورووپا. هەروەها وڵاتانی دیکە لەلایەن کۆمیتەی وەزیرانەوە بانگهێشت کراون لە ئێستاوە تا رۆژی ئیعتیبار پەیداکردنی ئەم راگەیەندراوە لە باری قانوونییەوە و دەست پێکردنی، ئیمزای بکەن. بەڕێوەبردنی نێوەرۆکی ئەم بەڵگەنامەیە پێویستی بە پەسندکردن، قەبوڵکردن و دەرکردنی ئیجازەنامەی پێویست لەلایەن پارلمانی وڵاتە پێوەندیدارەکانەوە هەیە. بەڵگەنامەکانی تایبەت بە پەسندکردن، قەبوڵکردن و ئیجازەدان بەبەڕێوەچوونی ئەم رێککەوتننامەیە، لەلای سکرتێری گشتیی رێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان رادەگیرێن.

ماددەی ٢٨ :

١- بەڕێوەبردنی نێوەرۆکی ئەم رێککەوتننامە بناغەییە، راست لەو رۆژەڕا دەست پێدەکا کە ٣ مانگی تەواو بەسەر رەزامەندی دەربڕینی ١٢ ئەندامی شووڕای ئەورووپا بە گوێرەی ماددەی ٢٧ لەگەڵ ئەو رێککەوتننامەیەو، بەرعۆدەبوونیان لە ئاست بەڕێوەبردنی نێوەرۆکەکەی، رابردبێ.

٢- هەر وڵاتێکی ئەندام کە دواتر رەزامەندیی خۆی لەگەڵ ئەم رێککەوتننامەیەو، بەرعۆدەبوونی خۆی لە ئاست بەڕێوەبردنی نێوەرۆکەکەی رادەگەیەنێ، ٣ مانگ دوای ئەوەی بەڵگەنامەکانی تایبەت بە پەسندکردن، قەبوڵکردن و ئیجازەنامەی دەوڵەت یان پارلمانی وڵاتەکەیدا، بە شووڕای ئەورووپا، راست لە رۆژی دواترەوە دەست دەکا بە بەڕێوەبردنی.

ماددەی ٢٩ :

١- کۆمیتەی وەزیرانی شووڕای ئەورووپا پاش ئەوەی ئەم رێککەوتننامەیە ئیعتیباری قانوونیی پەیدا کردو، بۆ بەڕێوەبردن ئامادە بوو و، هەروەها بەدوای راوێژ لەگەڵ ئەو دەوڵەتانەدا کە ئەم راگەیەندراوەیان مۆرکردووە، بەگوێرەی بڕیارێک . کە بە پێی ماددەی ٢٠، پیتی "د"ی پێڕەوی نێوخۆی شووڕای ئەورووپا بە زۆرایەتیی دەنگ دەدرێ . دەتوانێ لە هەر دەوڵەتێکی کە ئەندامی شووڕای ئەورووپا نییەو بە گوێرەی ماددەی ٢٧ پێشتر داوای لێکراوە ئەم راگەیەندراوە مۆر بکا بەڵام نەیکردووە، هەروەها لە هەر وڵاتێکی دیکە کە ئەندامی شووڕا نییە، دەتوانێ داوا بکا رەگەڵ ئەم رێککەوتننامەیە بکەون و مۆری بکەن.

٢- هەر وڵاتێک کە بەم راگەیەندراوە پەیوەست دەبێ، لە یەکەم رۆژی دوای تێپەڕبوونی ٣ مانگ بەسەر تەحویلدرانی بەڵگەنامەکانی تایبەت بە پەیوەستبوونی ئەو وڵاتە بە شووڕای ئەورووپا، دەبێ دەست بکا بە بەڕێوەبردنی نێوەرۆکەکەی.

ماددەی ٣٠ :

١- هەر وڵاتێک کە رەگەڵ ئەم پەیماننامەیە دەکەوێ، دەتوانێ لە کاتی مۆرکردن یان سپاردنی بەڵگەنامەکانی تایبەت بە پەسندکردنو قەبوڵکردنی لەلایەن دەوڵەت یان پارلمانی ئەو وڵاتەوە، یان لەکاتی سپاردنی بەڵگەنامەی پەیوەستبوون بەم رێککەوتننامەیە بە شووڕای ئەورووپادا، رابگەیەنێ کە لە کام یەک لە ناوچەکانی ژێردەسەڵاتیدا نێوەرۆکی ئەم رێککەوتننامەیە بەڕێوەدەچێ.

٢- هەر وڵاتێک کە ئەم رێککەوتننامەیە مۆردەکا دەتوانێ هەر کاتێک بیەوێ لە روونکردنەوەیەکدا کە بۆ سکرتێری گشتیی شووڕای ئەورووپای دەنێرێ، رابگەیەنێ کە لە چ ناوچەیەکی دیکەی ژێردەسەڵاتیدا، بنەماو رێوشوێنە دیاریکراوەکانی ئەم راگەیەندراوە، بەڕێوە دەبا. نێوەرۆکی ئەم راگەیەندراوە لە رۆژی دوای تێپەڕینی ٣ مانگی تەواو بەسەر گەیشتنی ئەو روونکردنەوەیە بە دەست سکرتێری گشتی، ئیعتیباری قانوونی پەیدا دەکا.

٣- هەر روونکردنەوەیەک کە بە گوێرەی خاڵەکانی ١ و ٢ی ئەم ماددەیە نووسرابێ، دەکرێ بەهۆی نامەیەکەوە کە بۆ سکرتێری گشتی دەنێردرێ، وەربگیرێتەوە. ئەو وەرگرتنەوەیە، لەو رۆژەوە ئیعتیبار پەیدا دەکا کە ٣ مانگی تەواو لە گەیشتنی نامەکە بە سکرتێری گشتی رابردبێ.

ماددەی ٣١ :

١- هەرکام لەو وڵاتانەی ئەم راگەیەندراوەیان مۆرکردووە دەتوانن بە هۆی نامەیەکەوە کە بۆ سکرتێری گشتیی شووڕای ئەورووپای دەنێرن، پەیوەستبوونی خۆیان بەم رێککەوتننامەیە هەڵوەشێننەوە و ، بەم جۆرە دابڕانی خۆیان لەم راگەیەندراوە رابگەیەنن.
٢- ئەم دابڕانە لەو رۆژەڕا ئیعتیباری قانوونی پەیدا دەکا کە ٦ مانگی تەواو بەسەر گەیشتنی.
٢٦ی ژوئەنی ٢٠١٣

پەیماننامەی رێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان لەبارەی منداڵانەوە.

کۆمەڵەی گشتیی نەتەوە یەکگرتووەکان بەبڕیاری ٢٥/٤٤ لە ١٩٨٩/١١/٢٠دا پەسندی کردووە و بەپێی مادده ٤٥ی ئەم پەیماننامەیە لە ٢ی ئەیلوولی ١٩٩٠-ەوە کاری پێدەکرێ.

سەرەتا

بەگوێرەی رێوشوێنە بنچینەییەکانی رێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان کە لەلایەن هەموو نوێنەرانی کۆمەڵگەی ئینسانیی ئەندامی ئەو رێکخراوەوە پەسند کراون، رێزدانان بۆ زاتی مرۆڤ و بەرانبەریی بۆ ئەملا و ئەولای مرۆڤەکان لەبارەی مافەکانیانەوە، بەدیهێنەری ئازادی، دادپەروەری و ئاشتی لە جیهان دایە.
نەتەوەکانی جیهان لەسەر بناغەی بڕوا هەبوون بەم رێز و حورمەتەی مرۆڤ، خوازیاری بەختیاریی هەموو مرۆڤەکان لە چوارچێوەی پێشکەوتنی کۆمەڵایەتی، باشتربوونی هەلومەرجی ژیان و ئازادیی هەرچی زیاتر دان.
بە قبوڵکردنی بەیاننامەی جیهانیی مافی مرۆڤ لەلایەن رێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکانەوە و وەئەستۆ گرتنی بەرپرسیارەتیی دەست راگەیشتنی یەکە یەکەی مرۆڤەکان بەو مافانە کە لەو بەیاننامەیەدا هاتوون، بێ وەبەرچاوگرتنی بەستراوەیی رەگەزی، جینسی، ئایینی، کولتووری،ماڵی، نەتەوەیی و هەرچەشنە فەرقوجیاوازییەکی دیکە،
هەروەها بە سەرنجدان بەوە کە رێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان لە جاڕنامەی جیهانیی مافی مرۆڤدا لەسەر رەچاو کردنی مافە تایبەتییەکانی منداڵان و پشتیوانی لەوان، پێی داگرتوە،
بە ئاگاداری لەوە کە بنەماڵە یەکەمین کۆمەڵگەی پێکهێنەری کۆمەڵ و یەکەم شوێنی پەروەردە و بارهێنانی هەموو ئەندامانی کۆمەڵ و یەکەم بنیاتنەری کەسێتیی منداڵانە،
بە ئاگاداری لەوە کە منداڵان بۆ پشکووتن و گەشەکردنی خۆیان پێویستیان بە هەبوونی بنەماڵەیەک هەیە کە رێز و خۆشەویستی و لێکتێگەیشتنی تێدابێ،
بە وەبیرهێنانەوەی ئەو راستییەی کە منداڵ دەبێ بۆ داهاتووی کۆمەڵ ئامادە بکرێ و بەگوێرەی رێوشوێنو بایەخە راگەیەندراوەکانی رێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان، خاوەن کەسێتی و ئاشتیخواز پەروەردە بکرێو، گیانی هاوپێوەندی و لێکتێگەیشتنی تێدا پێکبێ، هەروەها بە سەرنجدان بە پێویستیی پشتیوانیی تایبەتی لە منداڵان بە گوێرەی پەسندکراوە نێونەتەوەییە جۆراوجۆرەکان بۆ وێنە:
رێککەوتننامەی ساڵی ١٩٢٤ی ژاپینیی ژنێڤ لەبارەی منداڵانەوە، رێککەوتننامەی رەچاوکردنی مافی منداڵان پەسندکراوی ٢٠ی نوامبری ١٩٥٩ی کۆمەڵەی گشتیی رێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان، جاڕنامەی جیهانیی مافی مرۆڤ، پەیمانی نێونەتەوەیی لەبارەی مافە مەدەنی و سیاسییەکان (بەتایبەتی ماددەکانی ٢٣ و ٢٤ی ئەو پەیمانە)، پەیمانی جیهانی بۆ مافە کۆمەڵایەتی، ئابووری و کولتوورییەکان، بەتایبەتی ماددەی ٤)، بەڵگەنامەکان و پێڕەوی نێوخۆی ئەو رێکخراوە نێونەتەوەییانەی بە قازانجی منداڵان تێکۆشانیان هەیە،
بە وردبوونەوە لە نێوەرۆکی بەڵگەنامەکانی مافی منداڵ کە داوا دەکەن: منداڵ سەبارەت بە نابالغ بوونی لەباری جەستەیی و رەوانییەوە، پێویستیی بە یارمەتی و پشتیوانیی تایبەتی پێش و دوای لە دایکبوون هەیە،
بە پێی پەسندکرا و و رێککەوتننامەکانی تایبەت بە مافی منداڵان و بەخشنامەکانی رێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان لەبارەی دیاریکردنی لانی کەمی تەمەن

و مەرجەکانی سزای قانوونی بۆ منداڵانو، پشتیوانی لە ژنان و منداڵان لە کاتی شەڕ و تێکهەڵچوونی چەکدارانەدا،
لەسەر بناغەی ئەو راستییە کە لە زۆر وڵاتی دنیادا، منداڵان لە هەلومەرجێکی خراپ و نالەباردا دەژین و پێویستە هەنگاوی خێرا و تایبەتی لەم بارەوە هەڵبگیرێ،
هەروەها بە تێگەیشتن لە گرنگی و بایەخی هاوکارییە نێونەتەوەییەکان بە مەبەستی باشتر کردنی هەلومەرجی ژیانی منداڵان لە هەموو جیهان و بە تایبەتی لە وڵاتانی لە حاڵی گەشەکردندا، ئەم پەیماننامەیەی خوارەوە بۆ پاراستن و رەچاوکردنی مافی منداڵان پەسند دەکرێ:

ماددەی ١ (پێناسە)

بەگوێرەی ئەم پەیماننامەیە، منداڵ مرۆڤێکە کە هێشتا تەمەنی ١٨ ساڵیی تەواو نەکردووە، مەگەر ئەوە کە لە وڵاتانی پێوەندیداردا تەمەنێکی زووتر وەک تەمەنی خۆناسین لەباری قانوونییەوە دیاری کرابێ.

ماددەی ٢ (قەدەغەبوونی جیاوازیدانان)

١- دەوڵەتەکانی ئەندامی ئەم پەیمانە، رەچاوکردنو بەڕێوەبردنی نێوەرۆکی ئەم پەیماننامەیە لەبارەی هەر منداڵێکەوە کە دەکەوێتە چوارچێوەی دەسەڵاتی ئەوان، بەبێ جیاوازیدانانو بێ وەبەرچاوگرتنی هەرچەشنە بەستراوەیی و جیاوازی لەباری رەگەزی، رەنگی پێست، زایەند، زمان، ئایین، بەستراوەیی سیاسی، پێگەی کۆمەڵایەتی و قەومی و نەتەوەیی، رادەی سەروەت و سامان، نەقوستانی، چۆنیەتیی سەرپەرستی کران، دایک و باب و هەر هەلومەرجێک کە منداڵ تێیدا دەژی، دەستەبەر دەکەن.

٢- دەوڵەتەکانی ئەندامی ئەم پەیمانە، هەموو هەنگاوێکی پێویست دەنێن تا لەوە دڵنیا بن کە هەر منداڵێک لە هەر جۆرە فەرق و جیاوازی دانانێک لە ئەمان دایە و سەبارەت بە بیروڕا دەربڕین و روانگە و بۆچوون و تێکۆشانی دایک و باب، سەرپەرست یان خزم و کەسەکانی، سزا نادرێ.

ماددەی ٣ (قازانجی منداڵ)

١- لە هەڵگرتنی هەر هەنگاوێکدا کە بە جۆرێک پێوەندیی بە منداڵەوە هەیە، چ لە بواری گشتی و چ لە بواری تایبەتی، ئیداری و نائیداری و هەر بەشێکی دیکەدا، لەبەرچاوگرتنی قازانج و دابینکردنی سڵامەتیی منداڵ لە سەرووی هەموو مەسەلەیەکەوەیە.
٢- دەوڵەتەکانی ئەندامی ئەم پەیمانە ئەرکی سەرشانیانە کە وێڕای رەچاوکردنی مافی دایک و باب یان سەرپەرست، پشتیوانی لە منداڵان بکەن و هەنگاوی پێویست لەباری حوقووقی و قانوونییەوە هەڵبگرن.
٣- دەوڵەتەکانی ئەندامی ئەم پەیمانە دڵنیایی دەدەن کە ستانداردە دیاریکراوەکان لەبارەی ژمارە و پسپۆریی کاربەدەستانی ئۆرگان و دامەزراوەکانی بەرپرس پشتیوانی لە منداڵ و تێکنیکی پێویست بۆ کارەکانیان دابین دەکەن و لەبواری سڵامەتی و لەشساغیدا کۆنترۆڵی پێویست هەیە.

ماددەی ٤ (ئەرکی دەوڵەتان)

دەوڵەتەکانی ئەندامی ئەم پەیمانە هەنگاوی پێویست و گونجاوی قانوونی، ئیداری و هتد.. هەڵدەگرن تا مافە قەبوڵکراوەکانی نێو ئەم پەیماننامەیە بەڕێوە بەرن. دەوڵەتان بۆ جێبەجێکردنی نێوەرۆکی ئەم پەیماننامەیە بە سەرنجدان بە مافەکان و هەلومەرجی کۆمەڵایەتی، سیاسی و کولتووری هەتا ئەو جێگایەی لە دەستیان دێ لە هەموو ئیمکانات و سەرچاوە نەتەوەییەکانی خۆیان و ئەگەر پێویست بوو لە سەرچاوە نێونەتەوەییەکان کەڵک وەردەگرن.

ماددەی ٥ (مافی دایک و باب)

دەوڵەتەکانی ئەندامی ئەم پەیمانە، بایەخی پێویست بە ئەرک، مافەکانو بەرپرسایەتیی دایک و بابەکان و سەرپەرستیی قانوونیی منداڵان دەدەن تا بەرانبەر بە منداڵ و ئەو مافانەی کە بە گوێرەی ئەو پەیماننامەیە پێی دراون، کەمتەرخەمی نەکرابێ.

ماددەی ٦ (مافی ژیان)

هەر منداڵێک مافی ژیانی هەیەو ئەوە مافێکی زگماکیی ئەوە، کە لەلایەن هەموو دەوڵەتەکانی ئەندامی پەیمانەوە بەڕەسمی دەناسرێ.

ماددەی ٧ (مافەکانی پێوەندیدار بە لەدایکبوون)

١- هەر منداڵێک لەکاتی لەدایکبوونەوە مافی هەبوونی ناوێکی هەیە کە دەبێ لە دەفتەرەکانی پێوەندیداردا تۆمار بکرێ. هەروەها هەبوونی دەوڵەتنامە"تابعیت" مافی خۆیەتی و ئەگەر بگونجێ دەبێ دایک و بابی خۆی بناسێ و بەهۆی ئەوانەوە سەرپەرستی بکرێ.
٢- دەوڵەتەکانی ئەندامی ئەم پەیمانە، ئەو مافانەی لەم پەیماننامەیەدا هاتوون، لە حوقووقو قانوونە نێوخۆییەکانی خۆیان و ئەرکە نێونەتەوەییەکانیاندا دەگونجێنن و بەتایبەتی لەبارەی ئەو منداڵانەی هاوولاتێیان نییە، دەستەبەریان دەکەن و بەڕێوەیان دەبەن.

ماددەی ٨ (پاراستنی پێناسەی شەخسی)

١- دەوڵەتەکانی ئەندامی ئەم پەیمانە بەرعۆدەن کە مافەکانی منداڵ رەچاو بکەن و پێناسەی فەردی، هاوولاتێتی، ناو و پێوەندییە بنەماڵەییە ناسراوەکانی بەگوێرەی قانوون بپارێزن.
٢- هەرکات هەموو یان بەشێک لە پێناسەی شەخسیی منداڵ بە شێوەیەکی ناقانوونی خەوشدار بوو، دەوڵەتەکان بە پەلە بۆ قەرەبوو کردنەوەی ئەم خەسارە، هەنگاو دەنێن.

ماددەی ٩ (جودایی لە دایک و باوک)

١- ئەو دەوڵەتانەی ئەم پەیماننامەیەیان مۆر کردووە، دڵنیایی دەدەن کە منداڵ بە پێچەوانەی ویستی دایک و باوکی، لەوان جیا ناکرێتەوە، مەگەر ئەوە کە بە گوێرەی قانوون بسەلمێندرێ کە جیابوونەوەکە پێویست و بە قازانجی منداڵەکەیە. بۆ وێنە کاتێک منداڵ کەڵکی خراپی لێوەردەگیرێ، یان بە کەمتەرخەمییەوە رەفتاری لەگەڵدا دەکرێ، یان دایک و باوک لێکجیابوونەتەوە و بە جیا دەژین دەبێ وەزعی مانەوەی منداڵەکە روون بکرێتەوە.
٢- لەکاتی بەڕێوەبردنی بەندی یەکەمی ئەم ماددەیەدا، دەبێ هەموو ئەو کەسانەی مەسەلەکە پێوەندیی بەوانەوە هەیە لە بڕیارداندا بەشدار بکرێن.
٣- دەوڵەتان ئەمەیان لە بیرە کە مافی منداڵ لە بواری پێوەندیی شەخسی و راستەوخۆ لەگەڵ دایک و باوکدا، دەبێ ئەوکاتەش کە لەوان جیاکراوەتەوە، دابین ببێ. تەنیا ئەو کاتانە نەبێ کە ئەم کردەوەیە لەگەڵ بەرژەوەندی منداڵ لە ناتەبایی دایە.
٤- هەرکات جودایی لە ئاکامی بڕیار و هەنگاوی دەوڵەتدابوو، وەک زیندانی کردن، دوورخستنەوە و مەرگی دایک وباوک یان هەردووکیان، یان مردنی منداڵ (مردن بە هەر هۆیەکەوە بێ، گرنگ ئەوەیە کە مردووەکە لەوکاتەدا لە بەندی دەوڵەتدا بووە)، دەوڵەتێک کە ئەم پەیماننامەیەی مۆر کردووە لەسەریەتی لەسەر ویستی دایک و باب یان منداڵ یان سەرپەرستە قانوونییەکەی، زانیاریی پێویستیان لەبارەی ئەو کەسە پێ بدا کە دیار نییە. تەنیا ئەو کاتە نەبێ کە ئەم کردەوەیە بە قازانجی منداڵەکە نەبێ و زیانی پێ بگەیەنێ. دەوڵەتەکان دڵنیایی دەدەن کە ئەو کەسانەی داخوازی لەم چەشنە دێننە گۆرێ، لەلایەن دەوڵەتەوە مەترسییان بۆ پێک نایێ.

ماددەی ١٠ (پێکگەیاندنەوەی ئەندامانی بنەماڵە)

١- بە شوێن ماددەی ٩ ، بەندی ١ ، کە لەم پەیماننامەیەدا هاتووە، هەرکات منداڵ یان دایک و بابی داوای چوونەدەر لە وڵات یان چوونە نێو وڵاتێکی دیکە بە مەبەستی پەیوەستبوون بە ئەندامانی بنەماڵەی خۆیان بکەن، بەشێوەیەکی ئینسانی و خێرا ئەم کارە لە لایەن دەوڵەتەوە رادەپەڕێنرێ و، بە هێنانەگۆڕێی داخوازێکی لەم چەشنە هیچ مەترسییەک بۆ داواکار و خزم و کەسەکانی لە لایەن دەوڵەتەوە پێکنایێ.
٢- منداڵێک کە دایک و بابی لە چەند وڵاتێکی جیاوازدا دەژین، مافی ئەوەی هەیە لەگەڵ هەردووی ئەوان بە شێوەیەکی شەخسی، رێکو پێک و راستەوخۆ پێوەندیی هەبێ، مەگەر لە کاتی هەبوونی هەلومەرجی تایبەتیدا، بۆ وێنە سەبارەت بە پاراستنی ئەمنییەتی نەتەوەیی، نەزم و ئەخلاقی گشتی، زیان گەیشتن بە ئازادی و مافەکانی کەسانی دیکە، یان پێشێلکرانی ئەم مافانەی لەو پەیماننامەیەدا هاتوون.

ماددەی ١١ (منداڵ رفاندن)

١- دەوڵەتەکانی ئەندامی ئەم پەیمانە بە مەبەستی خەبات لەگەڵ ڕاگوێزتنی ناقانوونیی منداڵان بۆ دەرەوەی وڵات و ڕاگرتنیان لەوێ، هەنگاوی پێویست هەڵدەگرن.
٢- دەوڵەتان بۆ ئەم مەبەستە، ڕێککەوتننامەکانی یەکتر لەو بارەوە، یان ڕێککەوتننامەکانی دوو لایەنە و چەند لایەنە بۆ ئەم مەبەستە پەسند دەکەن.

ماددەی ١٢ (ئازادیی بیروڕا)

ئەو دەوڵەتانەی ئەو پەیماننامەیە ئیمزا دەکەن مافی منداڵێک کە توانایی دروست کردنی بیروڕای شەخسیی خۆی هەیە، بەڕەسمی دەناسن. منداڵ لە هەموو بوارێکی پێوەندیدار بە خۆیدا، ئازادیی بیروڕا دەربڕین و هێنانە گۆڕی بۆچوونی شەخسیی خۆی کە لەگەڵ تەمەن و هەڵدانی ویدا گونجاو بێ، هەیە.

ماددەی ١٣ (ئازادیی وەدەستهێنانی زانیاری)

١- منداڵ مافی ئازادیی بیروڕا دەربڕینی هەیەو ئەم مافە پێوەندیی بە ئازادیی بەدەستهێنانی زانیارییەوە هەیە. منداڵ دەبێ بێ ئەوەی لە بەربەستە دەوڵەتییەکان بترسێ، زانیاری و بیروڕا جۆراوجۆرەکانی خۆی بە قسەکردن، نووسین یان بە هۆی چاپکردن، بەکاری هونەری و بە هەر ڕێگا و ئامرازێکی دڵخوازی دیکەی خۆیدا، دەرببڕێ و بیدا بە کەسانی دیکە.
٢- بەڕێوەچوونی ئەم مافە دەکرێ بە هۆی هێندێک قانوونی دیکەوە و بۆ ئەم مەبەستانە سنووردار بکرێ:

ئەلف] سەبارەت بە پاراستنی مافەکان و ناوبانگی کەسێکی دی،
ب] سەبارەت بە ئاسایشی نەتەوەیی، نەزمی گشتی، ئەخلاق و پاکیی گشتی وسلامەتیی کۆمەڵ.

ماددەی ١٤ (ئازادیی مەزهەب، ویژدان و بیروڕا)

١- دەوڵەتان گرنگی بە مافی منداڵ لە بواری ئازادیی بیروڕا، ویژدان و مەزهەب دەدەن.
٢- دەوڵەتان بۆ ئەوەی دایک و باب یان سەرپەرستی منداڵ بتوانن نەخشی ڕێنوێن و ڕێنیشاندەری خۆیان لە قۆناغە جۆربەجۆرەکانی تەمەنی منداڵدا بە باشی بەڕێوەبەرن گرنگی بەمافەکان و ئەرکەکانیان دەدەن.
٣- ئازادیی مەزهەب و جیهانبینی تەنیا لە هەلومەرجی قانوونیی دیاریکراودا دەکرێ بەرتەسک بکرێتەوە، ئەویش سەبارەت بە پاراستنی ئاسایشی نەتەوەیی، ڕاگرتنی نەزمی کۆمەڵایەتی، پاراستنی سلامەتی و خاوێنیی گشتی، یان کاتێک کە ئەو ئازادییە لەگەڵ مافە سەرەتاییەکان و ئازادیی کەسێکی دیکە لە ناتەباییدا بێ.

ماددەی ١٥ (ئازادیی پێکهێنانی ئەنجومەن و گروپ)

١- دەوڵەتان مافی منداڵان لەبارەی بەشداری لە کۆڕ و کۆبوونەوەکاندا بەڕەسمی دەناسن.
٢- بەڕێوەبردن و ڕەچاوکردنی ئەو مافە نابێ ببێتە هۆی تێکدانی ئاسایشی نەتەوەیی و نەزمی گشتی و، لەگەڵ ئەخلاقی گشتی و ئازادییە سەرەتاییەکان و ئازادیی کەسانی دیکەدا، نابێ لە دژایەتی دابێ.

ماددەی ١٦ (پاراستنی هەرێمی شەخسی)

١- هەرێمی شەخسی و تایبەتیی هیچ منداڵێک نابێ بکەوێتە بەر دەستدرێژی. ئەو هەرێمە کە هەموو بوارو لایەنەکانی پێوەندیدار بە ژیانی بنەماڵەیی، خانووبەرە، ئابڕوو و نامەگۆڕینەوەی شەخسی دەگرێتەوە، نابێ بە ئەنقەستو بە شێوەی ناقانوونی دەستدرێژیی بکرێتە سەر.
٢- هەبوونی پشتیوانیی قانوونی لە بەرانبەر ئەو جۆرە هەڕەشانەدا، مافی هەر منداڵێکە.

ماددەی ١٧ (کەڵکوەرگرتن لە ئامرازەکانی ڕاگەیەنی گشتی)

دەوڵەتان بە ئاگاداری لە نەخشی گرنگی ئامرازەکانی پێوەندیی گشتی، وەبیر دێننەوە کە منداڵ دەبێ دەستی بە هەموو سەرچاوە جۆراوجۆرەکانی نەتەوەیی و نێونەتەوەیی بەرەوژووربردنی زانیاری و ئاگایی، بە تایبەتی ئەوانە کە بۆ سلامەتیی جەستەیی و دەروونیی ئەو بە قازانجن، رابگا. بۆ ئەم مەبەستە دەوڵەتەکانی ئەندامی ئەم پەیمانە دەبێ:

ئەلف] ئامرازەکانی پێوەندیی گشتی هان بدەن هەتا زانیاری، لایەنی کۆمەڵایەتی و کولتووریی هەبێ و لەگەڵ نێوەرۆکی ماددەی ٢٩ دا بێتەوە.

ب] خوازیاری هاوکاریی نێونەتەوەیی لە بواری بەرهەمهێنان، گۆڕینەوە و بڵاوکردنەوەی زانیاری بە کەڵکوەرگرتن لە سەرچاوە جۆراوجۆرەکانی نەتەوەیی و نێونەتەوەییدا بن.

پ] پشتیوانی لە بەرهەمهێنان و بڵاوکردنەوەی کتێبی منداڵان بکەن و پەرەی پێ بدەن.

ت] ئامرازەکانی پێوەندیی گشتی هان بدەن تا وەڵامدەری پێویستییەکانی بواری زمان و قسەکردنی ئەو منداڵانە بن کە سەر بە کەمایەتییە کولتووری و قەومییەکانن.

ج] ئەو قانوونانە هەڵدەسەنگێنن کە بە مەبەستی ئاگاداری لە منداڵان لە بەرانبەر زیانە چاوەڕوان کراوەکانی ئامرازەکانی راگەیاندندا دانراون و وادەکەن ماددەکانی ١٣ و ١٨ بەرێوەبچن.

ماددەی ١٨ (بەخێو کردنی منداڵ بە هۆی دایک و باییەوە)

١- دەوڵەتان لەسەر ئەمە پێ دادەگرن کە دایک و باوک هەردوو وێکڕا بەرپرسی پەروەردە و گەورەکردنی منداڵن.

٢- دەوڵەتەکانی ئەندامی ئەم پەیمانە بە مەبەستی بەرێوەچوونی ئەو مافانەی لێرەدا هاتوون پشتگیریی دایک و بابان دەکەن لە جێبەجێکردنی ئەرکەکانیان لە پێوەندی لەگەڵ پەروەردە و گەورەکردنی منداڵدا.

٣- دەوڵەتان هەموو هەنگاوێکی پێویست هەڵدەگرن تا ئیمکاناتی گونجاو بۆ چاوەدێری و ئاگالێبوونی ئەو منداڵانەی کە دایک و بابیان کار دەکەن، دابین بکەن.

ماددەی ١٩ (پشتیوانی لەمنداڵان لەبەرانبەر

کەڵک لێوەرگرتنیان بۆ مەبەستی خراپ)

١- دەوڵەتان پشت ئەستوور بە هەموو ئیمکاناتێکی قانوونی، ئیداری، کۆمەڵایەتی و فێرکردن، لەبەرانبەر هەر جۆرە رەفتارێکی کەمتەرخەمانە لەگەڵ منداڵان و لە بەرانبەر هەر چەشنە دەستدرێژیی جەستەیی ودەروونی و کەڵک لێوەرگرتنیان بۆ مەبەستی جینسی، پشتیوانییان لێدەکەن.

٢- هەنگاوی پشتگیرانەی دەوڵەتەکان وێڕای بەرێوەبردنی ئەو رێگا چارە و بەرنامە کۆمەڵایەتییانە دەبن کە لە دۆزینەوەی ئەو جۆرە تاوانانە بەرانبەر بە منداڵان و پێشگیری لەوانەدا، کاریگەرن. هەروەها پێراگەیشتن و دەوا و دەرمانی منداڵێک کە بە هۆی ئەم تاوانانەوە زیانی پێگەیشتوە و ، یارمەتی بە دایک و باب و سەرپەرستەکەی لە پێوەندی لەگەڵ ئەو تاوانانەی لە بەندی 1ی ئەم ماددەیەدا هاتوون، لە ئەستۆی دەوڵەتەکانە.

ماددەی ٢٠ (پشتیوانی لە منداڵ لە قۆناغی جودایی لە دایک و باوکدا)

١- منداڵێک کە بە شێوەی کاتی یان بۆ هەمیشە لە باوەشی بنەماڵە بێبەشکراوە، یان بۆ قازانج و بەرژەوەندی خۆی دەبێ لە بنەماڵەکەی جیا بکرێتەوە، مافی کەڵکوەرگرتن لە یارمەتی و پشتیوانییە تایبەتییەکانی دەوڵەتی هەیە.

٢- دەوڵەتەکان بەگوێرەی ئەو مافانەی بڕوایان پێیان هەیە و بەپێی قانوونەکانی وڵاتی خۆیان، بە شێوەی جۆراوجۆر یارمەتیی منداڵی لەو چەشنە دەکەن.

٣- وەئەستۆ گرتنی سەرپەرستی و بە منداڵی خۆ قەبوڵکردنی منداڵی ئەوتۆ لە لایەن کەسانی خاوەن سەلاحییەت، جۆرێکە لە سەرپەرستی و ئاگالێبوونی منداڵ. لەم بارەوە دەبێ سەرنج بدرێتە ریشە و پێداویستییە کولتووری، ئایینی و قەومییەکانی منداڵ و، پێویستە پەروەردە و فێرکردنی بەردەوامی بۆ دابین بکرێ.

ماددەی ٢١ (دەستەبەرە قانوونییەکانی وەرگرتنی کەسێک بە منداڵ)

ئەو تاقمە لە دەوڵەتەکانی ئەندامی پەیمان کە سیستمی سەرپەرستی و بە منداڵی خۆقەبوڵکردنیان بەڕەسمی ناسیووە یان بە ڕەوای دەزانن، بە دڵنیاییەوە رادەگەیەنن کە لە هەموو قۆناغەکاندا، قازانج و بەرژەوەندی منداڵ و ئاسوودەیی ئەو دابین دەکرێ.

ئەو دەوڵەتانە:

ئەلف] بەرعۆدە دەبن کە کاروباری پێوەندیدار بە "قبوڵکردنی کەسێک وەک منداڵی خۆ" تەنیا لەلایەن بەرپرسان و ئۆرگانە دیاریکراو و رێگا پێدراوەکان جێبەجێ دەکرێن و لە چوارچێوەی "حقوق جاری" و قانوونە نێوخۆییەکاندا بەڕێوە دەچن و کۆنترۆل دەکرێن.

ب] جۆر و شێوەی نێونەتەوەیی بە "منداڵی خۆ قبوڵکردن" بەڕەسمی دەناسن و ئیمکاناتی دیاریکراو بۆ ئەو منداڵانەش کە لە نێوخۆی وڵاتدا لەو بارەوە بێبەشن، دابین دەکەن.

پ] بەرعۆدە دەبن کە منداڵ لە کاتی کەڵکوەرگرتن لە ئیمکاناتی نێونەتەوەیی قبوڵکران وەک منداڵی کەسێکی دیکە، هەروا لە ژێر پشتیوانیی بێ ئەملاوئەولای دەوڵەتی و نەتەوەییدا دەبێ.

ت] هەموو هەنگاوێکی گونجاو هەڵدەگرن تا "بە منداڵی خۆ قبوڵکردنی منداڵێک لە ئاستی نێونەتەوەییدا" بۆ قازانجی دارایی نەبێ.

ج] لەم چوارچێوەیەدا، خوازیاری مۆرکردنی رێککەوتننامەی دوو یان چەند لایەنە لەگەڵ وڵاتانی دیکەدا بن تا لە ئاکامە باش و سەرکەوتووەکانی "وەک منداڵی خۆ قەبوڵکردن" لە ئاستی نێونەتەوەییدا، دڵنیایی وەدەست بێنن.

ماددەی ٢٢ (مافەکانی پەنابەری)

١- ئەو دەوڵەتانەی ئەم پەیماننامەیەیان مۆر کردووە، بە هەڵگرتنی هەنگاوی گونجاو، مافەکانی منداڵێک کە لە روانگەی قانوونی نێوخۆیی یان نێونەتەوەییەوە وەک پەنابەر ناسراوە، دەستەبەر دەکەن. ئەم مافانە، یارمەتییە ئینسانییەکان بەمەبەستی وەدیهاتنی هەموو مافێکی گونجاو لەو پەیماننامەیە و پەیماننامە ناوچەیی و نێونەتەوەییەکانی تایبەت بە دابینکردنی مافی مرۆڤو مافی منداڵدا- بێ وەبەرچاوگرتنی ئەوە کە منداڵ تەنیا یان لەگەڵ دایکو بابو کەسێکی دیکەدا دەژی، دەگرێتەوە.

٢- بۆ ئەم مەبەستە، ئەو دەوڵەتانەی ئەم پەیماننامەیەیان مۆرکردووە هەموو هەوڵی خۆیان دەدەن تا لە رێگای هاوکاری لەگەڵ رێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان یان دامەزراوەکانی سەر بەو رێکخراوەیە و هەروەها بە هاوکاریی رێکخراوە بەرپرسەکانی ناوچەیی و بان- ناوچەیی کە لە بواری پشتیوانی لە منداڵ لەگەڵ رێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکاندا هاوکارییان هەیە، ئاگایان لە منداڵی پەنابەر بێ و، بە هەموو شێوەیەک یارمەتیی دەدەن تا دایکو بابو کەس و کاری خۆی بدۆزێتەوە و یەکبگرنەوە. ئەگەر هاتوو ئەوانی نەدۆزییەوە، قانوونی پێوەندیدار بە بێبەشبوونی کاتی یان هەمیشەیی لە ئامێزی بنەماڵە، وەک منداڵانی دیکە ئەویش دەگرێتەوە (ماددەی ٢٠ ، بەندی ١).

ماددەی ٢٣ (مافی منداڵانی نەقوستان)

١- دەوڵەتان رادەگەیەنن کە ئەگەر منداڵێک لەباری جەستەیی و مێشکەوە نەقوستان بوو، با نەقوستانیش بێ، دەبێ ژیانێکی شیاوی مرۆڤی هەبێ، ژیانێک کە ئابڕووی ئەو بپارێزێ و رێگای بەشداریی چالاکانە و سەربەخۆی لە ژیانی بەکۆمەڵدا بۆ هاسان بکا.

٢- دەوڵەتان رادەگەیەنن کە منداڵی نەقوستان مافی کەڵکوەرگرتن لە پشتیوانیی تایبەتیی دەوڵەتیی هەیە و دەبێ تا ئەو جێگایەی دەگونجێ بۆ ئەو منداڵە، دایک و باب یان سەرپەرستەکەی، ئیمکاناتی پێویست دابین بکەن.

٣- بە سەرنجدان بە پێداویستییە تایبەتییەکانی منداڵی نەقوستان، یارمەتی و پشتگیرییەکانی گونجاو لە بەندی ٢ی ئەم ماددەیە دا . ئەگەر دەست بدەن . دەبێ بە جۆرێک رێکبخرێن کە وەزعی ماڵیی دایک و بابیان سەرپەرستی منداڵ، لەبەرچاو بگیرێ و خزمەتە پێشکێش کراوەکان بۆ پەروەردە و فێرکردن و پشکووتن و گەشەکردنی هەرچی زیاتری منداڵ بێ.

٤- دەوڵەتان، پشت قایم بە هاوکاریی نێونەتەوەیی، خوازیاری ئاڵوگۆڕی بیروڕا و ئەزموونە جۆراوجۆرەکانی ئیداری، تەکنیکی، پزیشکی و پەروەردەیی لە بواری منداڵانی نەقوستاندان، بۆ ئەوەی بە تایبەتی وڵاتانی لە حاڵی گەشەکردندا بە هۆی ئاشنابوون لەگەڵ ئیمکانات و پێشکەوتنە پێویستەکان، بتوانن یارمەتیی و خزمەتێکی زیاتر و کاریگەرتر بەو تاقمە لە منداڵان بکەن.

ماددەی ٢٤ (چاوەدێرییە پزیشکییەکان)

١- دەوڵەتان، مافی منداڵ لەبارەی سلامەتی و کەڵکوەرگرتن لە هەموو ئیمکاناتێک بۆ پاراستنی سلامەتیی خۆیان، چابوونەوە و دەرمانی نەخۆشی بەڕەسمی دەناسن و، بەرعۆدە دەبن کە هیچ منداڵێک لەو مافە بێبەش نابن.

٢- دەوڵەتان بۆ دابینکردنی ئەم مافەی منداڵ، ئەم هەنگاوە لەبارانە هەڵدەگرن:

ئەلف] ڕێژەی مردنی ساوایان و منداڵان کەم دەکەنەوە.

ب] لە ئاستی سەرانسەریدا خزمەتی دەرمانی بۆ منداڵ ڕێکدەخەن و پێداویستییە سەرەتاییەکانی لەشساغی دابین دەکەن. دەوڵەتان سەرنج دەدەنە سلامەتیی دایک، پێش و دوای لە دایکبوونی منداڵ و لەگەڵ نەخۆشییەکان، کەمی و خراپیی خواردن بەربەرەکانی دەکەن و لەو پێوەندییەدا ئیمکاناتی دابینکردنی خواردەمەنی و ئاوی خاوێن بۆ خواردنەوە و هەلومەرجی پاراستنی ژینگە پێکدێنن.

پ] بایەخ بە فێرکردنی هەموو خەڵک و بە تایبەتی منداڵان و دایک و باوکیان دەدەن و، هەوڵ دەدەن تا هاونیشتمانان فێری ڕێوشوێنە سەرەتاییەکانی لەشساغی و ژیانێکی باشتر بن. ئەوان بۆ وێنە قازانجەکانی شیری دایک، ڕەچاوکردنی پاکوخاوێنیی شەخسی و خاوێن ڕاگرتنی ژینگە و چۆنیەتیی پێشگیری لە ڕووداوە نەخوازراوەکان فێر دەبن و بە کردەوەش لەلایەن دەوڵەتانەوە پشتیوانییان لێدەکرێ.

ت] ئاوەندەکانی ڕاوێژ کردن لەگەڵ دایک و باوەکانو ڕێنوێنی کردنیان لە بواری کۆنترۆڵی سکوزادا پێکدێنن.

٣- دەوڵەتان بە مەبەستی خەبات لەگەڵ بیروبۆچوونی خورافی و ئەو عادەتانەی بۆ سلامەتیی منداڵان زیانیان هەیە، هەنگاوی گونجاو و پێویست دەنێن.

٤- دەوڵەتان بە ئەرکی سەرشانی خۆیانی دەزانن کە پشتیوانی لە هاوکارییە نێونەتەوەییەکان بکەن و بۆ بەهێزکردنیان تێبکۆشن تا نێوەرۆکی ئەم ماددەیە بێ کەموکوڕی بێتەدی و، لەم بارەیەوە دەبێ پێویستییەکانی وڵاتانی لە حاڵی گەشەکردندا سەرنجێکی تایبەتیان پێ بدرێ.

ماددەی ٢٥ (کۆنترۆل و پێراگەیشتنی ڕێکوپێکی شوێنی ڕاگرتنی منداڵ)

منداڵێک کە لەلایەن بەرپرسانی پێوەندیدار بە کاروبارەکەیەوە بۆ حەوانەوە و ئاگالێبوون و پەرستاری و چارەسەرکردنی نەخۆشیی جەستەیی و دەروونی دەخەوێنرێ، دەبێ هەموو کاروبارێکی پێوەندیدار بەو، بە قازانجی وی بخرێتە ژێر چاوەدێری و پێڕاگەیشتنی ڕێکوپێک. ئەم مافە لەلایەن هەموو دەوڵەتانی ئەندامی پەیمانەوە بەڕەسمی دەناسرێ.

ماددەی ٢٦ (بیمە و خزمەتە کۆمەڵایەتییەکان)

١- دەوڵەتان مافی منداڵان لەبارەی کەڵکوەرگرتن لە بیمەو خزمەتە کۆمەڵایەتییەکانەوە بەرەسمی دەناسن و هەنگاوی پێویست بۆ گەیشتن بەم مەبەستە لە چوارچێوەی مافە باوەکان و قانوونە نێوخۆییەکانیاندا، هەڵدەگرن.

٢- لە پێشکێشکردنی ئەو خزمەتانە و یارمەتیدانی منداڵدا، دەبێ هەلومەرجی گشتی و ئابووریی منداڵ و دایک و باب یان سەرپەرستە قانوونییەکەی لەبەرچاو بگیرێ.

ماددەی ٢٧ (ستانداردو ئاستی ژیان)

١- دەوڵەتان مافی منداڵ لەبارەی هەبوونی ئاستێک لە ژیان کە لەگەڵ هەلومەرجی ژیانو گەشەی رووحی، جەستەیی، قەومی و کۆمەڵایەتیی ئەودا بگونجێ، بەرەسمی دەناسن.

٢- دابینکردنی هەلومەرجی دڵخواز بۆ منداڵ، بە پلەی یەکەم ئەرکی دایکو باب یان سەرپەرستەکەیەتی.

٣- دەوڵەتان بە گوێرەی ئیمکانات و قانوونە نێوخۆییەکانیان، هەوڵ دەدەن تا یارمەتیی پێویست بە دایک و باب یان سەرپەرستی قانوونیی منداڵ بکەن و ئەگەر پێویست بوو، خواردن، خانووبەرە و جلوبەرگیان بۆ دابین دەکەن.

٤- دەوڵەتان بۆ دابین کردنی داخوازە ماڵییەکانی منداڵ لە دایک و باب یان سەرپەرستەکەی لە نێوخۆ یان دەرەوەی وڵات، هەنگاوی پێویست هەڵدەگرن.

ماددەی ٢٨ (مافی پەروەردەو فێربوون)

١- دەوڵەتەکان مافی پەروەردەو فێربوون بۆ منداڵان بەڕەسمی دەناسنو بەتایبەتی بۆ وەدیهاتنی:

ئەلف] خوێندنی قۆناغی سەرەتایی بۆ هەمووان دەکەنە زۆری‌و خۆڕایی.
ب] قوتابخانەی جۆراوجۆری فێرکردن و حیرفەیی پێکدێنن و بە هەرزان یان بە خۆڕایی دەینێنە خزمەت کەسانی دەستکورت و کەمداهات.
پ] ڕێگای چوون بۆ خوێندنگە بەرزەکان بۆ هەمووان تەخت دەکەن و پشتیوانیی لێدەکەن.
ت] ڕاوێژکاری لەبارەی کارو پیشەوە بۆ هەموو منداڵان دابین و کارهاسانیی بۆ دەکەن.
ج] بۆ کەمکردنەوەی ژمارەی ئەو منداڵانەی دەست لە خوێندن هەڵدەگرن، تێدەکۆشن و هەنگاوی گونجاو بە مەبەستی چوونی بەردەوام و ڕێکوپێکی منداڵان بۆ قوتابخانە دەهاوێژن.

٢- دەوڵەتانی ئەندامی پەیمان هەوڵی خۆیان دەدەن تا ڕەوتی پەروەردە و فێرکردن لە قوتابخانەکان، لەگەڵ ڕێزو حورمەتی ئینسانیدا، بێتەوە و لەگەڵ نێوەرۆکی ئەم پەیماننامەیە دا بگونجێ.
٣- دەوڵەتەکان پێشوازی لە هاوکارییە نێونەتەوەییەکان لە بواری پەروەردەو فێرکردندا دەکەن و بەتایبەتی لەسەر خاشەبڕکردنی نەخوێندەواری و پەرەپێدانی زانست و تێکنیک پێدادەگرن و لەم بارەوە پێویستییەکانی وڵاتانی لە حاڵی گەشەکردندا، سەرنجی زیاتریان دەدرێتێ.

ماددەی ٢٩ (ماددە پەروەردەییەکان)

١- دەوڵەتەکانی ئەندامی ئەم پەیمانە دیسەلمێنن کە پەروەردەکردن و ڕاهێنان دەبێ:

ئەلف] کەسایەتی، ئیستیعداد و توانایی ڕەوانی و جەستەییەکانی منداڵ بەهێز بکاو بیان پشکوێنێ.
ب] هەستی ڕێزدانان و بایەخدان بە مافەکانی مرۆڤ و ئازادییە بنەڕەتییەکانی پەسندکراوی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان لە منداڵاندا پێکبێنێ.
پ] سەرنجی منداڵ بۆ لای پێناسەی کولتووری، زمان و بایەخە میللییەکانی نیشتمانی باب‌و باپیرانی ڕابکێشێ و ڕێزنان لە کولتووری سەرزەوییەکانی دیکەی تێدا بەهێز بکا.
ت] منداڵ بۆ ژیان لە کۆمەڵێکی ئازاد دا لەسەر بناغەی لێکتێگەیشتن، ئازادی، حەوانەوە لەگەڵ بیروڕای جیاوازو جیابیران، بەرابەریی مافەکانی ژن و پیاو و دۆستایەتیی نێوان گەلان و نەتەوەو ئایینە جۆراوجۆرەکان ئامادە بکا.
ج] هۆگری و سەرنجی منداڵ بۆ لای ژینگەو سروشت ڕابکێشێ.

٢- ئەم ماددەیە و ماددەی ٢٨ نابێ بەجۆرێک لێکبدرێنەوە کە ببنە هۆی پێشێلکردن و زەوتکردنی ئازادیی کەسێکی حەقیقی و یان کەسێکی حوقووقیی دیکە. لە دروستکردنی قوتابخانەکانی تایبەت بە فێرکردنیشدا بە سەرنجدان بە بەندی ١ ، دەبێ لانیکەمی ستاندارده دیاریکراوەکانی دەوڵەتی، هەبن.

ماددەی ٣٠ (پشتیوانی لە کەمایەتییەکان)

منداڵانی سەر بە کەمایەتییە ئایینی، قەومی و زمانییەکان لەو وڵاتانەدا کە ئەم کەمایەتییانە هەن، مافی ئەمەیان هەیە وێڕای ناسیاوانی دیکەیان بە کۆمەڵ یان بە شێوەی تاقە کەسی، کەڵک لە زمان و کولتوور و ئایینی خۆیان وەربگرن.

ماددەی ٣١ (مافی یاریکردن‌و کاتی حەسانەوە)

١- دەوڵەتەکان مافی منداڵان لەبارەی یاریکردن‌و هەبوونی سەرگەرمی و کاتی حەسانەوە بەرەسمی دەناسن. منداڵ دەتوانێ ئازادانە و بە شێوەیەکی چالاکانە لە کاروباری کولتووری و هونەریی گونجاو لەگەڵ تەمەنی خۆیدا، بەشدار بێ.
٢- دەوڵەتەکان سەرنج دەدەنە مافی منداڵ لەبارەی تێکۆشانی کولتووری و هونەرییەوە، بەکارو هەنگاوەکانی خۆیان، پشتیوانیی لێدەکەن و پێویستییەکانی تێکۆشانی کولتووری و هونەری و کاتی حەسانەوەو سەرگەرمکردنی منداڵ، دابین دەکەن.

ماددەی ٣٢ (قەدەغە بوونی چەوساندنەوە)

١- دەوڵەتەکان ئەم مافە بەرەسمی دەناسن کە منداڵ لەباری ئابوورییەوە نابێ بچەوسێتەوە، نابێ کارێکی پێبکرێ کە بۆ سلامەتیی لەش و گیانی‌و بۆ

هەڵدان و گەشەکردنی ئەو، زیانی هەیە.
٢- دەوڵەتەکان بۆ دەستەبەر کردن و جێبەجێکردنی ئەو مافە، لە ئیمکاناتی جۆراوجۆری قانوونی، کۆمەڵایەتی، ئیداری و فێرکردن کەڵک وەردەگرن. دەوڵەتەکان بۆ ئەم مەبەستەو بۆ هاوهەنگاوی لەگەڵ پەیماننامەو ڕێککەوتننامە نێونەتەوەییەکانی دیکە دا، وێڕای دیاریکردنی تەمەنی کار کردن و ماوەو هەلومەرجی کاری منداڵ، سزای جۆراوجۆر لەگەڵ گەمارۆی ئابووری بۆ ئەو دەوڵەتانەی لەو بارەوە خەتاکارن، دیاری دەکەن.

ماددەی ٣٣ (پشتیوانی لە بەرانبەر مەوادی سڕکەردا)

دەوڵەتەکان شانبەشانی کەڵکوەرگرتن لە ئیمکاناتی قانوونی، ئیداری، کۆمەڵایەتی و فێرکردن، هەموو هەنگاوێکی پێویست بە مەبەستی پشتیوانی لە منداڵ لە بەرانبەر ئەو ماددانەدا کە بە گوێرەی بەڵگەنامە نێونەتەوەییەکان دەبنە هۆی ئیعتیاد، هەڵدەگرن و بەدژی بەکارهێنانی ناقانوونیی منداڵان لە بەرهەمهێنان و بڵاوکردنەوەی ئەو جۆرە ماددانە دا، دەوەستن.

ماددەی ٣٤ (پشتیوانی لە بەرانبەر کەڵکی خراپ وەرگرتن بۆ مەبەستی جینسی)

دەوڵەتەکانی ئەندامی ئەم پەیمانە بە ئەرکی سەرشانی خۆیانی دەزانن لە بەرانبەر هەر جۆرە چەوساندنەوەو کەڵکی خراپ وەرگرتنی جینسیدا، پشتیوانی لە منداڵان بکەن. دەوڵەتەکان بۆ ئەم مەبەستە هەم لە ئاستی نێوخۆیی و هەم لە ئاستی دەرەوەدا هێندێک هەنگاو هەڵدەگرن بۆ ئەوەی:

ئەلف] منداڵان نەکێشرێنە نێو پێوەندیی جینسیی ناقانوونی و زۆرە ملیبیەوە.
ب] منداڵان لە بواری لەشفرۆشیدا کەڵکیان لێوەرنەگیرێ.
پ] منداڵان بۆ پۆرنۆگرافی و نمایشە سێکسییەکان بەکار نەهێنرێن.

ماددەی ٣٥ (کڕین و فرۆشتنی مرۆڤ)

دەوڵەتەکانی ئەندامی ئەم پەیمانە بە کەڵکوەرگرتن لە هەموو ئیمکاناتی نێوخۆیی و دەرەوە، ناوچەیی و سەرووی ناوچەیی دزین و کڕین و فرۆشتنی منداڵان بە هەر مەبەستێک بێ، پێشی پێ دەگرن.

ماددەی ٣٦ (پشتیوانی لە بەرانبەر جۆرەکانی دیکەی چەوساندنەوەدا)

دەوڵەتەکانی ئەندامی ئەم پەیمانە، لە بەرانبەر هەر جۆرە چەوساندنەوەیەکدا کە زیانی بۆ منداڵان هەبێ، پشتیوانییان لێدەکەن.

ماددەی ٣٧ (قەدەغە بوونی ئەشکەنجەو پێویستیی دەستەبەری قانوونی بۆ بەڕێوەبردنی سزا)

دەوڵەتەکان بەرعۆدە دەبن کە:

ئەلف] هیچ منداڵێک ئەشکەنجە نەدرێ و ڕەفتاری نامرۆیی و پڕ لە سووکایەتیی لەگەڵدا نەکرێ. بەڕێوەبردنی سزای ئیعدام و زیندانی درێژخایەن لە دژی منداڵان بەر لە تەواوکردنی تەمەنی ١٨ ساڵی، قەدەغەیە.
ب] دەستبەسەرکردن و زیندانیکردنی ناقانوونی و بە گوێرەی بڕیاری شەخسی، قەدەغەیە. حوکمی زیندانیکردنی منداڵ دەبێ بە گوێرەی قانوون و وەک دوا ڕێگا، ئەویش بۆ ماوەیەکی زۆر کورت، بێ.
پ] هەر منداڵێک کە دەخرێتە زیندان، دەبێ ڕەفتارێکی مرۆیی و دوور لە سووکایەتی و گونجاو لەگەڵ تەمەنی خۆیدا لەگەڵ بکرێ. ئەو جۆرە منداڵانە دەبێ لە زیندانەدا لە گەورەکان جوێ بکرێنەوە، مەگەر ئەوە کە ئەو جوێکردنەوەیە بە قازانجیان نەبێ. هەر منداڵێک لە هەلومەرجی دەگمەن و نائاساییدا نەبێ، مافی ئەوەی هەیە چاوی بە بنەماڵەکەی بکەوێ، یان بە هۆی نامەوە لەگەڵیان لە پێوەندی دابێ.
ت] هەر منداڵێکی زیندانی بۆ داکۆکیکردن لە خۆی، مافی گرتنی پارێزەری هەیەو دەبێ لە دادگایەکی قانوونیدا کە سەر بە دەوڵەت، حیزب، تاقم یان

ئاپینێکی تایبەتی نەبێ، دادگایی بکرێ. منداڵ ئەو مافەی هەیە سکاڵای خۆی لەبارەی حوکمێک کە بۆیان بڕیوەتەوە بەرێتە لای ناوەندە قانوونییە خاوەن سەلاحییەتەکان و مافی خۆیەتی کە خێرا بە داواکەی ڕابگەن.

ماددەی ٣٨ (پشتیوانی لە پێوەندی لەگەڵ سەربازیو چوونە شەڕدا)

ئەرکی قانوونیی سەرشانی دەوڵەتەکانە کە تەنانەت لە هەلومەرجی شەڕیشدا، قانوونە ئینسانییەکانی پێوەندیدار بە منداڵان بەڕێوە بەرن و چاوەدێری بە سەر بەڕێوەچوونی ئەو قانوونانەدا بکەن.

٢- دەوڵەتەکان بەرعۆدە دەبن کە هیچ منداڵێک پێش تەواوکردنی تەمەنی ١٥ ساڵی بەشداری شەڕ نەکرێن و بۆ جێبەجێکردنی ئەم بەرپرسیارەتییە هەموو هەنگاوێکی پێویست هەڵدەگرن.

٣- دەوڵەتەکانی ئەندامی ئەم پەیمانە، کەسانێک کە هێشتا تەمەنی ١٥ساڵییان تەواو نەکردووە، نانێرنە شەڕو لە هەلومەرجی نائاساییدا تەنیا لە کەسانی سەرووی ئەو تەمەنە کەڵک وەردەگرن.

٤- دەوڵەتەکانی ئەندامی ئەم پەیمانە لە کاتی شەڕدا، هەموو هەنگاوێکی پێویست بە مەبەستی پشتیوانی لەو منداڵانەی شەڕ زیانی پێ گەیاندوون، هەڵدەگرن.

ماددەی ٣٩ (پەروەردەکردنی کۆمەڵایەتیی منداڵانی زیان پێگەیشتوو)

بە مەبەستی سلامەتیی دەروونی، جەستەیی و کۆمەڵایەتیی منداڵێک کە بووە بە قوربانیی جۆرێک لە بەدرەفتاری، ئەشکەنجە، چەوساندنەوەو هەر کردەوەیەکی دژی ئینسانی، دەوڵەتەکانی ئەندامی پەیمان هەموو هەنگاوێکی پێویست هەڵدەگرن.

بنیاتنانەوەی جەستەیی و دەروونی دەبێ لە جێگایەکی لەبارو لە هەلومەرجێکی گونجاودا، سلامەتی و حورمەتی منداڵ دابین بکا.

ماددەی ٤٠ (بنیاتنانەوەی کۆمەڵایەتیی منداڵانی تاوانبار)

١- دەوڵەتان یارمەتیی هەر منداڵێک دەکەن کە بە دوای ماوەیەک گیران یان تاوانبارکردندا زیانی پێگەیشتووە و هەنگاوی پێویست بۆ دەرمان و چارەسەرکردنی هەڵدەگرن، بە جۆرێک کە حورمەتی نەشکابێ و ڕێزدانان بۆ مافی مرۆڤ و توانایی ئەو بۆ بەڕێوەبردنی نەخشێکی باش لە کۆمەڵدا بە سەرنجدان بە تەمەنی، لەودا بەهێز بکرێ.

٢- هاودەنگ لەگەڵ پەیماننامە نێونەتەوەییەکانی دیکەدا، دەوڵەتان بەرعۆدە دەبن کە هیچ منداڵێک سەبارەت بە کردەوەیەک کە لەکاتی ئەنجامدانیدا بە گوێرەی قانوون "تاوان" نەبووە، سزا نادرێن و، هەر منداڵێک کە بە جۆرێک لە بەرانبەر قانووندا بە تاوانبار ناسراوە و تاوانی دەدرێتە پاڵ و سزای دەدرێ، لانیکەم ئەو مافانەی هەن:

ئەلف] تا ئەو کاتەی تاوانەکەی بەشێوەیەکی قانوونی لەسەر جێ نەکراوەتەوە، بێتاوانە.

ب] دایک و باب یان سەرپەرستی منداڵەکە دەستبەجێ لە تاوانەکە ئاگادار دەکرێنەوە و ، دەتوانن لە ئامرازی حقووقی و گرتنی پارێزەر بۆ داکۆکی لە منداڵەکە، کەڵک وەربگرن.

پ] دادگا یان هەر دامەزراوێکی حقووقیی پێوەندیدار، دەبێ دەستبەجێ لە تاوانی منداڵەکە بکۆڵنەوە و ، ئەگەر تەمەنزو هەلومەرجی منداڵەکە ڕێگا بداو قازانج و ئاسوودەیی ئەو زیانیان پێ نەگا، دایک و باب یان سەرپەرستی ئەویش لە دادگادا بەشدار دەبن.

ت] منداڵ نابێ ناچار بکرێ کە شایەدی بدا یان خۆی بە تاوانبار بزانێ و یان لە ڕێگای پێوەندی لەگەڵ شاهیدان، شوێنیان لەسەر دابنێ.

ج] هەرکات بڕیاری دادگای سەرەتایی بریتی بوو لە تاوانبارکردن و سزادانی منداڵ، دەبێ دادگا یان ناوەندێکی سەرووتر کە سەر بە دەوڵەت، حیزب، تاقم و ئاپینێک نین و بە تەواوی نەبەستراوەن، چاو بەو حوکمەدا بخشێننەوە و بە سکاڵای پێوەندیدار بە حوکمەکە ڕابگەن.

چ] ئەگەر منداڵ زمانی (لێکۆلەر) نازانێ، دەبێ بێئەوەی داوای کرێی لێبکەن وەرگێڕی بۆ بگرن.

ح] هیچکات نابێ هەرێمی تایبەتیی منداڵ و کەسایەتیی ئەو زیانیان پێبگا.

٣- دەوڵەتان هەوڵ دەدەن بە کەڵکوەرگرتن لە هەموو ئیمکاناتێکی جۆراوجۆر رەوتی کاری دادگا باشتر بکەن و، لەو جۆرە ناوەندانە دا هاوکاریی منداڵان بکەن. بەتایبەتی:

ئەلف] دیاریکردنی لانیکەمی تەمەن بۆ ئەوەی ئەگەر منداڵێک تاوانێکی ئەنجامدا، بتوانن وەک تاوانباری بناسن.
ب] هەوڵدان بۆ چارەسەری گیروگرفتەکان بێئەوەی کار بکێشێتە دادگا، بەڵام بە پێداگرتن لەسەر بەڕێوەچوونی مافی مرۆڤ و قانوونە مەدەنییەکان.

٤- بۆ دڵنیایی لە سلامەتیی رەوتی حوقووقی و بۆ ئەوەی هیچ ستەمێک لە منداڵ نەکرێ، دەبێ زنجیرەیەک کارهاسانی، لە پێشەوە یان هەر لەکاتی لێکۆڵینەوە و لێپرسینەوەدا، بکرێن. بۆ وێنە: دیاریکردنی سەرپەرست، دابینکردنی چاوەدێری و راوێژی پێویست، دەستەبەرکردنی ئازادیی مەرجدار و چارەسەری کێشەکانی دیکەی پێوەندیدار بە سەرپەرست، پەروەردە و فێرکردن و زۆر خاڵی دەروونناسی و کۆمەڵایەتیی دیکە.

ماددەی ٤١ (لە پێشەوەبوونی هێندێک وڵاتی دنیا لەباری حوقووقییەوە)

ئەم پەیماننامەیە هیچ ناتەباییەکی نییە لەگەڵ مافەکانی منداڵان لەو وڵاتانەدا کە لەم بارەوە پێشکەوتووترن و، لە ڕێگای وەدیهاتن و بەڕێوەچوونی باشتری مافەکانی منداڵاندا نابێ بە کۆسپ، بە مەرجێک کە ئەو مافانە بۆ منداڵان گونجاوتر بن:

ئەلف] بەشێک بن لە قانوونەکانی دەوڵەتێکی ئەندامی ئەم پەیمانە.
ب] بەشێک بن لە مافە نەتەوەیی و مەدەنییەکانی ئەو وڵاتە.

بەشی دووهەم

ماددەی ٤٢ (ناساندنی ڕێککەوتننامە)

دەوڵەتەکانی ئەندامی ئەم پەیمانە بە ئەرکی سەرشانی خۆیان دەزانن کە نیوەرۆک و پەسندکراوەکانی ئەم پەیماننامەیە لە ڕێگای جۆراوجۆرەوە بە ئاگاداریی گەورەکان و هەروەها منداڵان بگەیەنن تا ئەوان لەگەڵ ئەم پەیماننامەیە ئاشنا بن.

ماددەی ٤٣ (کۆمیسیۆنی مافی منداڵان)

١- کۆمیسیۆنی مافی منداڵان، بۆ چاوەدێری بەسەر بەرەوپێشچوونی ئەو کاروبارانەدا کە حکومەتانی ئەندامی پەیمان بەرعۆدە بوون بەڕێوە بەرن، پێکدێ. ئەو کۆمیسیۆنە ئەم ئەرک و بەرپرسایەتییانەی دەکەونە سەرشان:
٢- کۆمیسیۆن لە ١٠ کەس کە لە باری ئەخلاق و شارەزایی لە کارەکەیانەوە، پسپۆڕی پایەبەرزن، پێکدێ کە لە لایەن دەوڵەتەکانی ئەندامی ئەم پەیماننامەیەو لە نێو دانیشتووانی ئەوان هەڵدەبژێردرێن. لە پێکهاتەی ئەندامانی ئەو کۆمیسیۆنە دا سەرنج دەدرێتە بەربڵاویی جۆگرافیایی و سیستەمی حوقووقیی وڵاتان.

٣- ئەندامانی کۆمیسیۆن بە شێوەی نهێنی و لە نێو لیستی پێشنیازکراوی دەوڵەتانی ئەندامی پەیمان هەڵدەبژێردرێن. هەر دەوڵەتێک دەتوانێ یەکێک لە هاونیشتمانانی خۆی پێشنیار بکا.
٤- یەکەمین هەڵبژاردنی گشتی کۆمیسیۆن لانی زۆر ٦ مانگ پاش پەسند کرانی ئەم پەیماننامەیە بەڕێوە دەچێ و هەڵبژاردنی دواتر، هەر دوو ساڵ جارێک دەکرێ. سکرتێری گشتیی بە نووسراوەو لانی زۆر٤ مانگ پێش (هەڵبژاردن) داوا لە دەوڵەتانی ئەندامی پەیمان دەکا کە پێشنیازەکانی خۆیان لە ماوەی دوو مانگدا پێشکێش بکەن. سکرتێری گشتی بە گوێرەی ئەو پێشنیازانە، هەموو ناوەکان بە پێی تەرتیبی پیتەکانی ئەلف و بێ و روونکردنەوەی ناوی دەوڵەتی پێشنیازدەر، ریز دەکا و بە ئاگاداریی هەموو دەوڵەتانیان دەگەیەنێ.
٥- کۆبوونەوە بۆ هەڵبژاردن کە لە لایەن سکرتێری گشتیی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکانەوە رادەگەیەنرێ و پێکدێ، کاتێک سەلاحییەتی بڕیاردانی هەیە

کە دوو لە سێی دەوڵەتانی ئەندامی پەیمان تێیدا بەشداربن. کەسانی پێشنیازکراو بۆ لیستەکە ئەگەر زۆرایەتیی رەهای دەنگی بەشداران وەدەست بێنن، وەک نوێنەر و پسپۆڕی ئەندامی کۆمیسیۆن دەناسرێن.

٦- ئەندامانی کۆمیسیۆن بۆ ماوەی چوار ساڵ هەڵدەبژێردرێن و ئەگەر جارێکی دیکە پێشنیاز بکرێنەوە، دەتوانن سەر لە نوێ هەڵببژێردرێنەوە. ماوەی ئەندامەتیی ٥ کەس لە ئەندامانی کۆمیسیۆن کە جاری یەکەم هەڵبژێردراون، پاش دوو ساڵ تەواو دەبێ. ناوی ئەو پێنج کەسە بەهۆی قورعە (پشک لێ هاوێشتن) دیاری دەکرێ و دەستبەجێ بە دوای هەڵبژاردندا رادەگەیەندرێ.

٧- هەر کات ئەندامێکی کۆمیسیۆن بمرێ یان دەست لە کار بکێشێتەوە، یان ئەگەر ئەندامێک بەهەر هۆیەک نەیتوانی ئەرکەکانی جێبەجێ بکا، دەوڵەتێک کە ئەوی پێشنیار کردووە، لە نێو دانیشتووانی خۆیدا، پسپۆڕێک دەناسێنێ کە بە رەزامەندیی کۆمیسیۆن، هەتا تەواوبوونی پاشماوەی دیاریکراو، دەبێتە ئەندامی کۆمیسیۆن.

٨- کۆمیسیۆن رێوشوێن و بەرنامە بۆ کار و تێکۆشانی خۆی دادەنێ.

٩- کۆمیسیۆن دەستەی بەڕێوەبەری خۆی بۆ ماوەی دوو ساڵ دیاری دەکا.

١٠- کۆبوونەوەکانی کۆمیسیۆن ساڵێ جارێک لە بنکەی رێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان یان هەر شوێنێکی لەباری دیکە کە کۆمیسیۆن دیاریی بکا پێکدێ. ماوەی کۆبوونەوەکە بە رێککەوتن لەگەڵ سکرتێری گشتیی رێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان دیاری دەکرێ.

١١- جێگاو شوێن و ئەو هێزە ئینسانییەی کە کۆمیسیۆن بۆ جێبەجێکردنی ئەرکەکانی خۆی پێویستی دەبن، لە لایەن سکرتێری گشتیی رێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکانەوە دابین دەکرێن.

١٢- ئەندامانی کۆمیسیۆن بە رەزامەندیی کۆمەڵەی گشتیی دەوڵەتەکانی ئەندامی ئەم پەیماننامەیە مووچەیەکیان بۆ دەبڕێتەوە کە لە سندووقی رێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان و بە گوێرەی ریوشوێنەکانی ئەو، دابین دەکرێ.

ماددەی ٤٤ (راپۆرت دانو راپۆرت وەرگرتن)

١- دەوڵەتەکانی ئەندامی ئەم پەیمانە ئەرکی سەرشانیانە کە راپۆرتی تێکۆشانی خۆیانو ئەو هەنگاوانەی بە مەبەستی بەدیهێنانی نیوەرۆکی ئەم پەیماننامە و جێبەجێکردنی بڕیارەکانی هەڵیان گرتوون، بەم پێیە ئامادە و پێشکێشی بکەن:

ئەلف] دوو ساڵ دوای پەسندکردنی ئەم پەیماننامەیە لە لایەن هەر دەوڵەتێکەوە کە بە ئەندام وەردەگیرێ.

ب] پاشان هەر پێنج ساڵ جارێک.

٢- لە راپۆرتەکاندا ئەو گیروگرفتە سەرەکییانەی کە کۆسپی سەر رێگای جێبەجێکردنی راسپاردەکان بوون، ناو دەبەن و چۆنیەتیی جێبەجێکردن و بەڕێوەبردنی راسپاردەکان بە روونی و بە تەواوی رادەگەیەنن.

٣- نیوەرۆکی ئەو راپۆرتە دەوڵەتییانەی پێشکێش کۆمیسیۆن دەکرێن نابێ لە راپۆرتەکانی دواتردا کە بە گوێرەی بەندی (ب)ی خاڵی (١)ی ئەم ماددەیە دەدرێن بە کۆمیسیۆن، دووپات ببنەوە.

٤- کۆمیسیۆن دەتوانێ لە بارەی چونیەتیی بەڕێوەبردنی ئەم پەیماننامەیە، لێکۆڵینەوە لە دەوڵەتە پێوەندیدارەکان بکا.

٥- کۆمیسیۆن راپۆرتی تێکۆشانی ئابووری و کۆمەڵایەتیی خۆی هەر دوو ساڵ جارێک پێشکێشی کۆمەڵەی گشتی دەکا.

٦- دەوڵەتەکانی ئەندامی ئەم پەیمانە ئەو راپۆرتانەی داویانن بە کۆمیسیۆن، لە وڵاتی خۆیاندا بڵاویان دەکەنەوە و بە ئاگاداریی خەڵکیان دەگەیەنن.

ماددەی ٤٥ (ئەرکی ئۆرگانە تایبەتییەکانی رێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان)

بۆ بەرەوپێشبردن و بەڕێوەبردنی لێبڕاوانەی ئەم پەیماننامەیەو پەرەپێدانی هاوکارییە نێونەتەوەییەکان لەم پێوەندییەدا:

ئەلف] "کارگەی یارمەتیی منداڵان"و رێکخراوو دامەزراوە تایبەتییەکانی نەتەوە یەکگرتووەکان، لەوبوارانەدا کە پێوەندییان بە ئەرکەکانیان و کارەکانیانەوە هەیە، بۆ بەڕێوەبردنی پەیماننامە نێونەتەوەییەکان، نوێنەری رێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکانن.

کۆمیسیۆن ئەگەر بە پێویست بزانێ دەتوانێ ئەو ئۆرگانە تایبەتیانەی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ هاوکاری لە بوارە پێوەندیدارەکاندا، بانگهێشتن بکاو یارمەتییان لێ بخوازێ.

ب] کۆمیسیۆنی مافی منداڵان ئەگەر پێویست بوو پێوەندی بە ئۆرگانەکانی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکانەوە دەگرێ و لەگەڵ هێنانەگۆڕێی داوای خۆی بە نووسراوەو پێشکێشکردنی ڕاپۆرتی ئەو وڵاتانەی بۆ کاری خۆی لە بەرنامەی دان، لە باری تێکنیکی و پسپۆرییەوە یارمەتیی فکری لەو ئۆرگانانە دەخوازێ.

ج- کۆمیسیۆن دەتوانێ بەمەبەستی جێبەجێکردنی نێوەرۆکی ماددەکانی پێوەندیدار بە مافی منداڵانەوە لە ڕێگای کۆمەڵەی گشتییەوە، پرسیارو وڵامەکانی لەگەڵ سکرتێری گشتی بێنێتە گۆڕێ.

د- کۆمیسیۆن دەتوانێ بە گوێرەی ئەو زانیارییانەی بە پێی ماددەکانی ٤٤، ٤٥ بەدەستی هێناون، پێشنیارو ڕاسپاردەی پێویست بدا بە دەوڵەتی پێوەندیدارو کۆمەڵەی گشتییان لێ ئاگادار بکا.

بەشی سێیەم

ماددەی ٤٦ (ئیمزاکان)

ئەم پەیماننامەیە بۆ ئیمزاکردن دەدرێ بە هەموو دەوڵەتەکان.

ماددەی ٤٧ (پەسند کردن بەرەسمی)

* ئەم پەیماننامەیە دەخرێتە بەر دەستی سکرتێری گشتیی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان.

* ئەم پەیماننامەیە بە سکرتێری گشتیی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان دەسپێردرێ.

ماددەی ٤٨ (قەبوڵکردنی ئەم پەیماننامەیە)

ئەم پەیماننامەیە بەمەبەستی قەبوڵکردن دەخرێتە ئیختیار هەموو دەوڵەتەکان و بەڵگەنامەی پەسندکردنی لە لایەن هەر دەوڵەتێکەوە، بە تۆمارکراوی لە ژێر ناوی "بەڵگەنامەی قەبوڵکردن" لەلای سکرتێری گشتییەوە دەمێنێتەوە.

ماددەی ٤٩ (دەسەڵاتی بەڕێوەبردن)

١- ئەم پەیماننامەیە ڕاست سی ڕۆژ دوای وەرگیرانی بیستەمین "بەڵگەنامەی قەبوڵکردن" لە لایەن سکرتێری گشتیی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکانەوە، بەڕێوە دەبرێ.

٢- هەر کات دەوڵەتێک پاش وەرگیرانی بیستەمین بەڵگەنامەی قەبوڵکردن، ڕەگەڵ ئەم پەیماننامەیە کەوتو ئیمزای کرد، سی ڕۆژ دوای پەیوەستبوون و مۆرکردنی بەڵگەنامەی قەبوڵکردن، دەبێ دەست بکا بە بەڕێوەبردن و جێبەجێکردنی.

(ڕوونکردنەوە: ئیعتیبار پەیدا کردن و بەڕێوەچوونی ئەم پەیماننامەیە بە گوێرەی ئەم پەسند کراوەیە لە ڕۆژی ٢ی سێپتامبری ١٩٩٠ ەوەیە. وەرگێڕ)

ماددەی ٥٠ (ئاڵوگۆڕەکان)

١- هەر دەوڵەتێکی ئەندامی ئەم پەیمانە دەتوانێ پێشنیازی ئاڵوگۆڕێک لەم پەیماننامەیەدا بدا بە سکرتێری گشتی. سکرتێری گشتی ئەو پێشنیازەی پێیگەیشتووە، بە ئاگاداریی دەوڵەتەکانی دیکەی ئەندامی پەیمان دەگەیەنێ و لەم بارەیەوە بیرورایان دەپرسێ. ئەگەر چوار مانگ پاش هاتنەگۆڕی پێشنیازێک، لانی کەم سێیەکی دەوڵەتەکان لەگەڵ پێشنیازەکەدا بوون، سکرتێری گشتی کۆبوونەوەی گشتی بۆ هێنانە گۆڕێی پێشنیازەکە ڕادەگەیەنێ. هەر ئاڵوگۆڕێک کە لە لایەن زۆرایەتیی بەشدارانی کۆبوونەوەکە قەبوڵ بکرێ، بۆ پەسندکران بە کۆمەڵەی گشتی ڕادەگەیەنرێ.

٢- ئالوگۆڕی قەبوڵکراو لە پەیماننامەدا، پاش پەسندکران لە لایەن کۆمەڵەی گشتیو رەزامەندیی دوو لە سێی زۆرایەتیی دەوڵەتەکان، بەڕێوە دەچێ.

٣- ئاڵوگۆڕێک کە ئیعتیباری پەیدا کردووەو کاتی بەڕێوەبردنی هاتووە، تەنیا بۆ ئەو دەوڵەتانەی قەبوڵیان کردووە، لێپرسینەوەی قانوونیی بەدواوەیە.

ماددەی ٥١ (شەرتو مەرج)

١- سکرتێری گشتیی رێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان بە پێداگرتنەوە رادەگەیەنێ: هەر دەوڵەتێک لە کاتی پەیوەستبوون بەم پەیماننامەیەدا مەرج دابنێ، بە باوەشی ئاوەڵاوە وەردەگیرێو مەرجەکە بە ئاگاداریی دەوڵەتەکانی دیکە رادەگەیەنرێ.

٢- ئەو مەرجانەی لەگەڵ ئامانجو مەبەستەکانی ئەم پەیماننامەیەدا لە ناتەبایی دابن، قەبوڵ ناکرێن.

٣- مەرجەکان دەتوانن بەهۆی نووسراوەیەکی کورت بۆ سکرتێری گشتیی کە رێکەوتی نووسینەکەی تێدا گونجابێ، وەربگیرێنەوە.

سکرتێری گشتی، دەوڵەتەکانی دیکە لەو نووسراوە، ئاگادار دەکاتەوە.

ماددەی ٥٢ (دەست کێشانەوە)

دەوڵەتێک دەتوانێ دەست هەڵگرتن لە ئەندامەتیو قەبوڵکردنی ئەم پەیماننامەیە بەهۆی نامەوە بە ئاگاداریی سکرتێری گشتی رابگەیەنێ.ساڵێک دوای وەرگیرانی نامەکە لە لایەن سکرتێری گشتییەوە، دەست کێشانەوەکە لایەنی قانوونی پەیدا دەکا.

ماددەی ٥٣ (راگرتن)

سکرتێری گشتیی رێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان وەک ڕاگرو پارێزەری ئەم پەیماننامەیە دیاری دەکرێ.

ماددەی ٥٤ (ئەمانەت)

* (دەقی سەرەکیی ئەم پەیماننامەیە کە بە زمانەکانی عەرەبی، چینی، ئینگلیزی، فەرانسەیی، رووسیو ئیسپانیاییەو، هەموویان وەک یەک جێگای بڕوان، وەک ئەمانەت لە لای سکرتێری گشتیی رێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان دانراوە).

* دەقی فارسیی ئەم پەیماننامەیە . کە دوکتور "ا.ێبشار" وەری گێڕاوەتە سەرزمانی فارسی . لە سایتی ئینتێرنێتی "ایران امروز" وەرگیراوە.

* لە وەرگێڕانی ئەم پەیماننامەیە بۆ سەر زمانی کوردیدا، لەو جێیانەی ماددەکان بەسەر پیتەکاندا دابەش دەبن، پیتەکان بە تەرتیبی ئەلفوبێی کوردی دانراون

July 5, 2013

بەیاننامەی پێشگیری لە توندوتیژی دژی ژنان.

بڕیارنامەی ١٠٤ / ٤٨ ی کۆمەڵەی گشتیی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان

٢٥ی نۆڤامبەر، بە "ڕۆژی جیهانیی لە نێو بردنی توندو تیژی دژی ژنان" ناودێر کراوە. ئەم ڕۆژە، ١٧ی دیسامبری ١٩٩٩ لە لایەن کۆمەڵەی گشتیی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکانەوە، لە هەشتاو سێهەمین کۆبوونەوەی گشتی (دەورەی پەنجاو چوارەم)دا بە ڕۆژی جیهانیی توندوتیژی دژی ژنان ناودێر کرا."بەیاننامەی پێشگیری لە تەندو تیژی دژی ژنان"، پەسەندکراوی کۆمەڵەی گشتیی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان،مەبەست لە توندو تیژی دژی ژنان، ئەرکی دەوڵەتان وکۆمەڵگەی نێونەتەوەیی لەم پێوەندییەدا ڕووندەکاتەوە.

کۆمەڵەی گشتی،

بە ئاگاداری لەم پێویستییە بە پەلەیە کە مافەکان و بنەماکانی پێوەندیدار بە یەکسانی، ئاسایش، ئازادی، تەواوەتی و گەورەیی هەموو مرۆڤەکان، دەبێ بە شێوەیەکی جیهانگیر لەباری ژنانیشەوە ڕەچاو بکرێن،

بە سەرنجدان بەوە کە ئەم مافو بنەمایانە، لە بەڵگەنامە نێونەتەوەییەکاندا، بۆ وێنە لە "جاڕنامەی جیهانیی مافی مرۆڤ"(١)، "پەیماننامەی نێونەتەوەیی مافە مەدەنیو سیاسییەکان"(٢)، "پەیماننامەی نێونەتەوەیی مافە ئابووری، کۆمەڵایەتیو کولتوورییەکان"(٢)، "ڕێککەوتننامەی لەنێوبردنی هەموو جۆرەکانی جیاوازیدانان بە دژی ژنان"(٣)و "ڕێککەوتننامەی دژی ئەشکەنجەو ڕەفتار یان سزای توندوتیژ، نامرۆیی و پڕ لە سووکایەتی"(٤)دا، ڕێزیان لێگیراوە،

بە ئاگاداری لەوە کە بەڕێوەبردنی هەرچی کاریگەرتری "ڕێککەوتننامەی نەهێشتنی هەموو جۆرەکانی جیاوازیدانان بە دژی ژنان" یارمەتی بە نەهێشتنی توندوتیژی بەرانبەر بە ژنان دەکاو، "بەیاننامەی نەهێشتنی توندوتیژی بە دژی ژنان" بەو جۆرە کە لەم بەیاننامەیەدا دەخرێتە ڕوو، ئەم ڕەوتە بەهێزو تەواو دەکا،

نیگەران لەوە کە توندوتیژی دژی ژنان کۆسپی گەیشتن بە یەکسانی، پێشکەوتنو ئاشتییە، هەروەک لە "ستراتیژییە داهاتووبینەکانی کۆنفرانسی نایرۆبی بۆ پێشکەوتنی ژنان"دا ڕوونکراوەتەوەو لەواندا هێندێک گەلاڵە بۆ بەربەرەکانی لەگەڵ توندوتیژی دژی ژنان پێشنیار کراوەو، بە مەبەستی بەڕێوەچوونی بە تەواویی "ڕێککەوتننامەی لەنێوبردنی هەموو جۆرەکانی جیاوازیدانان بە دژی ژنان"،

پێداگر لەسەر ئەمە کە توندوتیژی دژی ژنان، بناغەیەکە بۆ پێشێلکردنی مافی مرۆڤ و ئازادییە بنەڕەتییەکانی ژنان و، دەستڕاگەیشتنی ژنان بەم ماف و ئازادییانە تاڕادەیەک یان بە تەواوی ڕەتدەکاتەوە،

نیگەران لە سەرنەکەوتن لە پشتیوانی و بەرەوژوور بردنی ئەم مافو ئازادییانە لە درێژخایەندا، سەبارەت بە توندوتیژی بە دژی ژنان،

بە ئاگاداری لەمە کە توندوتیژی دژی ژنان، نوێنگەیەکە بۆ پێشاندانی نایەکسانیی مێژوویی پێوەندییەکانی دەسەڵات لە نێوان ژنان و پیاواندا، کە بووە بە هۆی ژێردەست کردن و هەڵاواردنی ژنان بەهۆی پیاوانەوە و ، پێشگیری لە بەرەوپێشچوونی بە تەواویی ژنانی لێکەوتۆتەوە،

هەروەها [بە ئاگاداری لەمە کە] توندوتیژی دژی ژنان یەکێک لەو میکانیزمە کۆمەڵایەتییە گرنگانەیە کە ژنان ناچار دەکا مل بۆ پلە و پایە و پێگەی نزمتر . لە چاو پیاوان . رابکێشن،

نیگەران لەوە کە هێندێک لە گروپەکانی ژنان بۆ وێنە ژنانی سەر بە گروپە کەمایەتییەکان، ژنانی خۆوڵاتی (بومی)، ژنانی پەنابەر، ژنانی کۆچەر، ئەو ژنانەی لە لادێ یان ناوچە دوورە دەستەکان دەژین، ژنانی بێ ئەنوا، ژنانی بەندکراو یان دەسبەسەر، کچانی مێرمنداڵ، ژنانی نەقوستان و بێتوانا، ژنانی بەساڵاچووو ژنانی ناوچە شەڕلێدراوەکان بەتایبەت لە بەرانبەر توندوتیژیدا لاوازن،

بە وەبیرهێنانەوەی دەرئەنجامی پاراگرافی ٢٣ی هاوپێچی بڕیارنامەی ٢٤ی مای ١٩٩٠ی شووورای کۆمەڵایەتی (ژمارە ١٩٩٠/١٥)و هەست کردن بەوە کە توندوتیژی دژی ژنان لە بنەماڵەو کۆمەڵگەدا پەرە گرتوویەو، لە سنووری داهات، چینو کولتوور تێدەپەڕێ، دەبێ هەنگاوی بە پەلە و کاریگەر بۆ لەنێوبردنی ئەم دیاردەیە بنرێ،

هەروەها بە وەبیرهێنانەوەی بڕیارنامەی ١٩٩١/١٨ی شووراى ئابووری و کۆمەڵایەتی (٣٠ی مای ١٩٩١) کە شوورا لەودا پێشنیاری ئامادەکردنی بەڵگەنامەیەکی نێونەتەوەیی هێناوەتە گۆڕێ کە بە شێوەیەکی راشکاوانە سەرنج بداتە کێشەی توندوتیژی بە دژی ژنان،

وەک پێشوازی لە رۆڵێک کە بزووتنەوەکانی ژنان لە راکێشانی رۆژ بەرۆژ زیاتری سەرنجەکان بۆلای نێوەرۆک، جیددی بوون و رەهەندەکانی کێشەی توندوتیژی بە دژی ژناندا هەیانە،

بە هەستکردنی ئەم مەترسییە کە دەرەتان و دەرفەتەکانی ژنان بۆ بەدەستهێنانی یەکسانیی مافەکان و بەرابەری لە بوارەکانی کۆمەڵایەتی، سیاسی و ئابووریی کۆمەڵگەدا، بەهۆی جۆراوجۆر و یەک لەوان توندوتیژیی پەرەگرو بەردەوام، بەرتەسک و سنووردارن،

بە سەرنجدان بەو خاڵانەی لە سەرەوە ئاماژەیان پێکراوە، بڕوامان وایە کە پێناسەیەکی گشتگیرو روون بۆ توندوتیژی دژی ژنان، بەیاننامەیەکی روون لە بارەی ئەو مافانەی دەبێ رەچاو بکرێن و دەستەبەری نەهێشتنی توندوتیژی دژی ژنان لە هەموو شێوەو جۆرەکانی دان، هەروەها دەروەستبوونێک لەلایەن دەوڵەتانەوە بە نیازی رێزگرتن لەبەرپرسایەتییەکانیان و، دەروەستبوونێکیش لەلایەن سەرجەمی کۆمەڵگەی نێونەتەوەییەوە بۆ نەهێشتنی توندوتیژی دژی ژنان پێویستە. هەر بۆیە بەرەسمی بەیاننامەی نەهێشتنی توندوتیژی دژی ژنان لە خوارەوە دا رادەگەیەنین و، سوورین لەسەر ئەمە کە بۆ ناساندن و رێزگیرانی لە لایەن هەمووانەوە، دەبێ هەر چەشنە هەوڵێکی پێویست بدرێ:

ماددەی ١ :

لەم بەیاننامەیەدا، مەبەست لە دەستەواژەی "توندوتیژی دژی ژنان" هەر کردەوەیەکی توندوتیژ لەسەر بناغەی جنسیەتە کە ببێتە هۆی ئازاردان و زیان پێگەیاندنی جەستەیی، جینسی یان دەروونیی ژنان، یان لەوانەیە ببێتە هۆی ئەم جۆرە ئازار و زیانانە. هەڕەشە یان کردەوەی هاوشێوە، زۆری کردن لە ژنان، بێبەشکردنی زۆردارانەی ئەوان لە ئازادی کە لەبەرچاوی خەڵک یان لە چوارچێوەی ژیانی تایبەتیدا روودەدەن، لە رێزی رەفتار و کردەوەی توندوتیژ دان.

ماددەی ٢ :

لێکدانەوەی توندوتیژی دژی ژنان ئەم خاڵانەی خوارەوە دەگرێتەوە، بەڵام هەر بەم نموونانە نابەسترێتەوە:

ئەلف] توندوتیژی جەستەیی، جینسی و دەروونی کە لە بنەماڵەدا روودەدەن، بۆ وێنە لێدان، ئازاردانی جینسیی کچانی مێرمنداڵ لە ماڵدا، توندوتیژیی پێوەندیدار بە جیاز، دەستدرێژی لەلایەن مێردەوە، خەتەنەکردنی ژنانو ئەو دابونەریتانەی زیان بە ژنان دەگەیەنن، توندوتیژی لە پێوەندیی بەدەر لە ژن و مێردایەتیداو توندوتیژی تایبەت بەژنان.

ب] توندوتیژی جەستەیی، جینسی و دەروونی کە لە بەستێنی ژیانی بە کۆمەڵدا روو دەدەن، بۆ نموونە: دەستدرێژی، کەڵکی خراپ وەرگرتنی جینسی، ئازاردانی جینسی و ترساندن لە شوێنی کار، لە ناوەندە فێرکارییەکان و شوێنەکانی دیکەدا، کڕین و فرۆشتنی ژنان و لەشفرۆشیی بە زۆری.

(پ) توندوتیژی جەستەیی، جینسی و دەروونی کە بە هۆی دەوڵەتەوە ئەنجامدەدرێ یان لە لایەن دەوڵەتەوە پشتگوێ دەخرێ.

ماددەی ٣ :

ژنان بە شێوەیەکی یەکسان [لە گەڵ پیاوان] مافی دەستڕاگەیشتن بە هەموو مافە مرۆییەکان و ئازادییە بنەڕەتییەکان لە بوارەکانی سیاسی، کۆمەڵایەتی، کولتووری، مەدەنی و هەموو بوارەکانی دیکەداو، هەر وەها مافی پاراستنی ئەو ماف و ئازادییانەیان هەیە. ئەم مافانە بریتین لە:

ئەلف] مافی ژیان(٦)

ب] مافی یەکسانی (٧)

پ] مافی ئازادی و ئاسایشی کەسی(٨)

ت] مافی پشتگیری لەلایەن قانوونەوە(٧)

ج] مافی رزگاری لە هەموو جۆرەکانی هەڵاواردن(٧)

چ] مافی کەڵکوەرگرتن لە زۆرترین رادەی گونجاوی سڵامەتیی جەستەیی و دەروونی(٩)

ح] مافی [هەبوونی] هەلومەرجی دادپەروەرانەو جێگای رەزامەندی بۆ کار(١٠)

خ] مافی ئەوە کە تاک نەکەوێتە ژێر ئەشکەنجە یان سزاو رەفتاری توندوتیژ، نامرۆیی و پڕسووکایەتی.(١١)

ماددەی ٤ :

دەوڵەتان دەبێ توندوتیژی دژی ژنان مەحکووم بکەن و، نابێ هیچ دابونەریت یان تێبینیی ئایینی، بکەنە بیانوو بۆ ئەنجام [نە] دانی ئەرکەکانیان لە پێوەندی لەگەڵ نەهێشتنی توندوتیژیدا. دەوڵەتان دەبێ بە کەڵکوەرگرتن لە هەموو شێوە گونجاوەکان و بێ‌راوەستان، سیاسەتی نەهێشتنی توندوتیژی دژی ژنان هەتا سەر ئەنجامەکەی درێژە پێ بدەن. هەروەها دەبێ:

ئەلف] ئەگەر تا ئێستا بە تەواوی لە ئاست "رێککەوتننامەی لەنێوبردنی هەموو جۆرەکانی هەڵاواردن دژی ژنان" خۆیان بەرعۆدە نەکردووە، دەبێ پەسندی بکەن، یان بەشێوەی رەسمی ببن بە ئەندامی و، واز لە مەرجە تایبەتییەکانی خۆیان لەبارەی ئەم رێککەوتننامەیەوە بێنن.

ب] لە بە ئەستۆگرتنی هەر چەشنە توندوتیژییەک، خۆ بپارێزن،

پ] بە مەبەستی پێشگیری لە توندوتیژی و ئەنجامدانی لێکۆڵینەوە لەم پێوەندییە دا و، دانانی سزا بۆ کردەوەی توندوتیژ دژی ژنان، هەموو هەوڵێکی پێویست بە گوێرەی قانوونەکانی وڵات بدەن. جا چ ئەم کردەوانە لەلایەن دەوڵەتەوە ئەنجام درابن، چ لەلایەن کەسانی تایبەتییەوە.

ت] لە قانوونەکانی وڵاتدا دەبێ لایحەی رەسمیی سزایی، مەدەنی، کاری‌و ئیداری بۆ قەرەبووکردنەوەی ئەو خەتایانە ئامادە بکەن کە دەرهەق بە ژنانی توندوتیژی چێشتوو، ئەنجامدراون. ئەو ژنانەی لەگەڵ توندوتیژی بەرەوڕوو دەبن، دەبێ رێگاچارەی قەزاییيان بۆ دابین بکرێ و، بە پشتیوانیی قانوونەکانی وڵات، زیانەکانیان بە شێوەیەکی دادپەروەرانەو کاریگەر بۆ قەرەبوو بکرێتەوە. دەوڵەت هەروەها دەبێ ژنان لە مافەکانیان لە پێوەندی لەگەڵ داوای قەرەبووکردنەوەی زیان‌و وەدەستهێنانی توانایی بەهۆی ئەم رێگاچارانەوە ئاگادار بکاتەوە.

ج] بەرنامەی نەتەوەیی بە مەبەستی پەرەپێدانی پشتگیری لە ژنان بۆ بەربەرەکانی لەگەڵ هەرچەشنە توندوتیژییەک، یان زیادکردنی هێندێک ماددە لە بەرنامەکانی خۆیان بەو مەبەستە، هەروەها هاوکاریی گونجاو لە هێندێک بواردا لەگەڵ رێکخراوە نادەوڵەتییەکان بەتایبەتی لەگەڵ ئەو رێکخراوانەی بە کێشەی توندوتیژییەوە خەریکن.

چ] دیاریکردنی رێگاکانی پێشگیری لە توندوتیژی و، دانانی پلانی گشتگیری کاری لە بوارەکانی حقووقی (مافەکان)، سیاسی، ئیداری و کولتووریدا کە پشتیوانی لە ژنان لە بەرانبەر هەر چەشنە توندوتیژییەک برەو پێ دەدەن و، دەبنە دەستەبەرێک بۆ ئەوەی ژنان سەبارەت بە هەستیارنەبوونی قانوون لە ئاست تێبینییە جینسییەکانداو لە ئاکامی جۆرەکانی بەڕێوەبردنی قانوون و خۆ تێهەڵقوتاندنە دەوڵەتییەکانی دیکەدا، نابنەوە بە قوربانیی توندوتیژی.

ح] هەوڵ بدەن بۆ دەستەبەرکردنی ئەوە کە ژنانی ژێر توندوتیژی، ئەگەر پێویست بوو منداڵەکانیان لە یارمەتییە تایبەتییەکانی وەک توانایی پێبەخشین، هاوکاری لە سەرپەرستی‌و چاوەدێریی منداڵان و ژیان و بەڕێچووندا، دەرمان، راوێژکاری و خزمەتە لەشساغی و کۆمەڵایەتییەکان بەهرەمەند بن. ناوەندەکان، پرۆگرامەکان‌و رێکخراوە یارمەتیدەرەکان دەبێ هەنگاوی پێویست بۆ بەرەوژووربردنی ئاسایش و توانایی بەخشینی جەستەیی و دەروونی بەوان، هەڵبگرن.

خ] لە بوودجەی دەوڵەتدا، بەڕادەی پێویست بۆ تێکۆشانی پێوەندیدار بە نەهێشتنی توندوتیژی تەرخان بکەن.

د] بۆ فێرکردن و راهێنانی هێزەکانی ئاسایش‌و بەرپرسانی دەوڵەتیی بەرپرسیار لە جێبەجێکردنی سیاسەتەکانی تایبەت بە پێشگیری، لێکۆڵینەوە و سزادانان بۆ توندوتیژی لە دژی ژنان، هەنگاوی پێویست هەڵبگرن تا ئەم کەسانە هەمبەر بە پێویستییەکانی ژنان هەستیار بن.

ر] هەنگاوی پێویست بەتایبەتی لە بواری فێرکاریدا هەڵبگرن بۆ ئەوەی چاکسازی لەسەر مەشقە کۆمەڵایەتی‌و کولتوورییەکانی رەفتاری پیاوو ژندا بکەن‌و، هەڵاواردنەکان، رەفتاری باوو هەموو چەشنە رەفتارێک کە لەسەر بناغەی ژێردەستی یان باڵادەستیی جنسێکەو، ژن‌و پیاو پێی راهاتوون، لە نێو ببەن.

ز] لێکۆڵینەوە، کۆکردنەوەی زانیاری و ئامار (ئەژمێرەکان)، بەتایبەتی لە باری توندوتیژیی بنەماڵەیی و شێوە جۆراوجۆرەکانی توندوتیژی دژی ژنان، برەو پێ بدەن و هاندەر بن بۆ لێکۆڵینەوە لەباری هۆیەکان، نێوەرۆک، رادەی جیددیبوون و ئاکامەکانی توندوتیژی بەدژی ژنان و، رادەی کاریگەریی هەنگاوەکان بە مەبەستی پێشگیری لە توندوتیژی و هەروەها قەرەبووکردنەوەی زیانەکانی توندوتیژی لە هەمبەر ژنان. ئەم ئامارو زانیارییانە دەبێ بخرێنە بەرچاوی هەمووان.

ژ] هەنگاوی پێویست بە مەبەستی نەهێشتنی توندوتیژی بەتایبەتی لە پێوەندی لەگەڵ ئەو ژنانەدا کە لە بەرانبەر توندوتیژی لاوازن، هەڵبگرن.

س] لەو راپۆرتانەدا کە لە پێوەندی لەگەڵ بەڵگەنامەکانی مافی مرۆڤدا پێشکێشی رێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکانی دەکەن، زانیاریی پێوەندیدار بە

توندوتیژی دژی ژنان و، [راپۆرتی] هەنگاوی هەڵگیراو بە مەبەستی جێبەجێکردنی داواکانی ئەم بەیاننامەیە، بگونجێنن.

ش] هاندەری دانانی پلانی کاری بە مەبەستی جێبەجێیوونی بنەماکانی ئەم راگەیەندراوە بن.

ع] هاوکاریی چالاکی و تێکۆشانی بزووتنەوەو رێکخراوە نادەوڵەتییەکانی ژنان بکەن و لە ئاستی خۆجێیی، نەتەوەیی و ناوچەییدا یارمەتییان بدەن.

غ] رێکخراوە ناوچەییە نێودەوڵەتییەکان کە تێیاندا ئەندامن هان بدەن، ئەگەر بۆیان دەگونجێ لەنێوبردنی توندوتیژی دژی ژنان بخەنە نێو بەرنامەی خۆیان.

ماددەی ٥ :

ئۆرگانەکان و نوێنەرایەتییەکانی رێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان دەبێ ئەوەندەی لە توانایان دایە، یارمەتیی ناساندن و هێنانەدیی ئەو ماف و بنەمایانە بدەن کە لەم بەیاننامەیەدا هاتوون. بۆ نموونە دەبێ:

ئەلف] یارمەتی بە گەشەکردنی ئەو هاوکارییە نێونەتەوەیی و ناوچەیی یانە بکەن کە ئامانجیان پێناسەکردنی ستراتیژییە ناوچەییەکان بۆ بەربەرەکانی لەگەڵ توندوتیژی، گوازتنەوەی ئەزموونەکان و، بەرنامە ماڵییەکانی تایبەت بە نەهێشتنی توندوتیژی دژی ژنانە.

ب] هاندەری ئەو کۆبوونەوە و سمینارانە بن کە ئامانجیان پێکهێنان و گەشەپێدانی ئاگایی نێوان هەموو تاکەکان هەمبەر بە

تاکەکان هەمبەر بە پرسی لەنێوبردنی توندوتیژی دژی ژنانە.

پ] یارمەتیی گەشەپێدانی هاوهەنگاوی و هاوبەشیی نێوان بنیات و ناوەندەکانی تایبەت بە مافی مرۆڤی سەر بە رێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان بکەن تا پرسی توندوتیژی دژی ژنان بەشێوەیەکی کاریگەر بکەوێتە بەر سەرنج.

ت] لەو لێکدانەوانەدا کە بۆ دامەزراوو ناوەندەکانی سەر بە رێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان لەبارەی کێشەو گرفتو دیاردە کۆمەڵایەتییەکان ئامادەی دەکەن، وەک راپۆرتە ناوبەناوە (دەورەییە) کان لە بارەی هەلومەرجی کۆمەڵایەتیی جیهان، توێژینەوە لەبارەی مەیل و بۆچوونەکان لە پێوەندی لەگەڵ توندوتیژی دژ بە ژنانیشدا بگونجێنن.

ج] فۆرمۆلەکردنی پلانکاری یان ئامێلکەکانی رێنوێنی لەبارەی توندوتیژی دژی ژنان، برە و پێ بدەن و، ئەو هەنگاوانەی لەم بەیاننامەیەدا ئاماژەیان پێ کراوە، بگونجێنن.

چ] پرسی نەهێشتنی توندوتیژی دژی ژنان، ئەگەر دەگونجێ، ببەستنەوە بە جێبەجێکردنی بەرپرسیارەتییەکانی خۆیان لە بەڕێوەبردنی بەڵگەنامەکانی تایبەت بە مافەکانی مرۆڤدا.

ماددەی ٦ :

هیچ شتێک لەم بەیاننامەیە دا نابێ هیچ یەک لە ماددەکانی قانوونی وڵاتێک یان هەر رێککەوتنو پەیماننامەیەکی کۆمەڵایەتی یان هەر بەڵگەنامەیەکی دیکە کە لە وڵاتێک جێبەجێ دەکرێ و بۆ نەهێشتنی توندوتیژی دژی ژنان روونتر و بەبڕشتترن، بخاتە ژێر کاریگەریی خۆی.

پەراوێزەکان:

بریارنامەی (217 AIII)

بروانە بریارنامەی AXXI2200 ، هاوپێچ

بروانە بریارنامەی ١٨٠/٣٤ ، هاوپێچ

بریارنامەی ٣٩/٤٦، هاوپێچ

راپۆرتی کۆنفرانسی جیهانی بۆ لێکۆڵینەوەو هەڵسەنگاندنی دەسکەوتەکانی دەیەی رێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ ژنان: یەکسانی، پێشکەوتن و ئاشتی، نایرووبی، ٢٦- ١٥ی ژوئیەی ١٩٨٥ (لە بڵاوکراوەکانی رێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان، ژمارەی E. 85. IV.10 (فەسڵی I ، بەشی A

بەیاننامەی جیهانیی مافی مرۆڤ، ماددەی سێهەم، ڕێککەوتننامەی نێونەتەوەیی مافە مەدەنی و سیاسییەکان، ماددەی ٦.

پەیماننامەی نێونەتەوەیی مافە مەدەنی و سیاسییەکان، ماددەی ٢٦.

بەیاننامەی جیهانیی مافی مرۆڤ، ماددەی ٣ و، پەیماننامەی نێونەتەوەیی مافە مەدەنی و سیاسییەکان، ماددەی ٩.

پەیماننامەی نێونەتەوەیی مافە ئابووری، کۆمەلایەتی و کولتوورییەکان، ماددەی ١٢.

بەیاننامەی جیهانیی مافی مرۆڤ، ماددەی ٢٣ و، پەیماننامەی نێونەتەوەیی مافە ئابووری، کۆمەڵایەتی و کولتوورییەکان، ماددەکانی ٦ و ٧.

بەیاننامەی جیهانیی مافی مرۆڤ، ماددەی ٥، پەیماننامەی نێونەتەوەیی مافە مەدەنی و سیاسییەکان، ماددەی ٧ و، ڕێککەوتننامەی دژی ئەشکەنجە، ڕەفتار یان سزای توند، نامرۆیی و پڕ سووکایەتی.

سەرچاوە: ماڵپەڕی "ایران امروز

ڕێککەوتننامەی دژی ئەشکەنجەو ڕەفتار یان سزای توندوتیژ، دژی ئینسانی و تێکەڵ بە سووکایەتی.

پێشەکی

١٠ / ١٢ / ١٩٨٤

پێشەکیی وەرگێڕ(*)

ئەشکەنجە وشەیەکە کە لە درێژایی مێژووی نووسراوی مرۆڤایەتیدا، بەردەوام باسی کراوە و پێ بە پێی گەشەسەندنی تێکنۆلۆژی، هەر سەردەم و هەر نەسڵێک بە شێوەی جۆراوجۆر کەڵکی لێ وەرگرتوە. ئەشکەنجە یەکێک لە مەسەلە گرنگەکانی ئەم سەردەمەیە کە مێشکی مرۆڤیان بە خۆیانەوە خەریک کردووە. سەرەڕای بوونی قانوون و ڕێوشوێنی وەک جاڕنامەی جیهانیی مافی مرۆڤ، پەیماننامە نێونەتەوەییەکان و قانوونە مەدەنییەکان کە ئەشکەنجەیان لە هەر هەلومەرجێکدا یاساخ کردووە، بەڵام لێدان و کوتان و ئازار و ئەزیەتی مرۆڤەکان لەلایەن زۆر لە ڕێژیمەکان و یەک لەوان کۆماری ئیسلامییەوە هەروا درێژەی هەیە.

ئەمڕۆ مەسەلەی نەبوون یان کەمبوونی قانوون و ڕێوشوێن لە گۆڕیدا نییە. بەڵکوو ئەوەی پێویستە و کۆمەڵگای مرۆڤایەتی بە توندی تامەزرۆیەتی، هاوکاری و یەکتر یارمەتیدان بەو مەبەستەیە کە نەک هەر ڕێگا نەدرێ هیچ جۆرە ئەشکەنجەیەک بەڕێوەبچێ، بەڵکوو فەرماندەران و بەڕێوەبەرانی ئەشکەنجەش، لەگەڵ لێپرسینەوەی قانوونی و لێکۆڵینەوە لە ئاستی نێونەتەوەییدا بەرەوڕوو ببنەوە.

لەسەر ئەم بناغەیە، ڕێککەوتننامەی دژی ئەشکەنجە، ڕەفتار و سزای توندوتیژ و نائینسانی و تێکەڵ بە سووکایەتی، لە ١٠ی دیسامبری ١٩٨٤داو، بە گوێرەی بڕیارنامەی ژمارە ٣٩/٤٦ لەلایەن کۆمەڵەی گشتیی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکانەوە پەسند کراوە. ئەم ڕێککەوتننامەیە لە ٣٠ی ژوئەنی ١٩٨٧ واتە پاش ئەوەی ٢٠ دەوڵەت، نیوەرۆکەکەیان لە مەجلیس، پارلمان و ناوەندەکانی قانووندانانی خۆیاندا پەسندکرد، دەستکرا بە ڕەچاوکردن و بەڕێوەبردنی.

ڕێککەوتننامە لە پێشەکییەک و ٣٣ ماددە و لە ٣ بەشدا ئامادە کراوە.

ئەم ڕێککەوتننامەیە بەدوای پێناسەکردنی ئەشکەنجەدا، شوێنەوارە حوقووقییەکان، سەلاحییەت و بەرپرسایەتییە دەوڵەتییەکان، جۆر و شێوەی چارەسەرکردنی ناکۆکییەکان، پاشگەزبوونەوە و پێکهاتنی کۆمیتەی پێشگیری لە ئەشکەنجە و ئەرکەکانی شیکردوونەوە.

بە پێی ئاماری ٨ی فێوریەی ٢٠٠٢ی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان لە بارەی سەرجەمی وڵاتانی ئەندام کە ١٣ بەڵگەنامەی نێونەتەوەیی گرنگی ئەو دامەزراوەیان مۆر کردووە، لە سەرجەمی ١٨٩ وڵاتی ئەندام، ١٢٨ وڵات ڕێککەوتننامەی دژ بە ئەشکەنجە، ڕەفتاریان سزای توندوتیژ، نائینسانی و تێکەڵ بە سووکایەتییان مۆر کردووە. دەوڵەتی کۆماری ئیسلامی ڕێککەوتننامەی دژ بە ئەشکەنجەی مۆر نەکردووە.

(*) ن. نوریزاده (وەرگێڕی فارسیی ئەم دەقە) ١٠ی ڕێبەندانی ١٣٨١

پەسندکراوی ١٠ی دیسامبری ١٩٨٤/ بڕیارنامەی ژمارە ٣٩/٤٦ی کۆمەڵەی گشتیی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان (لە ٢٦ی ژوئەنی ١٩٨٧ەوە دەستکراوە بە بەڕێوەبردنی)

ئەو وڵاتانەی ئەم ڕێککەوتننامەیە پێوەندی بەوانەوە هەیە:

* بە سەرنجدان بە بنەماکانی گونجاو لە پەیمانی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکاندا کە بە ڕەسمی ناسینی حورمەتی زاتی و مافی یەکسان و ڕانەگوێزراوی هەموو ئەندامانی کۆمەڵگەی ئینسانیی وەک بناغەی ئازادی، دادپەروەری و ئاشتی لە جیهاندا ڕاگەیاندوە،
* بە سەرنجدان بەوە کە ئەو مافانە لە ڕێز و حورمەتی زاتیی مرۆڤەوە سەرچاوەیان گرتووە،
* بە سەرنجدان بە بەرپرسایەتیی ئەو وڵاتانەی پەیمانیان مۆر کردووە، بە تایبەتی بە سەرنجدان بە ماددەی ٥٥ی، کە داواکاری بەرەوژوور بردنی ڕێزو، ڕەچاوکردنی مافەکانی مرۆڤ و ئازادییە بنچینەییەکانیەتی،
* بە وەبەر چاوگرتنی ماددەی پێنجەمی بەیاننامەی جیهانیی مافی مرۆڤ و، ماددەی حەوتەمی ڕێککەوتننامەی نێونەتەوەیی مافە مەدەنی و سیاسییەکان کە تێیاندا هاتووە: "هیچ کەس نابێ ئەشکەنجە بدرێ یان بکەوێتە بەر ئەو ڕەفتار و سزا زۆردارانە و دژی ئینسانییانە کە مافە مەدەنی و کۆمەڵایەتییەکانی تاک زەوت دەکەن"،
* بە سەرنجدان بە بەیاننامەی ٩ی دیسامبری ١٩٧٥ی کۆمەڵەی گشتی کە پشتگیری لەو مرۆڤانە دەکا کە لەگەڵ ئەشکەنجە و کردەوەی زۆردارانە و دژی ئینسانی بەرەوڕوو دەبنەوە و ڕەفتاری ئەوتۆیان لەگەڵ دەکرێ کە مافە مەدەنی و کۆمەڵایەتییەکانیان، پێشێل دەکا،
* بە ئاواتی نەهێشتنی ئەشکەنجە و هەموو کردەوە وەحشیانە و دژی ئینسانییەکان و، تێکڕای ئەو سزا و ڕەفتارانەی کە هەڕەشە لە مافەکانی مرۆڤ لەسەرانسەری جیهاندا دەکەن،

ئێمە کە ئەم ڕێککەوتننامەیەمان مۆر کردووە، قبوڵ دەکەین کە:

بەشی یەکەم

ماددەی ١ :

١- لە ڕوانگەی ئەم ڕێککەوتننامەوە، ئەشکەنجە بەمجۆرە پێناسە دەکرێ: هەر کردەوەیەکی بە ئەنقەست کە بە هۆی ئەوەوە دەرد و ئازارێکی توندی جەستەیی و ڕۆحی بە مەبەستی زانیاری وەرگرتنیان دانان بە کردەوە و تاوانێک لە پێوەندی لەگەڵ خۆی یان یەکێکی دیکەدا، تووشی کەسێک دەکرێ، ئەشکەنجەی پێ دەگوترێ. هەروەها تەمبێکردنی شەخسیی کەسێک بەبۆنەی کردەوەیەک کە ئەو یان کەسێکی سێهەم ئەنجامی داوە، یان لەوانەیە ئەنجامی بدا، کەڵکوەرگرتن لە هەڕەشە و زۆرداری لەسەر بناغەی هەر جۆرە جیاوازیدانانێک، ئەگەر ئەو ئەزییەت و ئازاردانە، بە دنەدان و ڕەزامەندی و هاندان و پێشگیری لێنەکردنی کاربەدەستی دەوڵەتی و هەر خاوەن پلە و پایەیەکی دیکەش بێ، هەموویان بە ئەشکەنجە دەژمێردرێن. ئەم ڕێککەوتننامەیە ئەو دەرد و ئازارانەی مرۆڤ لە سۆنگەی سزای قانوونییەوە تووشیان دەبێ، ناگرێتەوە.
٢- ئەم ماددەیە لەسەر ڕێی ئەو بەڵگەنامە نێونەتەوەییانەیان (پەسندکراوەکانی پێوەندیدار بە) قانوونە نێوخۆییەکانی وڵاتان کە واتایەکی بەرینتریان بۆ ئەشکەنجە وەبەرچاوگرتووە، نابێتە ڕێگر.] دەبێ هەر بە گوێرەی ئەو بەڵگەنامە نێونەتەوەییانە و ئەو قانوونە نێوخۆییانە، ڕەفتار بکرێ [.

ماددەی ٢ :

١- هەر دەوڵەتێکی ئەندامی ڕێککەوتننامە، لەسەریەتی لە بوارەکانی قانوونی، بەڕێوەبەری (ئیجرایی) و قەزاییدا، هەنگاوی پێویست و کاریگەر بە مەبەستی پێشگیری لە بەڕێوەچوونی ئەشکەنجە لە ناوچەی ژێر دەسەڵاتی خۆیدا هەڵبگرێ.
٢- هیچ چەشنە هەلومەرجێکی تایبەتیی وڵاتێک وەک شەڕ، یان بەرەوڕوو بوون لەگەڵ هەڕەشەی شەڕ، ناسەقامگرتوویی سیاسیی نێوخۆیی و هەر جۆرە بارودۆخێکی نائاسایی دیکە، نابێ بکرێتە بیانوو و بەڵگە بۆ کەڵکوەرگرتن لە ئەشکەنجە.
٣- ئەمر و فەرمانی کاربەدەستێکی بەرزتری (دەوڵەتی) و یان ناوەندێکی دەوڵەتی، ناتوانێ ببێتە بەڵگەی پاساودانی پەنابردن بۆ ئەشکەنجە.

ماددەی ٣ :

١- هیچ دەوڵەتێکی ئەندام بۆی نییە کەسێک کە گیانی لە مەترسی دایە و بەرەوڕووی ئەشکەنجە دەبێتەوە، بداتەوە بە دەوڵەتێک کە بەراستی ئەشکەنجە لەوێدا برەوی هەیە.
٢- بە مەبەستی کۆتاییهێنان بە بوارەکانی کردەوەی ئەشکەنجە، ناوەندی لێوەشاوە و خاوەن سەلاحییەت دەبێ پێکبێن تا بە هۆی ئەوانەوە لێکۆڵینەوە لەو دەوڵەتانە بکرێ کە نموونەی ئاشکرا و گەورە و بەکردەوەی ئەشکەنجە و پێشێلکردنی بەردەوامی مرۆڤ لە کارنامەیاندا دەبینرێ.

ماددەی ٤ :

هەر دەوڵەتێکی ئەندام، چاوەدێر و دڵنیا دەبێ کە هەر جۆرە ئەشکەنجەیەک لە ژێر ناوی قانوونە جینایییەکاندا، بە تاوان دەژمێردرێ و، کەسێکیش کە ئەشکەنجەکە ئەنجام دەدا، هەروەها ئە و کەسەی لەو کردەوەیەدا بەشداری و هاوکاری دەکا، بە تاوانبار دەناسرێن.

ماددەی ٥ :

١- هەر دەوڵەتێکی ئەندام، هەنگاوی بەجێ و دەسەلاتی قانوونیی پێویست بۆ راگەیشتن بەو تاوانانەی لە ماددەی چوارەمدا هاتوون، (لە دەزگای قەزایی خۆیدا) بەم شێوەیەی خوارەوە، جێبەجێ دەکا:

ئەلف] کاتێک کە تاوانێک لە سنووره قەزایی، دەریایی و هەواییە ناسراوەکانی (وڵاتەکەی)دا، روو دەدا.
ب] کاتێک کە تاوانبار هاووڵات (شەهروەند)ی ئەو وڵاتە بێ.
ج] کاتێک کە قوربانی (ی ئەشکەنجە) خەڵکی ئەو وڵاتە بێ و دەوڵەتەکەش ئەم راستییە بسەلمێنێ.

٢- هەر دەوڵەتێکی ئەندام، هەروەها، بە مەبەستی وەدەستهێنانی دەسەلاتی قانوونیی پێویست لە سیستەمی قەزایی خۆیدا، هەنگاوی گونجاو دەنێ. ئەو هەنگاوانە تایبەتن بەو کاتانە کە هێندێک تاوان لە سنووری قەزایی ئەو وڵاتەدا روو دەدەن و تاوانبارکراو نادرێتەوە بە وڵاتەکەی خۆی.

بە گوێرەی ماددەی هەشتەمی بەشی یەکەم، تاوانبار دەدرێتەوە بەو دەوڵەتانەی کە ناویان هاتووە.

٣- ئەم رێککەوتننامەیە، ئەو تاوانە جینایییانەش هەڵ ناوێرێ کە پێوەندییان بە قانوونە نێوخۆییەکانەوە هەیە.

ماددەی ٦ :

١- هەر دەوڵەتێکی ئەندام، کەسێک کە تاوانێکی بەپێی ماددەی ٤ی ئەم رێککەوتننامەیە، کردبێ دەخاتە زیندان، یان هەنگاوی دیکە بۆ دڵنیایی لە ئامادەبوونی تاوانبار هەڵدەگرێ.[ئەم دەوڵەتە] بۆ دڵنیایی لە وەزعی تاوانبار، لەو زانیارییانەی بە دەستەوە هەن و کەڵکیان هەیە، دەکۆڵێتەوە و پاشان دەستووری گرتنیان هەر بڕیارێکی دیکە بە گوێرەی قانوونەکانی خۆی دەر دەکا. ئەو دەستبەسەرکردنەی تاوانبار بەپێی پێویست، لەوانەیە تا ماوەیەک درێژەی هەبێ تا [لێکۆڵینەوە لە] تاوان و تەحویلدانەوەی تاوانبار، رەوتی خۆی بپێوێ.
٢- دەوڵەتی ئاماژە پێکراو کارە سەرەتایییەکانی لێکۆڵینەوە و راگەیشتن (بە پەروەندەی تاوانبار) جێبەجێ دەکا.
٣- ئەو کەسەی لە بەند دایە، مافی هەیە کە بە گوێرەی بەندی ١ی ئەم ماددەیە، دەستبەجێ پێوەندی بە نوێنەرایەتیی دەوڵەتی وڵاتەکەی خۆیەوە بگرێ. ئەگەر گیراوەکە هاووڵاتیەتی نەبێ، مافی ئەوەی دەبێ لەگەڵ نوێنەرایەتیی وڵاتێک کە زۆرتر لەوێ ماوەتەوە، پێوەندی بگرێ.
٤- کاتێک دەوڵەتێک بە گوێرەی ئەو ماددەیە کەسێک بەند دەکا، ئەو دەوڵەتانەی لە ماددەی ٥ی بەندی ١دا ئاماژەیان پێکراوە دەستبەجێ لە رووداوەکە ئاگادار دەکا و هۆ و هەلومەرج و شوێنی گیرانی بەندکراویان پێ رادەگەیەنێ.

ماددەی ٧ :

١- دەوڵەتێکی ئەندام کە لە سنووری قەزایی خۆیدا کەسێکی تاوانباری بەگوێرەی ماددەی چوار گرتووە، بەپێی ماددەی ٥ لەگەڵی دەجووڵێتەوە. ئەگەر [ئەو

دەوڵەتە] تاوانبارەکە نەداتەوە (بە وڵاتەکەی خۆی)، دەبێ پەروەندەی تاوانبار بۆ لێکۆڵینەوە و پێراگەیشتنی قەزایی بۆ ناوەندە لێوەشاوە و خاوەن سەلاحییەتەکان بنێرێ.

٢- ناوەندە خاوەن سەلاحییەتە ئاماژە پێکراوەکان، وەک هەر تاوانێکی ئاسایی‌و، لە رەوتێکی سروشتی و جیددیداو، بەپێی قانوونە دەوڵەتییەکان، بریاری خۆیان دەدەن. بە گوێرەی ماددەی ٥، بەندی ٣، بۆ لێکۆڵینەوە و پێراگەیشتنی قانوونی و مەحکوومکردن، بەڵگەنامە قانوونی و بڕواپێکراوەکان پێویستن. ئەو بەڵگەنامانە بەپێی ماددەی پێنج، بەندی ١، دەبێ بڕواپێکراو حاشاهەڵنەگر بن، بە جۆرێک کە رێگا بۆ لێپرسینەوەی قەزایی خۆش بکەن.

٣- هەموو کەسێک بە سەرنجدان بە تاوانێک کە بەپێی ماددەی چوار لەسەری گیراوە، دەبێ لە هەموو قۆناغەکانی لێکۆڵینەوەی قەزاییدا، رەفتارێکی گونجاوی لەگەڵدا بکرێ.

ماددەی ٨ :

١- دەوڵەتانی ئەندام، تاوانەکانی پێوەندیدار بە ماددەی چوار کە دانەوەی تاوانباران بە وڵاتی خۆیان دەگرێتەوە، یان هەر چەشنە دەرکردن و تەحویلدانەوەیەک کە ئەوان بە گوێرەی رێککەوتنی دوو لایەنە قەبوڵیان کردووە، دەستەبەر دەکەن.

٢- هەر کات دەوڵەتێکی ئەندام لەلایەن دەوڵەتێکی دیکەوە کە رێککەوتننامەیەکی بۆ دانەوەی تاوانباران لەگەڵ ئەو دەوڵەتە مۆر نەکردووە، داوای دانەوەی تاوانبارێکی پێبگا، ئەم کۆنڤانسیۆنە وەک پەیماننامەیەکی قانوونی بۆ دانەوەی تاوانباران چاوی لێدەکرێ.

٣- ئەو دەوڵەتە ئەندامانەی کە مەرجی دانەوەی تاوانبارانیان بە گوێرەی رێککەوتننامەیەک قەبوڵ نەکردووە، تاوانەکانی پێوەندیدار بە ئەشکەنجە، وەک ئەو تاوانانەی کە دەبێ تاوانباران سەبارەت بە ئەنجامدانیان تەحویل بدرێنەوە، لە رێککەوتنە دوو لایەنەکانی خۆیاندا دەگونجێنن و ئەشکەنجە وەک تاوانێک کە دەبێ تاوانبار لەسەری تەحویل بدرێتەوە و وەک شتێکی قانوونی، لە دەوڵەتێکی ئەندام داوا دەکەن.

٤- ئەم جۆرە تاوانانە (ئەشکەنجە) کە دەبێ تاوانباران بەبۆنەی ئەنجامدانی ئەوانەوە تەحویل بدرێنەوە، پێویستە بەهۆی رێککەوتننامەی دوو لایەنە لە نێوان دەوڵەتانی ئەندامدا، دەست نیشان بکرێن. ئەگەر هاتوو رێککەوتننامەیەک لەلایەن ئەوانەوە مۆر کرابوو، بە گوێرەی ماددەی ٥ و بەندی ١ و بەپێی دەسەڵات و توانا قەزاییەکانی دەوڵەتان پێویستە نەک هەر لەو شوێنانە کە تاوانەکەیان لێ ئەنجام دراوە، بەڵکو لە سنووری دەسەڵاتی دەوڵەتانیشدا بەرێوەبچن.

ماددەی ٩ :

١- دەوڵەتانی ئەندام بۆ دابینکردنی ئیمکانات و پێداویستییەکانی پێوەندیدار بە رەوتی لێکۆڵینەوە لە تاوانەکان و ئەو تاوانبارانەی ماددەی چوار دەیانگرێتەوە، هەنگاوی پێویست هەڵدەگرن. هەروەها بە پێشاندان و هێنانەگۆڕی ئەو بەڵگە و نیشانانەی لە دەستیان دایە، لە بەرەوپێشبردن و بە ئاکام گەیاندنی رەوتی لێکۆڵینەوە لە تاوانەکاندا، یارمەتیی یەکتر دەدەن.

ماددەی ١٠ :

١- هەر دەوڵەتێکی ئەندام بە سەرنجدان بە قەدەغەبوونی ئەشکەنجە، دەبێ رێنوێنی و زانیاریی پێویست بدا بە بەرێوەبەرانی قانوون، هێزەکانی ئاسایش (سڤیل) و چەکدار، کارمەندانی خزمەتە پزیشکییەکان و هەموو ئەو کەسانەی بە جۆرێک دەستیان لە گرتن و لێپرسین و لێکۆڵینەوەدا هەیە‌و، لەوە دڵنیا بێ کە ئەوان بۆ ئەم مەبەستانە رادەهێنرێن و فێر دەکرێن.

٢- هەر دەوڵەتێکی ئەندام لە قانوون و بڕیارنامەکانی خۆیدا، ئینسانەکان بە گوێرەی ئەرک و بەرپرسایەتییەکانیان لە قەدەغەبوونی ئەشکەنجە ئاگادار دەکاتەوە.

ماددەی ١١ :

هەر دەوڵەتێکی ئەندام لە سەریەتی کە بە رێکوپێکی و بە بەردەوامی، شێوە و رێوشوێنەکانی پێوەندیدار بە لێکۆڵینەوە (لێپرسینەوە) و تایبەت بە هێشتنەوەی گیراوەکان (لەگرتووخانەکان) دا، جێبەجێ بکا. هەر چەشنە چاوخشاندنەوەیەک بەو جۆرە رێوشوێنانەداو، هەر جۆرە چاوەدێرییەک لە پێوەندی

لەگەڵ هەر کام لە جۆرەکانی گرتن و زیندانیکردن و هەر بوارێک لە بوارەکاندا کە دەکەونە سنووری قەزایی ئەو وڵاتەوە، دەبێ بە سەرنجدان بە ئەسڵی قەدەغە بوونی ئەشکەنجە بێ

ماددەی ١٢ :

هەر دەوڵەتێکی ئەندام لە سەریەتی سیستەمێکی جێگای متمانەی ئەوتۆ پێکبێنێ کە ئەگەر بەڵگە و نیشانەی براوپێکراوی لە بارەی هەبوونیان بەرێوەچوونی ئەشکەنجە لە شوێنێکیان لە سەر سنووری قەزایی ئەو دەوڵەتەدا بەدیکرد، کاربەدەستە خاوەن سەلاحییەتەکان دەسبەجێ و بێ لایەنانە پێیان رابگەن.

ماددەی ١٣ :

هەر دەوڵەتێکی ئەندام لە سەریەتی مافی سکاڵا بۆ کەسێک کە رادەگەیەنێ لە سنووری قەزایی ئەو دەوڵەتەدا ئەشکەنجە کراوە، بپارێزێ و سکاڵاکەی دەسبەجێ و بێلایەنانە بگەیەنێتە دەست کاربەدەستە خاوەن سەلاحییەتەکان و، دڵنیاش بێ کە خاوەن سکاڵا و شاهیدەکانی بەبۆنەی سکاڵاکردن و شایەدیدانەکانیانەوە، لەگەڵ هیچ هەڕەشەیەک بەرەو روو نابن.

ماددەی ١٤ :

هەر دەوڵەتێکی ئەندام لە سەریەتی لە رێگای سیستەمی قانوونیی خۆیەوە، ئەو دڵنیابیە بدا کە قوربانییەکانی ئەشکەنجە مافی ئەوەیان هەیە بە تەواوی و بە شێوەیەکی دادپەروەرانە زیانەکانیان بۆ ببژێردرێتەوە و خەسارەتەکانیان بۆ قەرەبووبکرێتەوە. ئەم بژاردنەوە و قەرەبووکردنەوەیە بریتییە لە گەراندنەوەی هەلومەرجی پێشوو بۆ قوربانیی ئەشکەنجە، تا ئەو جێگایەی کە دەگونجێ. هەر کات کەسێک لە ئاکامی ئەشکەنجەدا بمرێ، زیان و خەسارەکان بۆ کەسوکاری ئەو قەرەبوو دەکرێنەوە.

ماددەی ١٥ :

هەر دەوڵەتێکی ئەندام لە سەریەتی لە رێگای خۆیەوە ئەو دڵنیایە بدا کە داننان (بە تاوان) لە ژێر ئەشکەنجەدا، بە هیچ شێوەیەک وەک بەڵگە سەیر ناکرێ و تەنیا ئەو کاتە وەک بەڵگە حیسێبی بۆ دەکرێ کە لە دژی ئەشکەنجەگەر و بە مەبەستی روونکردنەوەی تاوانێک کە ئەشکەنجەگەر ئەنجامی داوە بەکار بهێنرێ.

ماددەی ١٦ :

١- هەر دەوڵەتێکی ئەندام بەرعۆدەیە کە لە سنووری قەزایی خۆیدا لە کردەوەی وەحشیانە و نائینسانی و سووکایەتی پێکردن و هەر چەشنە سزایەک کە پێناسەی ئەشکەنجە و ماددەی ١ی ئەم رێککەوتننامەیە دەیانگرێتەوە و ، ئەم جۆرە کردەوانە بە هاندان و دنەدان و رەزامەندی و دەست وەبەرنەهێنانی کاربەدەستانی دەوڵەتی و هەر خاوەن پلە و پایەیەک بەرێوەدەچن، پێشگیری بکا. ئەم بەرپرسیارەتییانە، بە تایبەتی ئەوانەن کە بە گوێرەی ماددەکانی١٠و١١و١٢و١٣ (کە داوای گۆڕین و وەلانانی کەسێک دەکەن کە دەستیان لە ئەشکەنجە و کردەوەی وەحشیانە و نائینسانی و سووکایەتی پێکردن و سزای توند و تێژدا هەیە)، دەکەونە سەر شانیان.
٢- رێوشوێنەکانی ئەم رێککەوتننامەیە نابنە هۆی رەتکردنەوە و خەوشدار کردنی بەڵگەنامە نێونەتەوەییەکان و قانوونە نەتەوەییەکان کە کردەوەی وەحشیانە و نائینسانی و سووکایەتی پێکردن بە تاوان دەژمێرن و ئەنجامدەرانیان بە شیاوی دەرکردن و تەحویلدانەوە دەزانن.

ماددەی ١٧ :

١- کۆمیتەیەکی دژی ئەشکەنجە پێکدێ (لەمەو دوا لەم کونڤانسیۆنەدا هەر بە"کۆمیتە"ناوی دەبرێ) و ئەو کارانەی لێرە بەدواوە ئاماژەیان پێ دکرێ، بەئەستۆ دەگرێ. ئەم کۆمیتەیە لە ١٠ پسپۆری پایەبەرز کە لە بواری مافی مرۆڤدا سەلاحییەتی ئەخلاقی و لێوەشاوەییان هەیە پێکدێ. ئەوان پشت ئەستوور بە

سەلاحییەتی خۆیان، ئەرکەکان جێبەجێ دەکەن (نەک وەک نوێنەری دەوڵەتی وڵاتی خۆیان). هەر وەها ئەم پسپۆرانە بە هۆی دەوڵەتانی ئەندامەوە و بە ڕەچاوکردنی دابەشینی دادپەروەرانەی جوگرافیایی (هەروەها لە سەر بنەمای هاوکاریی بە کەڵک و ئەزموونی حوقووقیی ئەوان) هەڵدەبژێردرێن.

٢- ئەندامانی کۆمیتە بە دەنگی نهێنی و لە نێو لیستی ئەو کەسانەی لە لایەن دەوڵەتانی ئەندامەوە کاندیدا کراون، هەڵدەبژێردرێن. دەوڵەتانی ئەندام ئەمەیان لە بەرچاو دەبێ کە کەسانی بەکەڵک و کەسانێک لە ئەندامانی کۆمیتەی مافی مرۆڤ، لە ژێر چاوەدێریی پەیماننامەی نێونەتەوەیی مافە مەدەنی و سیاسییەکانداو، هەروەها کەسانێک کە خوازیاری خزمەت لە کۆمیتەی دژی ئەشکەنجەدان، کاندیدا بکەن.

٣- هەر دوو ساڵ جارێک دەوڵەتانی ئەندام لە سەر داوای سکرتێری گشتیی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ هەڵبژاردنی ئەندامانی کۆمیتە کۆ دەبنەوە. لانیکەم دوو لە سێی ئەندامان دەبێ بەشدار بن تا کۆبوونەوە بتوانێ کارەکانی خۆی بکا. ئەو کەسانەی زۆرایەتیی دەنگەکانی نوێنەرانی ئامادەبووی دەوڵەتانی ئەندام دێننەوە، دەبنە ئەندامی کۆمیتە.

٤- یەکەمین هەڵبژاردن نابێ لە ٦ مانگ پاش ڕەسمیەت پەیدا کردنی بەڕێوەچوونی ئەم ڕێککەوتننامەیە، پتر بخایەنێ. بۆ هەڵبژاردن لانیکەم ٤ مانگ پێش ڕۆژی دیاریکراو، سکرتێری گشتیی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان بە هۆی نامەوە داوا لە دەوڵەتانی ئەندام دەکا کە کاندیداکانی خۆیان بۆ ئەندامەتی لە کۆمیتە لە ماوەی ٣ مانگدا بناسێنن. سکرتێری گشتیی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان بەپێی ڕیزی ئەلفوبێ، لیستێک لە ناوی ئەو کەسانەی کاندیدا کراون، وێڕای گونجاندنی ناوی ئەو وڵاتانەی ئەوانیان ناساندوون، ئامادە دەکا و بۆ وڵاتانی ئەندامیان دەنێرێ.

٥- ئەندامانی کۆمیتە بۆ ماوەی ٤ ساڵ هەڵدەبژێردرێن‌و، ئەگەر سەر لە نوێ خۆیان کاندیدا بکەنەوە ڕێگای ئەوە دەرێ کە سەرلەنوێ هەڵبژێردرێنەوە. بەڵام ماوەی نوێنەرایەتیی پێنج ئەندامی کۆمیتە کە لە یەکەمین هەڵبژاردندا، هەڵبژێردراون، پاش ٢ ساڵ تەواو دەبێ. ناوی ئەو پێنج کەسە پاش یەکەمین هەڵبژاردن لە ڕێگای تیر و پشک لێهاویشتن و بە هۆی سەرۆکی کۆبوونەوەکە، بە گوێرەی بەندی ٣ی ئەم ماددەیە دیاری دەکرێ.

٦- ئەگەر یەکێک لە ئەندامانی کۆمیتە بمرێ، یان دەست لە کاربکێشێتەوە، یان بە هەر هۆیەکی دیکە نەتوانێ ئەرکەکانی جێبەجێ بکا، ئەو دەوڵەتە ئەندامەی ئەوی کاندیدا کردبوو، کەسێکی پسپۆری دیکەی خەڵکی وڵاتەکەی خۆی، بۆ جێنشینی ئەو و خزمەتکردن، دیاری دەکا و، داوا دەکا دەوڵەتانی ئەندام بە زۆرایەتیی دەنگ بە ئەندامی کۆمیتە قبوڵی بکەن. دەوڵەتانی ئەندام پەسند کردنی (ئەندامی تازە) دەخەنە بەر باس. ئەگەر نیوەیان زیاتری ئەوان لەگەڵ ئەندامەتیی ئەو کاندیدا جێنشینەدا نەبن، ئاکامەکەی بە ئاگاداریی سکرتێری گشتیی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان دەگەیەنرێ تا لە ماوەی ٦ حەوتوودا کەسێکی دیکە بناسێندرێ و دیاری بکرێ.

٧- دەوڵەتانی ئەندام، بەرپرسایەتیی خەرجییەکانی ئەندامانی کۆمیتە لەماوەی جێبەجێکردنی ئەرکەکانیاندا دەگرنە ئەستۆ.

(گۆڕانکاری . بڕوانە هەلومەرجی پەسندکرانی بڕیاری ٤٧/١١١ کۆڕی گشتی، ١٦ی دیسامبری ١٩٩٢)

ماددەی ١٨ :

١- کۆمیتە، دەستەی سەرۆکایەتیی خۆی بۆ ماوەی ٣ ساڵ هەڵدەبژێرێ. ئەوان دەتوانن سەرلەنوێ هەڵبژێردرێنەوە.

٢- کۆمیتە ڕێوشوێنەکانی کاروباری نێوخۆیی خۆی دیاری دەکا. ڕێوشوێنەکان بە گوێرەی ئەم خاڵانە دەبن:

ئەلف] ئاستی ڕەسمییەت پەیداکردنی کۆبوونەوەکان ئامادەبوونی ٦ ئەندامە.

ب] بڕیارەکانی کۆمیتە بە زۆرایەتیی دەنگی ئەندامانی ئامادەبوو دەدرێ.

٣- سکرتێری گشتیی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان، کارمەندان، ئیمکانات و پێداویستییەکانی کۆمیتە بە مەبەستی هەرچی باشتر بەڕێوەبردنی ئەو ئەرکانەی بە گوێرەی ئەم ڕێککەوتننامەیە کەوتوونە سەر شانی، دابین دەکا.

٤- سکرتێری گشتیی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان ئەندامانی کۆمیتە بۆ پێکهێنانی یەکەم کۆبوونەوە بانگ دەکا. کۆبوونەوەکانی دواتری کۆمیتە لەو کاتانەدا کە لە ئایینامەی نێوخۆییدا پێشبینی کراون، پێکدێن.

٥- دەوڵەتانی ئەندام بەرپرسایەتیی خەرجی و تێچوونی کۆبوونەوەکانی دەوڵەتانی ئەندامی کۆمیتەکەو، هەروەها ئەو خەرجییانەی بەهۆی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکانەوە دەکرێن، وەک دانی مووچەی کارمەندان و دابینکردنی پێداویستییەکانیان، بە گوێرەی بەندی ٣ی ئەم ماددەیە دەگرنە ئەستۆ.

(گۆڕانکاری . بڕوانە هەلومەرجی پەسندکرانی بڕیاری ٤٧/١١١ی کۆڕی گشتی، ١٦ی دیسامبری ١٩٩٢)

ماددەی ١٩ :

١- دەوڵەتانی ئەندام لە ڕێگای سکرتێری گشتیی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکانەوە، کۆمیتە لەو هەنگاوانەی بە مەبەستی جێبەجێکردنی ئەرک و بەرپرسایەتییەکانیان لە پێوەندی لەگەڵ ئەم ڕێککەوتننامەیەدا ناویانە، ئاگادار دەکەنەوە. یەکەمین ڕاپۆرت، ساڵێک دوای ئەوەی جێبەجێکردنی ئەم ڕێککەوتننامەیە لەسەر دەوڵەتی ئەندام بوو بە ئەرک، پێشکێش دەکرێ. پاشان دەوڵەتانی ئەندام ڕاپۆرتەکانی تەواوکەری ڕاپۆرتی پێشتریانو، هەروەها ڕاپۆرتی هەنگاوە نوێیەکانیان لەو پێوەندییەدا، هەر چوار ساڵ جارێک بە ئاگاداریی سکرتێری گشتی دەگەین.

٢- سکرتێری گشتیی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان ئەم ڕاپۆرتانە بۆ دەوڵەتانی ئەندام دەنێرێ.

٣- هەر ڕاپۆرتێک لەلایەن کۆمیتەوە دەخرێتە بەرباس و لێکۆڵینەوە و ، کۆمیتە بیروڕا و پێشنیازە گشتییەکانی خۆی لە بارەی ڕاپۆرتەکەوە بە دەوڵەتانی پێوەندیدار ڕادەگەیەنێ. دەوڵەتی گۆرین دەتوانێ وەڵام و ڕوونکردنەوەکانی خۆی بە کۆمیتە ڕابگەیەنێ.

٤- کۆمیتە ئەگەر پێی باش بێ، لەوانەیە ئەو بیروڕا و پێشنیازانەی خۆی کە لە بارەی بەندی ٣ی ئەم ماددەیەوەن و پێوەندییان بەو دەوڵەتە ئەندامەوە هەیە، هەروەها تێبینییەکانی خۆی و بۆچوونی دەوڵەتان لە ڕاپۆرتی ساڵانەدا بگونجێنێ و بە گوێرەی ماددەی ٢٤ پێشکێشی کۆمەڵەی گشتیی بکا.

ئەگەر ئەو دەوڵەتە ئەندامە، داوای نوسخەیەک لەو ڕاپۆرتە بکا، کۆمیتە بە گوێرەی بەندی ١ی ئەم ماددەیە دەبێ داواکەی بەجێ بێنێ.

ماددەی ٢٠ :

١- ئەگەر کۆمیتە زانیاریی دروست و بڕواپێکراوی دەست بکەون کە نیشان بدەن لە سنووری دەسەڵاتدارەتیی یەکێک لە دەوڵەتانی ئەندامدا، ئەشکەنجەی بەردەوام و بە پێی بەرنامە هەیە، داوا لەو دەوڵەتە دەکا کە بۆ لێکۆڵینەوە لەو مەسەلەیە و پێڕاگەیشتنی، هاوکاریی بکا. پاشان ئاکامی لێکۆڵینەوەکە و بیروڕای خۆی لەو بارەیەوە بە گوێرەی زانیارییەکان پێشکێش دەکا.

٢- بە سەرنجدان بەو وەڵام و ڕوونکردنەوانەی دەوڵەتی ئەندام لەوانەیە بیانداتەوە بە کۆمیتەو، هەروەها بە وەبەرچاوگرتنی ئەو زانیارییە بڕواپێکراوانەی کە کۆمیتە لە ڕاست و دروست بوونیان دڵنیایە، کۆمیتە لەوانەیە یەکیان چەند ئەندامی خۆی بۆ پێڕاگەیشتن و لێکۆڵینەوەی نهێنی ڕاسپێرێ تا دەستبەجێ ڕاپۆرتێک بۆ کۆمیتە ئامادە بکەن.

٣- لەگەڵ بەڕێوەچوونی ئەم لێکۆڵینەوەیە، بە پێی بەندی ٢ی ئەم ماددەیە، کۆمیتە داوا لەو دەوڵەتە ئەندامە دەکا کە لەم بارەیەوە هاوکاریی بکا. بە سەرنجدان بەو لێکۆڵینەوانەی کراون و، هەروەها بە پێی ڕێککەوتن لەگەڵ دەوڵەتی پێوەندیدار، ڕێگا بە لێکۆڵەری کۆمیتە دەدرێ سەردانی ئەو وڵاتە بکا.

٤- کۆمیتە پاش پێڕاگەیشتن و دوای ڕوونبوونەوەی وەڵام و بیروڕای [دەوڵەتی] ئەندام یان ئەندامان، بە سەرنجدان بە بەندی ٢ی ئەم ماددەیە، بیروڕا و بۆچوونی ئەوان، وێڕای بۆچوون و هەڵسەنگاندنی خۆیو، بەوەبەرچاوگرتنی هەلومەرج بە ئاگاداریی دەوڵەتی ئەندام دەگەیەنێ.

٥- هەموو قۆناغەکان (ی لێکۆڵینەوە و پێڕاگەیشتن) کە لەلایەن کۆمیتەوە بەڕێوە دەچن، بە پێی بەندی ١ تا ٤ی ئەم ماددەیە، بە نهێنی دەبن. هەروەها لە هەموو قۆناغەکانی لێکۆڵینەوە و پێڕاگەیشتندا داوای هاوکاری لەو دەوڵەتە ئەندامە دەکرێ کە کێشەکە پێوەندیی بەوەوە هەیە. پاش تەواو بوونی ڕەوتی لێکۆڵینەوەکان و بە پێی بەندی ٢ ، کۆمیتە دوای ڕاوێژ لەگەڵ دەوڵەتی پێوەندیدار، لەوانەیە بڕیار بدا کە پوختەیەک لە ئاکامی لێکۆڵینەوەکان بە گوێرەی ماددەی ٢٤ لە ڕاپۆرتی ساڵانەی خۆی (بۆ کۆمەڵەی گشتی)دا، بگونجێنێ.

ماددەی ٢١ :

١- هەر دەوڵەتێکی ئەندامی ئەم ڕێککەوتننامەیە، بە گوێرەی ئەم ماددەیە هەرکات بیهەوێ دەتوانێ ڕابگەیەنێ کە سەلاحییەتی ئەم کۆمیتەیە بۆ وەرگرتن و پێڕاگەیشتنی سکاڵای هەر دەوڵەتێکی ئەندام لەبارەی دەوڵەتێکی دیکەی ئەندام سەبارەت بە ڕەچاونەکردنی پابەندییەکانی خۆی بەم ڕێککەوتننامەیە، بە ڕەسمی دەناسێ. بە گوێرەی ئەم هەنگاوە بەکردەوانەی لەم ماددەیەدا هەن، ئەو سکاڵایانە وەردەگیرێن و لێیان دەکۆڵرێتەوە کە دەوڵەتی ئەندام، سەلاحییەتی کۆمیتەی بۆ پێڕاگەیشتنی ئەوان بە ڕەسمی ناسیبێ و ڕایگەیاندبێ. هیچ سکاڵایەکی پێوەندیدار بە دەوڵەتێکی ئەندامی ئەم ڕێککەوتننامەیە کە ئەو بە ڕەسمییەت ناسینەی ڕانەگەیاندبێ، بە گوێرەی ئەم ماددەیە لەلایەن کۆمیتەوە وەرناگیرێ. لە بارەی ئەو سکاڵایانەوە کە بە گوێرەی ئەم ماددەیەوە وەردەگیرێن، بەم جۆرە هەنگاو دەنرێ:

ئەلف] ئەگەر دەوڵەتێکی ئەندام بەو ئاکامە بگا کە دەوڵەتێکی دیکەی ئەندام ڕێوشوێن و خاڵەکانی ئەم ڕێککەوتننامەیە بەڕێوە نابا، دەتوانێ بەهۆی نامە سەرنجی دەوڵەتەکە بۆ ڕاگەیشتن بەو مەسەلەیە، ڕابکێشێ. سێ مانگ پاش گەیشتنی ئاگادارییەکە، دەوڵەتی ئاگادارکراو، ڕوونکردنەوە یان هەر چەشنە بیروڕادەربڕینێکی دیکەی بە نووسراوە بە مەبەستی ڕوونبوونەوەی کێشەکە دەدا بەو دەوڵەتەی ئاگاداری کردۆتەوە. ڕوونکردنەوە و لێکدانەوەکان دەبێ تا ئەو

جێگایەی دەگونجێ لە بارەی ڕێوشوێنەکانی دادپرسی لە یاسای نێوخۆیی ئەو وڵاتەداو، لەبارەی ئەو هەنگاوانەی بۆ باشترکردنی ئەو ڕێوشوێنانە هەڵگیراون، یان خەریکە هەڵدەگیرێن، هەروەها سەبارەت بەو مەسەلانەی لە حاڵی پێڕاگەیشتنی دان، یان دەرەتانی ئەوە هەیە گۆڕانیان بەسەردا بێ، زانیارییان تێدابێ.

ب] ئەگەر کێشە و گرفتەکان بە جۆرێک بن کە ڕەزامەندیی هەر دوو دەوڵەتی ئەندام، پاش وەرگرتنی یەکەم ئاگادارکردنەوە و لە ماوەی ٦ مانگدا، دابین نەکەن، هەر کام لەلایەنەکان مافی ئەوەیان هەیە بە ناردنی وریاکردنەوەیەک بۆ کۆمیتە و دەوڵەتی بەرانبەر، شێلگیریی خۆیان تا گەیشتنە ئاکامی دڵخواز پێشان بدەن.

ج] کۆمیتە بە سەرنجدان بەم ماددەیە، تەنیا پاش ئەوەی بۆی روون بۆوە کە چاکسازی و هەنگاوی چارەسەرکەرانە لە چوارچێوەی قانوونە نێوخۆییەکانی ئەو دوو وڵاتەدا ئاکامێکی نەبووە و ، دوو دەوڵەتەکە لە چارەسەرکردنی کێشەکەیان بەپێی بنەما قبوڵکراوەکانی مافە نێونەتەوەییەکاندا هەر سەر ناکەون، ئەو کاتە بە کێشەکە رادەگا. ئەم ڕێوشوێنە لە بارەی ئەو سکاڵایانەوە کە پێڕاگەیشتنیان لە ڕێگا قانوونییەکانەوە، ماوەیەکی درێژ دەخایەنێ و لەگەڵ عەقڵ ناگونجێ، یان ئەگەر هەست بەوە بکرێ کە ئەم جۆرە پێڕاگەیشتنە ناتوانی یارمەتییەکی کاریگەر بە دادپرسیی کەسێک بکا کە بەپێی ئەم پەیماننامەیە بە قوربانیی توندوتیژی دەژمێردرێ، بەڕێوە ناچێ.

د] کۆمیتە لە کاتی راگەیشتن بەو سکاڵایانەی پێی گەیشتوون، بەپێی ئەم ماددەیە، کۆبوونەوەی نهێنی پێکدێنێ.

ە] بە ڕەچاوکردنی ڕێوشوێنەکانی خاڵی "ج"، کۆمیتە بە مەبەستی چارەسەری دۆستانەی ئەو بابەتانەی کێشە و ناکۆکییان لەسەرەو، لەسەر بناغەی ڕێزدانان بۆ ئەو بەرپرسایەتییانەی لەم ڕێککەوتننامەیەدا هاتوون، یارمەتیی بەکردەوە دەخاتە ئێختیار دەوڵەتانی ئەندام. بەو مەبەستە کۆمیتە لە کاتی پێویستدا، کۆمیسیۆنێکی پسپۆر لە بواری چارەسەرکردنی کێشە و ناکۆکی‌یەکاندا دیاری دەکا.

و] کۆمیتە بەپێی ئەم ماددەیە لە هەموو ئەو کاروبارانەدا کە بۆ پێڕاگەیشتن و چارەسەرکردن دێنە لای، دەتوانێ لە لایەنە ناکۆکەکانی ئەو دەوڵەتانەی خاڵی "ب" دەیانگرێتەوە، هەر چەشنە زانیارییەکی پێوەندیدار داوا بکا.

ز] دەوڵەتانی ئەندام کە خاڵی "ب" دەیانگرێتەوە، مافی ئەوەیان دەبێ لە کاتی راگەیشتن بە کێشەیەک لە کۆمیتەدا، نوێنەریان هەبێ و تێبینییەکانی خۆیان بە شێوەی زارەکی یان نووسراوە دەرببڕن.

ح] کۆمیتە لەسەریەتی لە ماوەی ١٢ مانگ پاش وەرگرتنی وریاکەرەوە بە گوێرەی خاڵی "ب" راپۆرت بداتەوە:

١- ئەگەر بەپێی ڕێوشوێنەکانی خاڵی "ە" گەیشتبنە ڕێگاچارەیەک، کۆمیتە راپۆرتەکەی خۆی لە پوختەی راپۆرتێکدا چڕ دەکاتەوە.

٢- ئەگەر ڕێگا چارەیەک بە گوێرەی ڕێوشوێنەکانی خاڵی "ە" پەیدا نەبووبێ، کۆمیتە لە راپۆرتی خۆیدا رووداوەکان بە کورتی شیدەکاتەوە.[هەروەها]دەقی کۆنووسی تێبینییە نووسراو و زارەکییەکانی دەوڵەتانی ئەندام، دەکرێتە پاشکۆی راپۆرت. لە بارەی هەر نموونەیەکیشەوە، راپۆرتێک بە دەوڵەتە ئەندامە پێوەندیدارەکان رادەگەیەنرێ.

٣- ڕێوشوێنەکانی ئەم ماددەیە کاتێک دەکرێ بەڕێوەبچن کە پێنج دەوڵەتی ئەندامی ڕێککەوتننامە، بەپێی خاڵی ١ی ئەم ماددەیە، بەیاننامە پێشبینیکراوەکانیان دەرکردبێ. ئەو بەیاننامانە بە سکرتێری گشتیی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان دەسپێردرێن و وێنەیەک لەوان بۆ دەوڵەتانی دیکەی ئەندامی ڕێککەوتننامە دەنێردرێ. هەر کات سکرتێری گشتیی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان بە پێویستی بزانێ دەتوانێ بەهۆی وریاکەرەوەیەک، بەیاننامەکە بە خاوەنەکەی وەربگرێتەوە.

دانەوەی بەیاننامە، گۆڕانێک لە ڕەوتی راگەیشتن بە کێشەیەکیان نیوەڕۆکی سکاڵایەک کە پێشتر بە گوێرەی ئەم ماددەیە ناردراوە، پێکناهێنێ.

هیچ سکاڵایەکی دیکە، پاش ئەوەی سکرتێری گشتی داوای وەرگرتنەوەی بەیاننامەی کرد، قەبوڵ ناکرێ. مەگەر ئەوە کە دەوڵەتی ئەندامی پێوەندیدار بە مەسەلەکەوە، بەیاننامەیەکی تازەی دەرکردبێ.

ماددەی ٢٢ :

١- دەوڵەتێکی ئەندامی ئەم ڕێککەوتننامەیە دەتوانێ بە گوێرەی ئەم ماددەیە هەر کات بیهەوێ لێوەشاوەیی کۆمیتە بۆ وەرگرتن و پێڕاگەیشتنی سکاڵای ئەو کەسانەی کە ئیددیعا دەکەن بوون بە قوربانیی توندوتیژیی دەوڵەتێکی ئەندامی ئەم پەیماننامەیە، بە ڕەسمی بناسێ و رایبگەیەنێ. هیچ سکاڵایەک لە دەوڵەتێکی ئەندام کە لێوەشاوەیی کۆمیتەی بە ڕەسمی نەناسیووە، لەلایەن کۆمیتەوە وەرناگیرێ.

٢- کۆمیتە ئەو سکاڵایانەی ناوی کەسیان لەسەر نەبێو، لەگەڵ ڕێوشوێنەکانی ڕێککەوتننامەدا نەگونجێن، بە گوێرەی ئەم ماددەیە وەرناگرێ. هەروەها ئەوە سکاڵایانەش کە بە مەبەستی کەڵکی خراپ وەرگرتن لەو مافە هاتبنە گۆڕێ، قەبوڵ ناکا.
٣- لەگەڵ ڕەچاوکردنی ڕێوشوێنەکانی بەندی ٢ ، کۆمیتە بەپێی ئەم ماددەیە، وێڕای ڕاگەیشتن بە سکاڵاکانی دەوڵەتێکی ئەندام کە بە لادان لە نێوەڕۆکی ئەم ڕێککەوتننامەیە تاوانبار کراوە، بە گوێرەی بەندی ١ سەرنجی بۆ لای ئەو سکاڵایانە ڕادەکێشێ. لە ماوەی ٦ مانگ داوای وەرگرتنی سکاڵاکان، دەوڵەتی تاوانبار کراو بە لادان، ڕوونکردنەوەی بە نووسراوە و زارەکی بە مەبەستی تیشک خستنەسەر مەسەلەکەو، ئەو هەنگاوانەی بۆ باشترکردنی وەزعەکە لەلایەن ئەو وڵاتەوە هەڵگیراون، پێشکێشی کۆمیتە دەکا.
٤- کۆمیتە، سکاڵاکان بە گوێرەی ئەم ماددەیە و بەپێی ئەو زانیارییە ڕوون و ڕاستانەی کە لەلایەن تاک یان ئەندامێکی پێوەندیدارەوە پێی دەدرێ، دەخاتە ژێر لێکۆڵینەوە و پێیان ڕادەگا.
٥- کۆمیتە لەو سکاڵایانە کە لەلایەن تاک (کەس)ێکەوە و ، بە گوێرەی ئەم ماددەیە پێی دەدرێ، ناکۆڵێتەوە. مەگەر ئەو کاتە کە بۆ کۆمیتە ڕوون ببێتەوە:

ئەلف] بابەتی سکاڵاکە لە ئۆرگانە نێونەتەوەییەکانی دیکەدا نەهاتۆتە گۆڕێ و لێی نەکۆڵراوەتەوە.
ب] تاک (ی سکاڵاکەر) لە پەنابردن بۆ هەموو هەنگاوێکی چارەسەرخوازانە لەلای ناوەندە خاوەن سەلاحییەتەکانی نێوخۆیی، ئاکامێکی وەرنەگرتووە. هەروەها ئەگەر نموونەی ئەوتۆ هەبێ کە ڕەوتی ڕاگەیشتن بە سکاڵاکە بە شێوەیەکی نەگونجاو لەگەڵ عەقڵ، درێژ بووبێتەوە، یان هەست بەوە بکرێ کە ئەم جۆرە پێڕاگەیشتنە ناتوانێ یارمەتییەکی کاریگەر بە دادپرسیی کەسێک بکا کە بەپێی ئەم پەیماننامەیە بە قوربانیی توندوتیژی دەژمێردرێ.
٦- کۆمیتە لە کاتی ڕاگەیشتن بەو سکاڵایانەدا کە پێی گەیشتوون، بەپێی ئەم ماددەیە کۆبوونەوەی نهێنی پێکدێنێ.
٧- کۆمیتە بۆچوونەکانی خۆی بە ئاگاداریی دەوڵەتی ئەندامی پێوەندیدار و ئەو کەسەی سکاڵاکەی کردووە، دەگەیەنێ.
٨- ڕێوشوێنە دیاریکراوەکانی ئەم ماددەیە کاتێک شیاوی بەڕێوەچوونن کە پێنج دەوڵەتی ئەندامی ڕێککەوتننامە، بەیاننامەکانی پێشبینیکراو لە بەندی ١ی ئەم ماددەیەدا بڵاو کردبێتەوە. ئەو بەیاننامانە لەلایەن دەوڵەتانی ئەندامەوە وەک ئەمانەتێک لەلای سکرتێری گشتیی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان دادەنرێن. سکرتێری گشتیی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان، وێنەی ئەوان بۆ دەوڵەتانی دیکەی پێوەندیدار بەو پەیماننامەیەوە دەنێرێ. هەرکات سکرتێری گشتیی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان بە پێویستی بزانێ، دەتوانێ بەهۆی وریاکەرەوەیەک، بەیاننامەکە، بە خاوەنەکەی وەربگرێتەوە. وەرگرتنەوەی بەیاننامە، گۆڕانێک لە ڕەوتی ڕاگەیشتن بە کێشەیەکیان نێوەڕۆکی سکاڵایەک کە پێشتر بە گوێرەی ئەم ماددەیە نێردراوە، پێکناهێنێ.

ماددەی ٢٣ :

ئەندامانی کۆمیتە و کۆمیسیۆنەکانی پێکهاتوو لە ڕاوێژکارانی پسپۆر کە بە پێی ماددەی ٢١ (خاڵی ە) دیاری دەکرێن، لە کاتی جێبەجێکردنی کار و ئەرکە پێئەسپێردراوەکانی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکاندا، ئیمتیاز و پارێزراوی (مصونیت)ی تایبەت بە خۆیان دەبێ. ئەم جۆرە نموونانە لە بەشەکانی سەر بە ڕێککەوتننامەداو، بە پێی ئیمتیاز و پارێزراوییەکانی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان دەست نیشان دەکرێن.

ماددەی ٢٤ :

کۆمیتە بە گوێرەی ئەم ڕێککەوتننامەیە، تێکۆشانی خۆی لە ڕاپۆرتێکی ساڵانەدا پێشکێش بە دەوڵەتانی ئەندام و کۆڕی گشتیی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان دەکا.

ماددەی ٢٥ :

١- ئەم ڕێککەوتننامەیە بۆ مۆرکردن لە لایەن هەموو دەوڵەتانەوە کراوەیە.
٢- ئەم ڕێککەوتننامەیە پێویستە لەلایەن دەوڵەتانەوە پەسند بکرێ. (مەبەست لە هێنانی زاراوەی "پەسند کردن" لە پەیماننامە و پرۆتۆکۆڵە نێونەتەوەییەکاندا ئەوەیە کە دەوڵەتان بە گوێرەی یاسای بنەڕەتیی وڵاتی خۆیانو، یان ناوەندە خاوەن سەلاحییەتەکانی وەک پارلمان لەنێوخۆی وڵاتەکەیاندا پەسەندی بکەن).

بەڵگەنامەکانی تایبەت بە پەسندکردنیان پەیوەستبوون بە ڕێککەوتننامە کە لای سکرتێری گشتیی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان بە ئەمانەت دادەنرێ.

ماددەی ٢٦ :

ئـەم ڕێککەوتننامەیـە بـۆ ئـەوەی هـەموو دەوڵـەتـان پێـیـەوە پەیوەسـت بـن، کـراوە دەبـێ. پەیوەسـتبوونی دەوڵـەتـان بـە هـۆی بەڵگەنامـەی پەیوەسـتبوون کـە لـە لای سکرتێری گشتیی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان بە ئەمانەت دادەنرێ، جێبەجێ دەکرێ.

ماددەی ٢٧ :

١- جێبـەجێکردن و بـەڕێوەبردنی ئـەم ڕێککەوتننامەیـە، ٣٠ ڕۆژ پـاش سـپێردرانی بیسـتەمین بەڵگەنامـەی پەسـندکردنیان پەیوەسـت بـوون بـە سـکرتێری گشـتیی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان، دەست پێدەکرێ.
٢- هـەر دەوڵـەتێک کـە دوای سـپێردرانی بیسـتەمین بەڵگەنامـەی پەسـند کردنیـان پەیوەسـت بـوون، ئـەم ڕێککەوتننامەیـە پەسـند بکـا و ڕەگـەڵی بکـەوێ، ٣٠ ڕۆژ دوای سپاردنی بەڵگەنامەی پەسند کردنیان پەیوەست بوون بە شوێنی خۆی، لەسەریەتی دەست بکا بە جێبەجێکردن و بەڕێوەبردنی ئەم ڕێککەوتننامەیە.

ماددەی ٢٨ :

١- هـەر دەوڵـەتێک لەوانەیـە لـە کـاتی مۆرکردنیـان پەسـندکردنی ئـەم ڕێککەوتننامـەیان لـە کـاتی ڕەگـەڵ کەوتنیـدا ڕابگەیـەنێ کـە کۆمیتـە بـۆ جێبـەجێکردنی ئەرکـە دەست نیشانکراوەکانی بە هۆی ماددەی ٣٠، بە ڕەسمی ناناسێ.
٢- هـەر دەوڵـەتێکی ئەنـدام کـە مـەرج و مـافی خـۆ دەرهاویشـتن لـە بەنـدی یـەکی ئـەم ماددەیـەی بـۆ خـۆی هیشـتۆتەوە، هـەر کـات بیهـەوێ دەتـوانێ بـە نووسـینی نامەیەک بۆ سکرتێری گشتیی نەتەوە یەکگرتووەکان ئەم مەرج و مافە وەلابنێ.

ماددەی ٢٩ :

١- هـەر دەوڵـەتێکی ئەنـدامی ئـەم ڕێککەوتننامەیـە دەتـوانێ گەڵاڵەیـەک بـۆ گۆڕانکـاری (لـە ڕێککەوتننامـەدا) پیشـنیاز بکـا و دەقـی گەڵاڵەکـە بـە سـکرتێری گشـتیی ڕێکخـراوی نەتـەوە یـەکگرتووەکان بسـپێرێ. سکرتێری گشـتی، هـەر گەڵاڵەیـەکی پێشـنیازکرا و بـە مەبەسـتی گۆڕانکـاری، بـۆ دەوڵـەتـانی ئەنـدامی ئـەم پەیماننامەیـە دەنێـرێ و داوایـان لـێ دەکـا کـە پێـی ڕابگەیـەنن ئایـا لەگـەڵ ئـەوەدا هـەن کۆنفرانسـێک لـە دەوڵـەتانی ئەنـدام بـە مەبەسـتی هێنانـە بـەر باسـی گەڵاڵـە پێشـنیازکراوەکان و بڕیـار لـە سـەردانیان پێـک بێنـێ؟ بـەو مەرجـەی لانـی کـەم سـێ یـەکی دەوڵـەتانی ئەنـدام داواکـاری پێکهێنـانی کۆنفرانسـێکی لـەو چەشـنە بـن، سـکرتێری گشـتی، کۆنفرانسـەکە لـە ژێـر چـاوەدێری و پێراگەیشـتنی ڕێکخـراوی نەتـەوە یەکگرتووەکانـدا پێکـدێنێ. هـەر چەشـنە گۆڕانکارییـەک کـە لـە لایـەن زۆرایـەتیی دەوڵـەتانی ئەندامەوە (کـە لـە کۆنفرانسـەکەدا ئامـادە بـوون و دەنـگ دەدەن) قـەبووڵ بکـرێ، بـە هـۆی سکرتێری گشـتییەوە بـۆ هـەموو وڵاتـانی ئەنـدام بـە مەبەستی قەبووڵکردن و بەڕێوەبردنی، دەنێردرێ.
٣- گۆڕانکـاریی قـەبووڵکرا و بـە سـەرنجدان بـە بەنـدی یـەکی ئـەم ماددەیـە لـەو کاتـەوە دەسـت بـە بـەڕێوەبردنی دەکـرێ کـە دوو لـە سـێی دەوڵـەتانی ئەنـدامی ڕێککەوتننامـە بـە سـکرتێری گشـتیی ڕێکخـراوی نەتـەوە یـەکگرتووەکان ڕابگەیـەنن کـە ئـەوان بـەگوێرەی قانوونـە بنەڕەتییـەکانی وڵاتـی خۆیـان، گۆڕانکارییەکـەیان پەسند کردووە.

ماددەی ٣٠ :

١- هـەر دەمبەدەمـە و ناکۆکییـەک کـە لـە نێـوان دوویـان چەنـد دەوڵـەتی ئەنـدام لەسـەر تێگەیشـتنیان چۆنیـەتیی بـەکارهێنانی ئـەم ڕێککەوتننامەیـە پێکبـێ‌و، ئـەو دەوڵەتانـە دەتـوانن ئـەم ناکۆکییـە بـەهۆی وتـووێژ چارەسـەر بکـەن، لەسـەر داوای یـەکێک لـەوان ناکۆکییەکـە دەبرێتـە لای دەسـتەی داوەران. ئەگـەر تـا ٦ مانـگ دوای ئـەو کاتـەی داوای پێراگەیشـتن بـە ناکۆکییـەکـە درابـوو بـە دەسـتەی داوەران، دەوڵـەتان ئامـادە نـەبوون بڕیـاری دەسـتەی داوەران قـەبوڵ بکـەن، هـەر کـام لـە لایەنەکانی کێشەکە دەتوانن ناکۆکیی خۆیان بەرنە دادگای دادی نێونەتەوەیی.
٢- هـەر دەوڵـەتێک بـۆی هەیـە لـە کـاتی مـۆرکردنی ئـەم ڕێککەوتننامەیـەیان لـە کـاتی پێـوە پەیوەسـتبوونیدا ڕابگەیـەنێ کـە لـە جێبـەجێکردنی بەنـدی ١ی ئـەم ماددەیـە خـۆی دەردەهـاوێژێ. دەوڵـەتانی دیکـەی ئەنـدام لەگـەڵ ڕێزدانـان بـۆ هـەر وڵاتێـک کـە ئـەم مـەرج و مافـەی بـۆ خـۆی پاراسـتبێ، جێبـەجێکردنی بەنـدی ١ی ئەم ماددەیە لە پێوەندی لەگەڵ ئەوجۆرە دەوڵەتانەدا، بە ئەرکی خۆیان نازانن.

٣- هەر دەوڵەتێکی ئەندام کە مەرج و مافی خۆ دەرهاویشتن لە بەندی ٢ی ئەم ماددەیەی بۆ خۆی هێشتۆتەوە، هەر کات بیهەوێ دەتوانێ بە نووسینی نامەیەک بۆ سکرتێری گشتیی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان، ئەو مەرج و مافە وەلا بنێ.

ماددەی ٣١ :

١- دەوڵەتێکی ئەندام هەر کات بیهەوێ دەتوانێ لە ڕێگای نووسراوەیەک بۆ سکرتێری گشتیی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان، ئەم ڕێککەوتننامەیە هەڵوەشێنێتەوە و ، دەرچوونی خۆی لەم پەیماننامەیە کە لە ڕاستیدا بە مانای داماڵینی هەر چەشنە دەروەست و بەرپرسیارەتیی خۆی لە ئاست نێوەرۆکەکەیەتی، ڕابگەیەنێ.

٢- ئەم هەڵوەشاندنەوە و وەدەرکەوتنە، لە بەرپرسیارەتی و دەروەستبوونی دەوڵەتی ئەندام بەرانبەر بەو کردەوانەی هەتا کاتی وەرەسمی گەڕانی دەرچوونەکەی ئەنجامی داون، کەم ناکاتەوە و ، ناتوانێ لەسەر ڕێی درێژەی لێکۆڵینەوەی کۆمیتە لە کار و کردەوەکانی پێش ئەو ماوەیەدا، ببێتە کۆسپ.

٣- پاش ئەوەی ڕەوتی چوونەدەری دەوڵەتێک لەرێککەوتننامە گەیشتە دوا قۆناغ و ڕەسمیەتی پەیدا کرد، کۆمیتە ئیدی لە [کاروباری] دەوڵەتی وەدەرکەوتوو ناپرسێتەوە.

ماددەی ٣٢ :

١- سکرتێری گشتیی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان تەواوی دەوڵەتانی ئەندامی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان و هەموو ئەو دەوڵەتانەی ئەم ڕێککەوتننامەیەیان مۆر کردووە و پێیەوە پەیوەست بوون، ئاگادار دەکاتەوە لە:

ئەلف] ئیمزاکان (مۆرکردنەکان)، پەسند کردنەکان و پێوەپەیوەستبوونەکان بە پێی ماددەکانی ٢٥ و ٢٦

ب] کاتی دیاریکراو بۆ دەست پێکردنی بەڕێوەچوون و جێبەجێکردنی ڕێککەوتننامە بە گوێرەی ماددەی ٢٧و، کاتی دیاریکراو بۆ ڕەچاوکردن و بەڕێوەبردنی گۆڕانکارییەکان بە گوێرەی ماددەی ٢٩

ج] هەڵوەشاندنەوەی ئەندامەتی و چوونە دەری دەوڵەتان لەرێککەوتننامە بە گوێرەی ماددەی ٣١ .

ماددەی ٣٣ :

١- دەقە عەرەبی، چینی، ئینگلیزی، فەرانسی، ڕووسی و ئیسپانیاییەکەی ئەم ڕێککەوتننامەیە وەک یەک ئیعتیباریان هەیەو، هەموویان لە لای سکرتێری گشتیی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان بە ئەمانەت دادەنرێن.

٢- سکرتێری گشتیی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان وێنەی بڕواپێکراوی دەقی ئەم ڕێککەوتننامەیە بۆ هەموو وڵاتانی ئەندام دەنێرێ.

ئەم نووسراوەیە "ن. نووریزادە" دانیشتووی مۆنترال لە کانادا کردوویە بە فارسی. دەقی ئەم ڕێککەوتننامەیە لە سایتی "ایران امروز" وەرگیراوە.

٢٦ی ژوئەنی ٢٠١٣

بەیاننامەی بنەماکانی وێکهەڵکردن

(لە ١٦ی نوامبری ١٩٩٥ لە لایەن وڵاتانی ئەندامی یونسکووە ڕاگەیەندراوە و مۆر کراوە)

وڵاتانی ئەندامی ڕێکخراوی فێرکاریی زانستی و کولتووریی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان (یونسکۆ) لە بیستو شەشەمین کۆبوونەوەی کۆنفرانسی گشتی لە پاریس لە ٢٥ی ئۆکتۆبرەوە تا ١٦ی نوامبری ١٩٩٥ لێک کۆبوونەوە.

بەرایی:

بە سەرنجدان بەوە کە راگەیەندراوی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان دەڵێ: "ئێمە خەڵکانی نەتەوە یەکگرتووەکان لە پێناوی پاراستنی نەوەکانی داهاتوو لە بەڵای شەڕ...و بە راگەیاندنەوەی بڕوای خۆمان بە مافە بنەڕەتییەکانی مرۆڤ و ئابڕوو و بایەخی کەسیەتیی مرۆیی...و، هەروەها بۆ گەیشتن بەم ئامانجانە لە ڕێگای ویکهەڵکردنو پێکەوە ژیانی بە ئاشتی لە سێبەری هەبوونی گیانی پێکەوە حەوانەوەی باش"،

بە وەبیرهێنانەوەی ئەوەکە دیباچە (بەرایی)ی راگەیەندراوی یونسکۆ، پەسندکراوی ١٦ی نوامبری ١٩٤٥ رادەگەیەنێ کە "ئەگەر بمانەوێ ئاشتی بەردەوام و پایەدار بێ، دەبێ لەسەر بناغەی هاوپێوەندیی مەعنەوی و عەقڵانیی مرۆڤ بنیات بنرێ"،

بە وەبیرهێنانەوەی ئەوەکە جاڕنامەی جیهانیی مافی مرۆڤیش پێ لەسەر ئەوە دادەگرێ کە "هەموو مرۆڤێک مافی ئەوەی هەیە ئازادیی بیروڕاو دەربڕینی هەبێ" (ماددەی ١٩)و، فێرکردن "دەبێ گیانی لێکتێگەیشتن، لێبووردنو ڕێزنان لە بیروڕای پێچەوانە، دۆستایەتیی نێوان هەموو نەتەوەکانو کۆمەڵە رەگەزی یان ئایینییەکان پەرە پێبدا" (ماددەی ٢٦)،

بە سەرنجدان بە بەڵگەنامە نێونەتەوەییە پێوەندیدارەکان، بۆ وێنە:

* "پەیمانی نێونەتەوەیی مافە مەدەنی و سیاسییەکان"
* "پەیمانی نێونەتەوەیی مافە ئابووری، کۆمەڵایەتی و کولتوورییەکان"
* "ڕێککەوتننامەی نێونەتەوەیی نەهێشتنی هەموو جۆرەکانی جیاوازیدانانی رەگەزی"
* "ڕێککەوتننامەی رێ لێگرتن و سزادان بۆ کوشتاری بەکۆمەڵ (ژینۆساید)"
* "ڕێککەوتننامەی مافەکانی منداڵ"
* "ڕێککەوتننامەی پێوەندیدار بە وەزعی پەنابەران (١٩٥١)و پرۆتۆکۆلی ١٩٦٧ی سەر بەم ڕێککەوتننامەیەو بەڵگەنامە ناوچەییەکانی پێوەندیدار بەو"
* "ڕێککەوتننامەی دژ بە ئەشکەنجەو رەفتار یان سزای توندوتیژ، نامرۆیی و تێکەڵ بە سووکایەتی"
* "بەیاننامەی ڕێگاکانی نەهێشتنی تیرۆریزمی نێونەتەوەیی"
* "بەیاننامەو بەرنامەی کردەوەی کۆنفرانسی جیهانیی مافی مرۆڤ" ڤییەن
* "بەیاننامەو بەرنامەی کردەوەی پەسندکراوی کۆبوونەوەی جیهانی بۆ پەرەپێدانی کۆمەڵایەتی" کۆپنهاگ
* "بەیاننامەی رەگەزو جیاوازیدانانی رەگەزی" یونسکۆ
* ڕێککەوتننامەو راسپێرییەکانی دژ بە جیاوازیدانان لە فێرکردن دا" یونسکۆ

بە سەرنجدان بە ئامانجەکانی "سێهەمین دەیەی خەبات بە دژی رەگەزپەرستی و جیاوازیدانانی رەگەزی، "دەیەی جیهانی بۆ فێرکردنی مافی مرۆڤ"و "دەیەی نێونەتەوەیی خەڵکی خۆجێیی (بومی)ی جیهان،

بە لەبەرچاوگرتنی راسپێرییەکانی کۆنفرانسە کۆمەڵایەتییە ناوچەییەکان کە لە چوارچێوەی "ساڵی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ ویکهەڵکردن"دا و، بە سەرنجدان بە کۆنفرانسی گشتیی یونسکۆ ١٢٧ بڕیارنامەی ٥٠١٤ و هەروەها ئاکامگیری و راسپێرییەکانی دیکەی ئەو کۆنفرانس و کۆبوونەوانە کە لە لایەن دەوڵەتانی ئەندامی بەرنامەی "ساڵی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ ویکهەڵکردن" پێکهاتبوون،

نیگەران لە رەوتی گەشەکردنی کردەوەی بێسەبەرانە، توندوتیژی، تیرۆرریزم، دژایەتیکردنی بێگانە، نەتەوە پەرستیی دەستدرێژکارانە، رەگەزپەرستی، دژایەتیکردنی جوولەکە، بێبەشکردنی ئەوانی دیکەو لە پەراوێزخستن و جیاوازیدانانی ئامانجدار بە دژی کەمایەتییە نەتەوەیی، قەومی، ئایینی و زمانییەکان، پەنابەران، کرێکارانی کۆچەر، کۆچەران و گرووپە کەم دەسەڵاتەکانی کۆمەڵگە، هەروەها کردەوەی توندوتیژو ترسێنەر بە دژی ئەو کەسانەی کە کەڵک لە ئازادیی بیروڕا دەربڕین وەردەگرن، کە هەموو ئەمانە هەڕەشە لە پتەوبوونی ئاشتی و دێموکراسی لە ئاستی نەتەوەیی و نێونەتەوەیدا دەکەن و، کۆسپی سەررێی پەرەگرتنن،

پێداگر لەسەر بەرپرسایەتیی وڵاتانی ئەندام بۆ پەرەپێدان و هاندانی (گیانی) ڕێزدانان بۆ مافی مرۆڤ و ئازادییە بنەڕەتییەکان بۆ هەمووان، بە بێ جیاوازیدانانی رەگەزی، جینسی، زمان، پێگەی نەتەوەیی، ئایینی یان بێ دەسەڵاتی.

قەبوڵکردن و راگەیاندنی بەرەسمیی ئەم بەیاننامەیەی بنەماکانی ویکهەڵکردن

شێلگیر لەسەر بەکارهێنانی هەموو رێگاچارەیەکی پێویست بۆ پەرەپێدانی وێکهەڵکردن لە کۆمەڵگەکانماندا، چونکە وێکهەڵکردن هەر تەنیا بنەمایەکی جێگای رێز نییە، بەڵکوو پێویستییەکە بۆ ئاشتی و گەشەی ئابووری و کۆمەڵایەتیی هەموو خەڵکان،

ئێمە رادەگەیەنین کە:

ماددەی ١- واتای وێکهەڵکردن:

١.١ وێکهەڵکردن بریتییە لە ریزگرتن و قەبووڵکردنی جۆراوجۆریی کولتوورەکانی جیهانی ئێمەو، جۆرەکانی دەربرینو رێگا جیاوازەکانی مرۆڤبوونی ئێمە. گەشەکردنی وێکهەڵکردن لە رێگای ئاگایی، راشکاوی، پێوەندی، ئازادیی بیرورِاو ویژدان و دەربرِینەوە دەبێ. وێکهەڵکردن بریتییە لە هاوئاهەنگی لە ناکۆکیدا، ئەمە هەر تەنیا ئەرکێکی ئەخلاقی نییە، بەڵکوو هەروەها پێویستییەکی سیاسیو قانوونیشە. وێکهەڵکردن ئەو تایبەتمەندییەیە کە ئاشتی مسۆگەر دەکاو، دەبێتە هۆی جێنشینکردنی کولتووری ئاشتی لە جیاتی کولتووری شەرِ.

١.٢ وێکهەڵکردن، رێککەوتنێکی گشتی نییە، ئیمتیازدان بە کەسێکی دیکە، چاوپۆشی لە ئیمتیازەکانی خۆت، یان بەخشین و لێبووردن نییە، وێکهەڵکردن، زیاتر لە هەر شتێکی دیکە قەناعەتێکی زەینییە کە بەرهەمی ناسینی مافی مرۆڤی جیهانی و ئازادییە بنەڕەتییەکانی کەسانی دیکەیە. هیچ شتێک لە هیچ هەلومەرجێکدا، ناتوانێ پاساودەری پێشێلکردنی ئەم بایەخە بنچینەییانە بێ. وێکهەڵکردن دەبێ هەم لە لایەن تاکەکانەوە و هەم لەلایەن گروپەکان و دەوڵەتانەوە بێ.

١.٣ وێکهەڵکردن بەرپرسایەتییەکە کە ددان بە مافەکانی مرۆڤ، پلۆرالیزم (بۆ وێنە پلۆرالیزمی کولتووری)، دیموکراسی و رۆڵی قانووندا دەنێ. ئەمەش بە مانای رەتکردنەوەی دۆگماتیزم و رەهاگەری و قەبووڵکردنی ستاندارده دیاریکراوەکان بە هۆی بەڵگەنامە نێونەتەوەییەکانی مافی مرۆڤە.

١.۴ میتۆدی وێکهەڵکردن، لەگەڵ رێزنان لە مافەکانی مرۆڤ یەکدیگرەو، بەمانای هەڵکردن لەگەڵ بێدادیی کۆمەڵایەتی، یان وەلانان و لاوازکردنی بیروبۆچوونەکانی تاک نییە. واتای وێکهەڵکردن ئەوەیە کە تاک ئازادە کە بە بیروبۆچوونەکانی خۆی وەفادار بێ و، قەبووڵیش بکا کە کەسانی دیکەش بە بیروباوەرِی خۆیان وەفادار بمێننەوە. ئەوە بەم مانایەیە ئەم حەقیقەتە قبوڵ بکەین کە مرۆڤەکان کە بە شێوەی سروشتی لە باری رواڵەت، هەلومەرج، قسەکردن، هەڵسوکەوت و بایەخەکانیانەوە جیاوازن، ئەو مافەیان هەیە کە بە ئاشتی بژین و چۆنێک هەن هەروا بن. ئەمە هەروەها بەو مانایەیە کە روانگەی مرۆڤێک نابێ بەسەر کەسانی دیکە دا بسەپێندرێ.

ماددەی ٢- لە ئاستی دەوڵەتدا:

٢.١ وێکهەڵکردن لە ئاستی نەتەوەییدا، پێویستی بە دادپەروەر و بێلایەن بوونی دەزگاکانی قانووندانان، بەرێوەبەری، قەزایی و رەوتی ئیداری هەیە. هەروەها پێویستە کە دەرەتانە ئابووری و کۆمەڵایەتییەکان بێ جیاوازیدانان بدرێن بە هەر تاکێک. بێبەشکردن و لە پەراوێز خستن دەتوانێ هەستکردن بە داماوی و]گیانی[دوژمنایەتی و دەمارگرژی بخوڵقێنێ.

٢.٣ بۆ هاوهەنگاویی جیهانی پێویستە کە تاکەکان، کۆمەڵەکان و نەتەوەکان، کەسایەتیی چەندکولتووریی بنەماڵەی مرۆڤایەتی قەبوڵ بکەن و رێزی لێبگرن. بە بێ وێکهەڵکردن، ئاشتی ناتوانێ هەبێ و، بەبێ ئاشتی، پەرەپێدان و دیموکراسی نابێ.

٣.٢ بە مەبەستی گەیشتن بە کۆمەڵگەیەکی وێکهەڵکردووو دڵفرەوانتر، دەوڵەت دەبێ هەر رێککەوتننامەیەکی نێونەتەوەیی تایبەت بە مافی مرۆڤ هەیە، هەموویان پەسند بکاو، ئەگەر پێویست بوو قانوونی تازە دابنێ بۆ ئەوەی دەرفەت و رەفتاری یەکسان بۆ هەموو گروپەکان و تاکەکانی کۆمەڵگە دەستەبەر بکا.

ماددەی ٣- رەهەندە کۆمەڵایەتییەکان:

٣.١ لە جیهانی مۆدێرندا، وێکهەڵکردن لەهەر سەردەمێکی دیکە پێویستترە. ئێستا سەردەمێکە کە مۆرکی بەجیهانیبوونی ئابووری و هەروەها گەشەکردنی رۆژبەرۆژ زیاتری راپەرِ، پێوەندییەکان، کۆخوازی و بەستراوەیی دوو لایەنە، کۆچکردنە بەرینەکان و گوێزرانەوەی حەشیمەتەکان، پەرەگرتنی شارنشینی و گۆرِان بەسەرداهاتنی هەڵسوکەوتە کۆمەڵایەتییەکانی پێوە دیارە. بەم هۆیەوە کە هەر بەشێک لە جیهان بە تایبەتمەندیی جۆراوجۆری و جیاوازی لەوانی دیکە جیادەکرێتەوە، وێکهەڵنەکردن و پێکهەڵپرژانی رۆژ بە رۆژ زیاتر بە کردەوە هەرِەشە لە هەر ناوچەیەک دەکا. ئەم راستییە هەر تەنیا تایبەت بە

وڵاتێک نییە، هەرِشەیەکی جیهانییە.

٣.٢ وێکهەڵکردن لە نێوان تاکەکان و لە بنەماڵەو لە ئاستی کۆمەڵایەتیدا پێویستە. برەوپێدانی وێکهەڵکردن و ئامادەکردنی زەینەکان بۆ روو بە ڕووبوونەوەو پێشوازی لە راشکاوی، گوێ لێگرتنی لایەنەکان و هاوپێوەندی، دەبێ لە قوتابخانەکان و زانکۆکان و لە رێگای فێرکردنە نافەرمییەکان لە ماڵەوە و لە شوێنی کاردا ئەنجامبدرێ. راگەیەنە گشتییەکان هەڵکەوتێکی ئەوتۆیان هەیە کە دەتوانن رۆڵێکی بنیاتنەریان لە رەخساندنی بواری دیالۆگ و باسی کراوە و ئازاددا هەبێ و، دەتوانن بەهاکانی وێکهەڵکردن پەرە پێبدەن و، مەترسییەکانی بێلایەنی لە ئاست گەشەکردنی گروپ و ئایدۆلۆژییە دەمارگرژو کەم سیکللانەکان زەق بکەنەوە.

٣.٣ هەروا کە لە "بەیاننامەی رەگەزو دەمارگرژیی رەگەزی"ی یونسکۆدا پێی لەسەردا گیراوە، دەبێ کەڵک لەو رێگاچارانە وەربگیرێ کە یەکسانیی کەرامەت و مافەکان بۆ تاکەکان و گروپەکان لە کاتی پێویستدا دەستەبەردەکەن. بە سەرنجدان بەمە دەبێ سەرنجێکی تایبەتی بدرێتە ئەو گروپە کەم دەرەتانانەی لە ئیمکاناتی کۆمەڵایەتی و ئابووریی گونجاو بێبەشن، بۆ ئەوەی پشتیوانیی قانوون و رێگاچارە باوەکانی کۆمەڵ بۆ ئەوان بە تایبەتی لە بوارەکانی خانوبەرە، کاروپیشە و لەشساغی و دەرمانیان بۆ دابین بکرێ، رێز لە کولتووری بەهاکانیان بگیرێ و، هاسانکاری بکرێ بۆپێشکەوتن و هەڵکردنیان لەگەڵ کۆمەڵگە لە باری پیشەیی و کۆمەڵایەتییەوە بە تایبەتی لە رێگای فێرکردنەوە.

٣.٤ دەبێ تۆڕەکانی پێوەندی و لێکۆڵینەوەی زانستیی گونجاو بۆ هاوهەنگاو کردنی کۆمەڵگەی جیهانی وەک وڵامدانەوە بەم گرفتە جیهانییە پێکبێن. بۆ وێنە هۆکارە بنەڕەتییەکان و رێگا چارەکانی بەربەرەکانیی کاریگەر لەگەڵ دەمارگرژی و کەم سیکللانەیی، دەبێ بە کەڵکوەرگرتن لە زانستە کۆمەڵایەتییەکان راڤە بکرێن‌و، هەروەها پێویستە لێکۆڵینەوە و بەدوادا چوون بە مەبەستی بەرهەمهێنانی سیاسەت و دیاریکردنی ستاندارد لە لایەن دەوڵەتانی ئەندامەوە، ئەنجامبدرێ.

ماددەی ٤ . فێرکردن:

٤.١ یەکەم هەنگاو لە فێرکردنی وێکهەڵکردندا، ئەوەیە کە خەڵک فێری (شارەزای) مافە هاوبەشەکانیان‌و ئازادییەکانیان بکرێن. بۆ ئەوەی رێز لەو ماف و ئازادییانە بگرن و، ویستی پشتیوانی لە ماف و ئازادیی کەسانی دیکە، لەنێو ئەواندا، بەرەوژوور بچێ.

٤.٢ فێرکردن دەبێ وەک پێویستییەکی گرنگ لە خزمەت وێکهەڵکردندا، سەیری بکرێ. هەر بۆیە برەوپێدانی شێوە عەقڵانی و سیستماتیکەکانی فێرکردنی وێکهەڵکردن بە مەبەستی دژایەتیکردنی هۆکارە کولتووری، کۆمەڵایەتی، ئابووری، سیاسی و ئایینییەکانی خوڵقێنەری نەسازان و کەم سیکللانەیی . واتە ریشە سەرەکییەکانی توندوتیژی و بێبەشکردنی کەسانی دیکە . پێویستە. بەرنامەو سیاسەتەکانی تایبەت بە فێرکردن دەبێ لە خزمەت گەشەکردن و پەرەپێدانی لێکتێگەیشتن، هاوپێوەندی و وێکهەڵکردن و سەربەخۆیی لە نێوان تاکەکان وەک گروپە قەومی، کۆمەڵایەتی، کولتووری و زمانییەکان و نەتەوەکان دابن.

٤.٣ فێرکردن لە پێناوی وێکهەڵکردندا، دەبێ لەسەر کاریگەریی دوو لایەنە (بەرانبەر) کە دەبنە هۆی ترساندن و بێبەشکردنی کەسانی دیکە، کار بکاو، یارمەتیی لاوان بدا تا توانایی داوەریی سەربەخۆیانە، بیرکردنەوەی رەخنەگرانەو، بەڵگەهێنانەوەی ئەخلاقی لە خۆیاندا گەشە پێ بدەن.

٤.٤ ئێمە بەرعۆدە دەبین کە بەرنامە لێکۆڵینەوەییە زانستی و کۆمەڵایەتییەکان و، فێرکردن لە پێناوی وێکهەڵکردندا، پشتگری مافی مرۆڤ و نەهێشتنی توندوتیژی بن و، بەرێوەیان ببەین. ئەمە بە مانای سەرنجدانی تایبەتی بە پەروەردەکردنی هەرچی باشتری مامۆستایان، ماددەکانی فێرکردن، نێوەرۆکی کتێبەکان و، دەقی وانەکانی خوێندن، مادده فێرکارییەکانی دیکەو یەک لەوان تەکنۆلۆژییە فێرکارییە نوێیەکان بە مەبەستی فێرکردنی هاووڵاتیانی بەرپرس و هەستیار لە ئاست مافەکانی کەسانی دیکەیە، تا لە هەمبەر کەلتورەکانی دیکە کراوە بن، رێز بۆ ئازادی و کەرامەت و جۆراوجۆریی مرۆیی دابنێن و، پێشی گرژی و شەرِو توندوتیژی بگرن، یان بە شێوەیەکی ئاشتیخوازانە چارەسەریان بکەن.

ماددەی ٥- دەروەستبوونی بە کردەوە:

ئێمە بەرعۆدە دەبین کە وێکهەڵکردن و دووری لە توندوتیژی لە رێگای بەرنامەو رێکخراوە تایبەتییەکان لە بوارەکانی فێرکردن، زانست، کولتوورو پێوەندییەکاندا برەو و پێ بدەین.

ماددەی ٦- رۆژی جیهانی بۆ وێکهەڵکردن:

بە مەبەستی پێکهێنانی ئاگایی گشتی، پێداگرتن لەسەر مەترسییەکانی کەم سیکلەدانەیی‌و دەمارگرژی و، بە نیشانەی وەفاداریی دووبارەو بەکردەوە بە

پشتگیری لە فێرکردن و برەوپێدانی وێکهەڵکردن، ئێمە بەرەسمی رۆژی ١٦ی نوامبری هەموو ساڵێک وەک "رۆژی جیهانی بۆ وێکهەڵکردن" رادەگەیەنین.

وەرگێران بۆ فارسی: سوهەیلا وەحدەتی

www.unesco.org/tolerance/declaeng.htm

سەرچاوە: ماڵپەرِی www.iran emrooz.com

رێککەوتننامەی نێونەتەوەیی مافە مەدەنی و سیاسییەکان.

پێشەکی

١٦ / ١٢ / ١٩٦٦

کۆمەڵەی گشتیی نەتەوە یەکگرتووەکان لە ٢٦ی دیسامبری ١٩٦٦ دا پەسندی کردووە (بریارنامەی ٢٢٠٠ A ، بەپێی مادەی ٤٩، لە ٢٣ی مارسی ١٩٧٦وە بەرێوەبردنی دەست پێکراوە)

سەرەتا:

دەوڵەتانی ئەندامی ئەم پەیمانە:

* بە سەرنجدان بەو بنەمایانە کە لە راگەیەندراوی نەتەوە یەکگرتووەکاندا هاتوون، بەرەسمی ناسینی ئابرووی زاتیو مافە یەکسان و رانەگوێزراوەکانی هەموو ئەندامانی بنەماڵەی مرۆڤ، بناغەی ئازادی، دادپەروەری و ئاشتی لە جیهاندا پێکدێنن،
* بە سەرنجدان بەمە کە، ئەم مافانە لە ئابرووی زاتیی هەر تاکێکی مرۆڤەوە سەرچاوە دەگرن،
* بە سەرنجدان بەمە کە لە جارنامەی جیهانیی مافی مرۆڤدا، چڵەپۆپەی ئەو شتەی مرۆڤێکی ئازاد دەیەوێ، دەستراگەیشتنی بە ئازادیی سیاسی، مەدەنی و رزگاری لە ترسەو، گەیشتنی بەم مەرجانە تەنیا و تەنیا لە رێگای کەڵکوەرگرتنی هەر کەسە لە مافە سیاسی و مەدەنییەکان و، هەروەها مافە کولتووری و کۆمەڵایەتییەکانەوە مسۆگەر دەبێ،
* بە سەرنجدان بە پەیمانی Charter نەتەوە یەکگرتووەکان، دەوڵەتان بەرعۆدەن رێزی ماف و ئازادییە مرۆییەکان بگرن و بەرێوەیان بەرن و لە سەرانسەری جیهاندا پەرەیان پێبدەن،
* بە تێگەیشتن لەم راستییە کە تاکەکان هەمبەر بەیەکترو کۆمەڵێک کە تێیدا ئەندامن، لە باری بەرەوژوور بردن و پەرەپێدانی مافە دانپێدانراوەکان لەم پەیماننامەیەدا، بەرپرسیارن،
* دەوڵەتانی ئەندامی ئەم پەیمانە رەزامەندیی خۆیان لەگەڵ ئەم خاڵانەی خوارەوە رادەگەیەنن:

بەشی یەکەم

ماددەی ١ :

١- هەموو گەلێک مافی چارەی خۆنووسینی هەیە. بە هۆی ئەم مافەوە، ئەوان ستاتۆ و رەوشی سیاسی، ئابووری، کۆمەڵایەتی و پەرەپێدانی کولتووریی خۆیان، سەربەستانە دیاری دەکەن.
٢- هەموو گەلێک دەتوانێ بۆ ئامانجەکانی خۆی کەڵک لە سامانزو سەرچاوە سروشتییەکانی خۆی وەربگرێ، بە مەرجێک ئەو بەرپرسیارەتییە نەخاتە ژێر پێ کە بە گوێرەی رێککەوتنە ئابوورییە نێونەتەوەییەکان و لەسەر بناغەی قازانجی بەرانبەرو قانوونی نێونەتەوەیی، کەوتوونە سەرشانی. لە هیچ هەلومەرجێکدا ناکرێ گەلێک لە ئامرازو پێداویستییەکانی ژیان و بەرێچوون بێبەش بکرێ.

٣- دەوڵەتانی ئەندامی ئەم پەیماننامەیە و لە نێو ئەواندا ئەو دەوڵەتانە کە بەرپرسایەتیی بەڕێوەبردنی وڵاتانی موستەعمەرە و بندەستیان لەسەرشانە، دەبێ بۆ بەدیهاتنی مافی چارەی خۆنووسین و ڕێزگرتن لەم مافە، بە گوێرەی دەق و ڕێوشوێنەکانی پەیمانی نەتەوە یەکگرتووەکان، بەخێرایی هەنگاو بنێن.

بەشی دووهەم

ماددەی ٢ :

١- هەر دەوڵەتێکی ئەندامی ئەم پەیمانە بەرعۆدە دەبێ کە هەمبەر بە تاکەکانی دانیشتووی ناوچەی ژێردەسەڵاتی خۆی، بێ لەبەرچاوگرتنی جۆری ڕەچەڵەک، ڕەگەز، زمان، ئایین، بیروڕای سیاسی و هەر جۆرە بیروڕایەکی دیکە، هەروەها بێ وەبەرچاوگرتنی بنەچەی کۆمەڵایەتی، نەتەوەیی، سامان، پێوەندیی خزمایەتی و بارودۆخیتر، ڕێز لە مافەکانی گونجاو لەم پەیماننامەیەدا بگرێ و دەستبەریان بکا.
٢- هەر دەوڵەتێکی ئەندامی ئەم پەیمانە، لەو جێگایانە کە پێشبینیی قانوون و ڕێوشوێنیان بۆ نەکراوە، بەرعۆدە دەبێ کە بەپێی ڕەوتی قانوونداڕانی خۆی و، لەسەر بناغەی ڕێوشوێنەکانی ئەم پەیماننامەیە، هەنگاوی پێویست بنێ. دیاریکردنی قانوون و ڕێوشوێن دەبێ بەمەبەستی بەڕێوەبردنی ئەم مافانە بێ کە لەم پەیماننامەیەدا هاتوون.
٣- هەر دەوڵەتێکی ئەندامی ئەم پەیمانە بەرعۆدە دەبێ:

ئەلف] دڵنیایی بدا کە تاک لە کاتی پێشێلکرانی ئەو مافو ئازادییانەی کە لەم پەیماننامەیەدا بەرەسمی ناسراون ئامرازێکی بۆ قەرەبوو کردنەوەی کاریگەری زیانەکانی هەبێ. تەنانەت ئەگەر ئەم پێشێلکردنە بە هۆی کەسانێکەوە بووبێ کە پۆستو مەقامی ڕەسمییان هەبووە.
ب] دڵنیایی بدا ئەو تاکەی داوای قەرەبوو کردنەوەی زیان دەکا، لە لایەن کاربەدەستانی لێوەشاوەی قەزایی، ئیداریو قانووندانانەوە، یان بە هۆی هەر کەسێکی دیکەوە کە سیستەمی قانوونیی وڵات دیاریی دەکا، لێی بپرسرێتەوە. هەروەها پێداویستییەکانی قەرەبوو کردنەوەی زیانە یاساییەکان پەرەی پێبدرێ.
ج] دڵنیایی بدا کە ئەم جۆرە کاربەدەستانە، هەرکات لەم چەشنە خەسارەیان لێدەرکەوت، ناچار دەکرێن قەرەبووی بکەنەوە.

ماددەی ٣ :

دەوڵەتانی ئەندامی ئەم پەیمانە بەرعۆدە دەبن یەکسانیی مافەکانی ژنان و پیاوان لە کەڵکوەرگرتن لە هەموو مافە سیاسی و مەدەنییەکان کە لەم پەیماننامەیە دا هاتوون، دەستەبەر بکەن.

ماددەی ٤ :

١- وڵاتانی ئەندامی ئەم پەیمانە هەرکات ڕووداوێکی نائاسایی گشتی ڕوویدا کە هەڕەشەی لە ژیانی نەتەوەیەک کردو، ئەم ڕووداوە بە شێوەیەکی ڕەسمی ڕاگەیەندرا، دەتوانن لە دەرەوەی ئەم پەیماننامەیە و بەرپرسیارەتییە دیاریکراوەکانیان، هەنگاوی پێویست بەپێی بارودۆخەکەو بەرژەوەندەکان هەڵبگرن. بەڵام بەو مەرجە کە ئەم هەنگاوانە لەگەڵ بەرپرسیارەتی و ئەرکە حوقووقییە نێونەتەوەییەکانیان ناتەبا نەبن، هەروەها نەبنە هۆی جیاوازیدانان بە دژی، یان بە قازانجی ڕەچەڵەک، ڕەگەز، زمانو بنەچەیەکی ئایینی یان کۆمەڵایەتی.
٢- (ئەم هەنگاوانە) نابێ لە دەرەوەی ماددەکانی ٦ .٧ .٨ (بەندی ١ و ٢)- ١١ - ١٥ - ١٦ و ١٨ی ئەم قانوونە (پەیماننامە)یەدا بن.
٣- هەر وڵاتێکی ئەندامی ئەم پەیمانە کە لە (مافی) دۆخە نائاساییەکانی ئەم پەیماننامەیە کەڵک وەردەگرێ، دەبێ دەستبەجێ جۆری ئەم دۆخە نائاساییە و، هۆیەکانی نائاسایی ڕاگەیاندنەکە لە ڕێگای سکرتێری گشتیی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکانەوە بە ئاگاداریی وڵاتانی دیکەی ئەندام رابگەیەنێ. (هەروەها ئەم وڵاتە) لە ڕاگەیەندراوێکدا کاتی تەواوبوونی ئەو بارودۆخە نائاساییە دەستنیشان دەکاو، لە ڕێگای هەر ئەو کەسەوە (سکرتێری گشتی) بە ئاگاداریی وڵاتانی ئەندامی دەگەیەنێ.

ماددەی ٥ :

١- هیچکام لە خاڵەکانی ئەم پەیماننامەیە، نابێ بە جۆرێک لێکبدرێنەوە کە ئەو مافە بدەن بە وڵاتێک، گرووپێک یان کەسێک کە ماف و ئازادییە دەستنیشانکراوەکانی ئەم پەیماننامەیە لە نێوببا یان بەرتەسکیان بکاتەوە.

٢- هیچ بەرتەسککردنەوە و دابەزینێک لە مافە بنەڕەتییەکانی مرۆڤ کە لە قانوونەکان (عورف)، پەیماننامەکان، پێڕەوەکان و نەریت و رێوشوێنەکانی هەرکام لە وڵاتانی ئەم پەیماننامەیەدا، ناسراون و هەن، بەم بیانویە کە لەم پەیماننامەیەدا (ئەو مافانە) بەرەسمی نەناسراون، یان لە رادەیەکی کەمتردا بەرەسمی ناسراون، قبوڵ ناکرێ.

بەشی سێهەم

ماددەی ٦ :

١- هەر مرۆڤێک بە شێوەیەکی زاتی، مافی ژیانی هەیە. ئەم مافە دەبێ بە هۆی قانوونەوە بپارێزرێ. هیچ کەسێک نابێ، لەخۆوە و، بە شێوەیەکی ملهوڕانە لە مافی ژیان بێبەش بکرێ.

٢- لەو وڵاتانەدا کە سزای ئێعدام هەڵنەوەشاوەتەوە، سزای مردن تەنیا دەبێ بۆ ئەو تاوانبارانەی جینایەتیان کردووە، ئەویش بە گوێرەی قانوونێک کە لە سەردەمی روودانی تاوانەکەدا بەڕێوەچووە، دەربچێ. (ئەم سزایەش) نابێ لەگەڵ رێوشوێنەکانی ئەم پەیماننامەیە و پەیماننامەی نەهێشتن و سزای تاوانی کوشتاری بەکۆمەڵ (Genocide) ناتەبا بێ.

٣- کاتێک سەبارەت بە ئەنجامدانی تاوانی کوشتاری بەکۆمەڵ کەڵک لە سزای مردن وەردەگیرێ، هیچ شتێک لەم ماددەیەدا رێگا بە وڵاتی ئەندامی ئەم پەیماننامەیە نادا لەو قانوونە لابدا کە لە پەیماننامەی نەهێشتن و سزای تاوانی کوشتاری بەکۆمەڵدا هاتووە.

٤- هەر کەسێکی سزای مەرگی بۆ دیاری دەکرێ مافی ئەوەی هەیە داوای لێبوردن یان سووکبوونی تاوانەکەی بکا. شانسی کەڵکوەرگرتن لە لێبووردنی گشتی، لێبووردنی تاکەکەس یان سووکبوونی سزای مردن بۆ هەموو نموونەکان هەیە.

٥- سزای مردن نابێ بۆ ئەو تاوانە دیاری بکرێ کە کەسانی خوار تەمەنی ١٨ ساڵی ئەنجامیان داوەو،
(هەروەها ئەو سزایە) نابێ لە بارەی ژنانی دووگیانیشەوە بەڕێوەبچێ.

٦- هیچ شتێک لەم ماددەیەدا نییە کە ببێتە هۆی وەدواخستن یان پێشگرتن بە هەڵوەشانەوەی سزای ئیعدام لە لایەن وڵاتی ئەندامی ئەم پەیماننامەیەوە.

ماددەی ٧ :

هیچ کەسێک نابێ ئەشکەنجە بدرێ یان سووکایەتیی پێبکرێ و، سزای نائینسانی و درندانە بدرێ. بەتایبەتی تاقیکاریی پزیشکی و زانستی نابێ بەبێ رەزامەندیی ئازادانەی کەسەکە لەسەری بەڕێوەبچێ.

ماددەی ٨ :

١- هیچ کەسێک نابێ وەکو کۆیلە رابگیرێ. کۆیلەیی و کڕین و فرۆشتنی کۆیلە بە هەر چەشن و شێوەیەک بێ، قەدەغەیە.

٢- هیچ کەسێک نابێ بە زۆرەملی خزمەتی پێبکرێ.

٣- ئەلف: هیچ کەسێک نابێ بە زۆرەملی کاری پێبکرێ، یان ناچار بە ئەنجامدانی کارێکی داسەپاو بکرێ.

بێ: بەندی سێهەم (ئەلف) نابێ ببێتە کۆسپ لەسەر رێی ئەو وڵاتانەی کاری قورس وەکوو سزایەک دیاری دەکەن. دیارە برینەوەی سزایەکی ئەوتۆش (سزادانی تاوانبار بە کاری قورس) دەبێ بەپێی بڕیاری دادگایەکی شایستە بێ.

جیم: بۆ (روونبوونەوەی) نیوەرۆکی ئەم بەندە، وشەی کاری داسەپاوو زۆرەملی ئەم نموونانەی خوارەوە ناگرێتەوە:

I- هەر کار یان خزمەتێک کە بەندی (ب) نەیگرێتەوەو، [ئەم جۆرە کارانە] زۆرتر لە تاکێک کە بە بڕیاری دادگا راگیر دەکرێ یان بە شێوەیەکی مەرجدار دەگیرێ، داوا دەکرێ.

II- هەر چەشنە خزمەتێکی تایبەتی سەربازی لەو وڵاتانەدا کە ئەرکی خزمەتی سەربازی بەرەسمی نەناسراوە، هەر جۆرە خزمەتێکی نەتەوەیی بڕیار لەسەردراو کە لە قانوونی خزمەتی سەربازیدا نەهاتووە.

III- هەرچەشنە خزمەتێک کە لە هەلومەرجی نائاسایی، یان لە کاتی روودانی کارەساتێکی مەترسیدار بۆ ژیان و ئاسوودەیی کۆمەڵگە، ئەنجامدانی پێویست بێ.

IIII. هەر کار یان خزمەتێک کە بچێتە خانەی بەرپرسیارەتییە کۆمەڵایەتی (مەدەنی)یەکان.

ماددەی ٩ :

١- ئـازادی و ئاسایشـی تاکەکەسـی، مـافی هـەر مرۆڤێکـە. هـیچ کـەس نـابێ لـەخۆوە دەستبەسـەر بکـرێ یـان بگیـرێ. هـیچ کـەس نـابێ لـە ئـازادیی خـۆی بێبـەش بکـرێ، مەگەر ئەوکاتە کە قانوون و رێوشوێنەکانی دادپرسی بریاری دابێ.

٢- هـەر کەسـێک کـە دەگیـرێ، دەبـێ لـە مـاوەی گیرانـدا، هـۆی گیرانـی پێرابگەیەنـدرێ. هـەروەها دەبـێ دەسـتبەجێ لـەو تاوانـە ئاگـادار بکرێتـەوە کـە داویانەتـە پاڵی.

٣- هـەر کەسـێک کـە سـەبارەت بـە تـاوانێک دەگیـرێ و دەستبەسـەر دەکـرێ، دەبـێ بـێ دواکـەوتن ببـرێ بـۆ بـەردەم قـازی یـان کاربەدەسـتێکی دیکـە کـە بـەپێی قـانوون کاروبـاری قـەزایی بـەرێوە دەبـا. پێویستە لـە ماوەیـەکی گونجاویشـدا لێـی بکۆڵرێتـەوە یـان ئـازاد بکـرێ. نـابێ گـرتن و چاوەروان هێشـتنەوەی تاکـەکان بـۆ دادپرسـی، ببـێ بـە رێسـایەکی گشـتی. بـەڵام لـە هـەر قۆناغێـک لـە پێراگەیشـتنی قەزاییـدا، تاوانبـارکراو (لەوانەیـە) تـا کـاتی پێکهـاتنی دادگـاو بریـاردان لـە بـارەی، بـە زمانەت ئازادیی کاتیی پێبدرێ.

٤- هـەر کەسـێک کـە بـە هـۆی گیـران و دەستبەسـەری، لـە ئـازادی بێبـەش دەکـرێ، مـافی خۆیـەتی لەسـەر رەوتـی دادخـوازی پێـداگر بـێ تـا دادگـا بـێ دواکـەوتن لەسـەر ناقانوونیبوونی گیرانەکەی بریار بداو، ئەگەر گیرانەکەشی ناقانوونی بوو، (قازی) دەبێ بریاری ئازادکردنی بدا.

٥- هەرکەسێک کە بووە بە قوربانیی گرتن و دەستبەسەرکرانی ناقانوونی، مافی ئەوەی هەیە زیانەکانی بۆ قەرەبوو بکرێتەوە.

ماددەی ١٠ :

١ـ هـەموو ئـەو کەسـانەی ئازادییـان لێـزەوت دەکـرێ (بەندییـەکان)، دەبـێ بەشـێوەیەکی مرۆیـی و بـە رێـزەوە کـە حەقیقـەتی زاتـی مرۆڤیـان لـێ پێکهـاتووە، رەفتاریان لەگەڵدا بکرێ.

٢ـ ئـەلف] جگـە لـە نموونـە نـاوازەکـان، کەسـانی گومـانلێکراو، دەبـێ لەوانـەی حوکمیـان دراوە بـەجیا رابگیـرێن، دەشـبێ رەفتـارێکی جیـاوازو، گونجـاو لەگـەڵ کەسانی حوکمنەدراویان لەگەڵدا بکرێ.

ب] کەسانی گومانلێکراوی لاو، دەبێ بەجیا لە گەورەکان رابگیرێن، دەشبێ بە زووترین کات لێکۆڵینەوەی قەزاییان لەگەڵدا بکرێ.

٣ـ سیسـتەمی نەدامەتگـە (پەژیوانگـە) دەبـێ جۆرێـک رەفتـار لەگـەڵ تاکـەکانی تێـدا زاڵ بـێ کـە ئامانجـە بنەرەتییەکـەی، چـاککردنی ئـەوان و گەرانـدنـەوەی ئـابرووی کۆمەڵایەتییان بێ. لاوانی خەتاکار دەبێ بەجیا لە گەورەکان ، هەڵسوکەوتی گونجاو لەگەڵ تەمەن و بارودۆخی قانوونیی خۆیان لەگەڵدا بکرێ.

ماددەی ١١ :

ناکرێ مرۆڤێک بەند بکرێ تەنیا لەبەر ئەوەی نەیتوانیووە پابەندبوونی کۆنتراکتانەی خۆی بباتەسەر.

ماددەی ١٢ :

١- هـەر مرۆڤێـک لـە چوارچێـوەی سنوورەکانی وڵاتـی خۆیـدا، دەبـێ بـە شـێوەیەکی قـانوونی مـافی هـاتوچۆی ئازادانـەو هـەڵبژاردنی ئازادانـەی شـوێنی نیشـتەجێبوونی هەبێ.

٢- هەر مرۆڤێک دەبێ ئازادیی بەجێهێشتنی هەر وڵاتێک بە وڵاتەکەی خۆیشیەوە هەبێ.

٣- ئـەم مافانـەی لـە سـەرەوە ئاماژەیـان پێکـرا، بـە هـیچ شـێوەیەک نـابێ بەرتەسـک بکرێنـەوە، مەگـەر ئـەو کاتانـە کـە بەرتەسـککردنیان بـۆ پاراسـتنی ئاسایشـی نەتـەوەیی، نـەزمی گشـتی، سـڵامەتی و رەوشـی گشـتی، یـان لـە پێنـاوی [رەچـاوکردنی] مـاف و ئـازادیی کەسـانی دیکـەدا، پێویسـت بـێ و، بـە هـۆی قانوونـەوە، قەراریان لەسەر درا بێ و، لەگەڵ مافە ناسراوەکانی دیکەی ئەم پەیماننامەیەشدا بگونجێن.

٤- هیچ مرۆڤێک نابێ لە مافی چوون بۆ وڵاتی خۆی، لەخۆوە بێبەش بکرێ.

ماددەی ١٣ :

هەر بێگانەیەک کە بە شێوەیەکی قانوونی دەکەوێتە نێو سنووری وڵاتی ئەندامی ئەم پەیماننامەیە، تەنیا لە حاڵەتێکدا لەو وڵاتە دەردەکرێ کە ئەم دەرکردنە بە گوێرەی بڕیارێکی قانوونی بێ. ئەگەر دەرکردنەکە ناقانوونی بوو، یان هۆیەکی روونی پێوەندیدار بە ئاسایشی نەتەوەییەوە نەبوو، دەبێ رێگا بەو کەسە بدرێ کە هۆیەکانی دژایەتیی خۆی لەگەڵ ئەم دەرکردنە، رابگەیەنێ. بۆ ئەم مەبەستە پەروەندەی ئەو بە ئامادەبوونی نوێنەرێک کە پێشتر دیاریکردووە، بە هۆی ناوەندە خاوەن سەلاحییەتەکانەوە، یان بە هۆی کەسانێکی تایبەتی کە لە لایەن ناوەندە خاوەن سەلاحییەتەکانەوە دیاریکراون، چاوی پێدا دەخشێندرێتەوە.

ماددەی ١٤ :

١- هەموو تاکێ لە بەرانبەر دادگاو دەزگای دادپەروەری دا مافی یەکسانیان هەیە. لە کاروباری بڕیاردان لە بارەی هەر تاوانێک کە دەدرێتە پاڵ تاکێک، یان بڕیارێک کە لە دژی ماف و بەرپرسیارەتییە قانوونییەکانی ئەو بێ، کەسی تاوانبارکراو دەبێ مافی ئەوەی هەبێ بە هۆی دادگایەکی قانوونی، بێلایەن، خاوەن سەلاحییەت و سەربەخۆ، بە شێوەیەکی دادپەروەرانەو ئاشکرا لە تاوانەکانی بکۆڵدرێتەوە. چاپەمەنی و بیروڕای گشتی لەوانەیە سەبارەت بە لایەنی ئەخلاقی، نەزمی گشتی یان ئاسایشی نەتەوەیی کۆمەڵگەیەکی خەڵک سەروەر (دێموکرات)، لە هەموو یان بەشێک لە دادگاکە مەنع بکرێن. کاتێک بەرژەوەندی ژیانی تایبەتیی لایەنەکانی کێشەکە وابخوازێ، یان دادگا لە هەلومەرجی تایبەتیدا ئاشکرابوونی کۆبوونەوەکانی بە زیانی بەرژەوەندی دەزگای دادپەروەری بزانێ، رێگا دەدرێ کۆبوونەوەکانی دادگا لە هەموو یان بەشێک لە رەوتی دادپرسیدا، نهێنی بن. بەڵام بڕیارێک کە لە بارەی تاوانی جەزایی یان مەدەنییەوە دەدرێ، دەبێ ئاشکرا بێ. مەگەر ئەوکاتە کە بەرژەوەندی تاکە گەنجەکان وابخوازێ، یان رەوتی دادپرسییەکە، پێوەندیی بە کێشەو ناکۆکیی خێزانی و، سەرپەرشتیی منداڵانەوە بێ.

٢- هەر کەسێک تاوانی ئەنجامدانی تاوانێکی دراوەتە پاڵ، مافی ئەوەی هەیە وەک بێ تاوان سەیری بکرێ تا ئەوکاتە کە بە گوێرەی قانوون تاوانەکەی دەسەلمێنرێ.

٣- لە بارەی یەکجاریبوونی تاوان دژی تاک، هەر کەسێکمافی ئەوەی هەیە کە لە یەکسانیی تەواودا لە لانیکەمی مافە دەستەبەرکراوەکانی خوارەوە کەڵک وەربگرێ:

ئەلف] دەستبەجێ و بە وردی، بە زمانێک کە لێی تێبگا، لە جۆرو هۆی تاوانێک کە دراوەتە پاڵی، ئاگادار بکرێ.

ب] کاتو کارهاسانیی پێویستی بەمەبەستی ئامادەکردنی داکۆکینامەو وتووێژ لەگەڵ پارێزەرێک کە بۆ خۆی هەڵیبژاردووە، بۆ دابین بکرێ.

ج] بێ ماتەڵکردنی خۆڕایی، دادگایی بکرێ.

د] لە کاتی دادگاییکردندا، بۆ خۆی لە دادگا ئامادە بێ، بۆ خۆی بەرگری لە خۆی بکا، یان لە رێگای پارێزەرێکەوە کە بۆ خۆی هەڵیبژاردووە، بەرگری لە خۆی بکا. دەبێ لەو مافانەی خۆی ئاگادار بکرێ کە ئەگەر پارێزەری نییە، بە مەرجێک بەرژەوەندەکانی دەزگای دادپەروەری بخوازێ و، هەروەها ئەگەر ئەو توانای ئەوەی نییە هەقدەستی پارێزەر بدا، بێ ئەوەی هەقدەست بدا، پارێزەری بۆ دەگیرێ.

ە] لەو شایەدانەی بە دژی ئەو شایەدییان داوە، سەرلەنوێ پرسیار بکرێتەوە، یان داوایان لێبکرێ سەرلەنوێ شایەدی بدەنەوە. هەر لە هەلومەرجێکی ئەوتۆشدا کە بە دژی ئەو شایەدی دراوە، رێگا بدرێ کەسانێکیش بە قازانجی ئەو شایەدی بدەن.

و] ئەگەر ئەو زمانەی لە دادگادا قسەی پێدەکرێ، تێ ناگا، یان ناتوانێ قسەی پێبکا، دەبێ بێ ئەوەی کرێی لێبستێندرێ، وەرگێڕ بۆ بێنن تا یارمەتیی بکا.

ز] بۆ شایەدیدان لە دژی خۆی، یان داننان بە تاوانباریدا، نابێ هیچ زۆر یان سەپاندنێک هەبێ.

٤- رێوشوێنی دادپرسی لە بارەی کەسانی لاو دەبێ بە گوێرەی تەمەن و بەرژەوەند و گەڕاندنەوەی ئابڕوو بۆ ئەوان دیاری بکرێ.

٥- هەرکەسێک کە بە تاوانبار دەناسرێ، بەپێی قانوون دەبێ مافی ئەوەی هەبێ کە تاوانباری و مەحکوومبوونەکەی بە هۆی دادگایەکی بەرزترەوە چاوی پێدا بخشێندرێتەوە.

٦- هەرکات کەسێک بڕیاری یەکجاری لەسەر مەحکوومییەتەکەی درابوو، بەڵام پاشان لە ئاکامی دۆزینەوەو دەستکەوتنی بەڵگەو زانیاریی حاشا لێنەکراودا روون بۆوە کە ئەو حوکمەی دراوە هەڵەیەکی قەزایی بووەو، حوکمەکەی هەڵوەشێندرایەوە یان کەوتە بەر لێبووردن، ئەو کەسە کە لە ئاکامی ئەو حوکمەو سزادانەدا تووشی ئازارو کوێرەوەری بووە، مافی ئەوەی هەیە بەپێی قانوون داوای بژاردنەوەی زیان بکا. بەڵام ئەگەر دەرکەوت بۆ خۆی کەم یان زۆر دەستی لە نەدرکاندنی زانیارییەکەو روون نەبوونەوەی راستییەکەدا هەیە، ئەم مافەی نییە.

٧- هەر کەسێک کە بە هۆی قانوونی سزادانی وڵات، بە تاوانێک مەحکووم دەکرێ یان بە بێ تاوان دەناسرێ، نابێ جارێکی دیکە دادگایی، مەحکوومو تەمبێ بکرێتەوە.

ماددەی ١٥ :

١- هیچ کەسێک نابێ هاوکات سەبارەت بە ئەنجامدانی کردەوەیەک یان دەستهەڵگرتن لەو کردەوەیە کە بەپێی قانوونی نەتەوەیی یان نێونەتەوەیی تاوان نییە، مەحکووم بکرێ. هەروەها نابێ هیچ سزایەکی توندتر لەو سزایەی لە کاتی ئەنجامدانی تاوانەکەدا بۆ تاوانەکە هەبوو، دیاری بکرێ. ئەگەر پاش ئەنجامدانی تاوان، ڕێوشوێنی قانوونیی دیکە دابنرێ و سزایەکی سووکتر بۆ ئەو تاوانە دیاری بکرێ، تاوانبار دەبێ لەو ڕێوشوێنانە کەڵک وەربگرێ.
٢- هیچ کام لە ڕێوشوێنەکانی ئەم ماددەیە نابێ لەگەڵ دادپرسی و سزادانی کەسێک کە لە کاتی ئەنجامدانی کردەوەیەک یان دەست لێهەڵگرتنیدا، کردەوەکەی بە گوێرەی ڕێوشوێنە گشتییەکانی قانوونە ناسراوەکانی کۆمەڵگەی نێونەتەوەیی تاوان نەبووە، ناتەبایی هەبێ.

ماددەی ١٦ :

هەر کەسێک مافی ئەوەی هەیە لە هەر شوێنێک لە بەرانبەر قانووندا، وەک کەسێکی حوقووقی بناسرێ.

ماددەی ١٧ :

١- دەستێوەردان لە ژیانی تایبەتی، خێزانی، ماڵ و نامەگۆڕینەوەی هەر کەسێک، لەخۆوە (بەبێ ئیزنی قانوون) یان بە پێچەوانەی قانوون، قەدەغەیە. هەروەها نابێ شەرافەت و ئابڕووی هیچ کەسێک بکەوێتە بەر دەستدرێژیی ناقانوونییەوە.
٢- هەر کەسێک ئەم مافانەی هەیە لە بەرانبەر ئەم جۆرە دەستدرێژی و دەستێوەردانانە دا، لە لایەن قانوونەوە پشتگیری لێبکرێ.

ماددەی ١٨ :

١- هەر مرۆڤێک، مافی ئازادیی بیرکردنەوە، بیروڕا و ئایینی هەیە. ئەم مافە دەسەڵات و ئازادیی قەبوڵکردنی دڵخوازانەی ئایین یان بیروڕایەکیش دەگرێتەوە. هەروەها هەر مرۆڤێک لە دەربڕینی ڕاشکاوانەی ئایین یان بیروڕای خۆیدا بە شێوەی تاکەکەسی یان بەکۆمەڵ و بە نهێنی یان ئاشکرا سەربەستە. ئەم دەسەڵات و ئازادییە، فێربوون و فێرکردنی ڕێوشوێنە ئایینییەکانی هەر مرۆڤێکیش دەگرێتەوە.
٢- لەم جۆرە نموونانە دا، نابێ زۆری لە هیچ کەس بکرێ. هەروەها نابێ ئازادیی کەسێک لە قەبوڵکردنی ئایینێک یان بیروڕایەک دا کە بە ویستی خۆی هەڵیبژاردووە، زیانی پێبگا.
٣- تەنیا ئەوکاتە دەکرێ ئازادیی دەربڕین، ئایین و بیروڕای کەسێک بەرتەسک بکرێ کە بە گوێرەی قانوون، ئەویش بە مەبەستی پاراستنی ئاسایشی گشتی، نەزم، سلامەتیی ڕەوشت و ماف و ئازادییە بنەڕەتییەکانی کەسانیتر پێشبینی کرابێ.
٤- وڵاتانی ئەندامی ئەم پەیماننامەیە، بەرعۆدە دەبن کە ئازادیی دایکوبابان و سەرپەرستانی قانوونی لە فێرکردنی ڕێوشوێنی ئایینی و ئەخلاقی بە منداڵانیان و بە گوێرەی بیروڕای خۆیان بپارێزن.

ماددەی ١٩ :

١- هەر مرۆڤێک مافی هەیە کە بۆچوونەکانی خۆی بێتێهەڵقورتاندن و ڕێ لێگرتنی کەسانی دیکە، دەرببڕێ.
٢- هەر مرۆڤێک مافی ئازادیی دەربڕینی هەیە. ئەم مافە، ئازادیی فێربوونی زانست، وەرگرتن و دانی زانیاری و هەرچەشنە بیروڕایەک دەگرێتەوە، بێ لەبەرچاوگرتنی چۆنیەتیی دەربڕینەکەی: بە زمان بێ یان بە نووسین، بە چاپکراوی یان لە فۆرمی هونەری و بە هەر شێوەیەکی دیکە کە خۆی هەڵیبژاردووە.
٣- جێبەجێکردنی مافەکانی گونجاو لە بەندی ٢ی ئەم ماددەیەدا ئەرکی تایبەتی و بەرپرسایەتیی لەگەڵدایە، لەوانەیە هێندێک سنووری دیاریکراوی بۆ دابنرێ. ئەم سنووردارکردنانە، تەنیا دەبێ لەبەر ئەم پێویستییانەی خوارەوەو بە هۆی قانوونەوە ئەنجام بدرێ:

ئەلف] بۆ ڕێزنان لە مافەکان یان ئابڕووی کەسانی دیکە.

ب] پاراستنی ئاسایشی گشتی، ڕێکوپێکی و سلامەت و ڕەوشی گشتی.

ماددەی ٢٠ :

١- هەرچەشنە پرۆپاگەندەیەک بۆ شەڕ، بەپێی قانوون قەدەغەیە.
٢- هەرچەشنە هاندانی گیانی دژایەتیی نەتەوەیی، ڕەگەزی یان ئایینی کە ببێتە هۆی دنەدانی جیاوازیدانان، یان دوژمنایەتی و توندوتیژی، بە گوێرەی قانوون قەدەغەیە.

ماددەی ٢١ :

مافی پێکهێنانی کۆڕو کۆبوونەوەی هێمنانە بەرەسمی دەناسرێ. بۆ جێبەجێکردنی ئەم مافە هیچ سنوورو چوارچێوەیەک دانانرێ، مەگەر بە گوێرەی قانوون، ئەویش لە کۆمەڵگەیەکی دیموکراتیک و لەبەر پێویستیی بەرژەوەندی ئاسایشی نەتەوەیی، هێمنایەتیی گشتی، ڕێکوپێکی گشتی، پارێزگاری لە سڵامەت ڕەوشی گشتی، یان پارێزگاری لەئازادییەکانی کەسانی دیکە.

ماددەی ٢٢ :

١ـ هەموو کەسێک مافی ئازادیی پێکهێنانی کۆڕو کۆمەڵە لەگەڵ کەسانی دیکەی هەیە. ئەم مافە پێکهێنانی یەکیەتییەکان و ئەندامەتی لەواندا بەمەبەستی پارێزگاری لە هۆگرییەکان و قازانجەکان دەگرێتەوە.
٢ـ کەڵکوەرگرتن لەو مافانە بە هیچ شێوەیەک نابێ بەرتەسک بکرێتەوە، مەگەر ئەو سنووردارکردنە بە گوێرەی قانوون، ئەویش لە کۆمەڵگەیەکی دێموکراتیکو سەبارەت بە پێویستیی بەرژەوەند، ئاسایشی گشتی، هێمنایەتیی گشتی، ڕێکوپێکیی گشتی، پارێزگاری لە سڵامەتی و ڕەوشی گشتی و پاراستنی ئازادیی کەسانی دیکە بێ. ئەم سنووردارکردنە قانوونییە ئەندامانی هێزە چەکدارەکان و پولیسیش دەگرێتەوە.
٣ـ هیچکام لە ڕێوشوێنەکانی ئەم ماددەیە، ڕێگا بە وڵاتانی ئەندامی پەیماننامەی ساڵی ١٩٤٨ی ڕێکخراوی نێونەتەوەیی کار- تایبەت بە ئازادیی پێکهێنانی یەکیەتی و پشتیوانی لە مافی خۆڕێکخستن- نادا بە هۆی قانووندانان یان جۆری بەڕێوەبردنی قانوونەکان، دژایەتیی ئەو دەستەبەرانە بکا کە لە پەیماننامەکەدا هاتوون.

ماددەی ٢٣ :

١- بنەماڵە یەکەیەکی کۆمەڵایەتی و تۆخمێکی (کۆڵەکەیەکی) بنچینەیی و سروشتیی کۆمەڵگەیە و، شایانی ئەوەیە بە هۆی کۆمەڵگە و دەوڵەتەوە، پارێزگاریی لێبکرێ.
٢- مافی پێکەوەنانی ژیانی هاوبەش و پێکهێنانی بنەماڵە بۆ پیاوان و ژنانێک کە گەیشتوونەتە ئەم تەمەنە، بەرەسمی دەناسرێ.
٣- هیچ ژیانێکی هاوبەش بەبێ ڕەزامەندیی ئازادانە و بە تەواویی ژن و پیاو پێکناهێنرێ.
٤- وڵاتانی ئەندامی ئەم پەیماننامەیە، دەبێ هەنگاوی گونجاو بەمەبەستی دابینکردنی یەکسانیی مافەکان و بەرپرسایەتییەکانی ژن و مێرد لە کاتی پێکەوەنان و هەڵوەشاندنەوەی ژیانی هاوبەشدا هەڵبگرن. لە پێوەندی لەگەڵ هەڵوەشاندنەوەی ژیانی هاوبەشدا، دەبێ بۆ پارێزگاری لە منداڵان، پێشبینیی پێویست کرابێ.

ماددەی ٢٤ :

١- هەر منداڵێک، بەبێ هیچ جیاوازیدانانێک لە باری ڕەگەز، ڕەنگ، جینس، زمان، ئایین، نەتەوە یان ڕەچەڵەکی کۆمەڵایەتی، سامان یان بەستراوەیی خوێنی و خزمایەتی کە بە سەرنجدان بە کەمیی تەمەن دیاری کراون، مافی ئەوەی هەیە کەڵک لە پشتگیریی پارێزگارانەی بنەماڵە و کۆمەڵگە وەربگرێ.
٢- هەر منداڵێک دەستبەجێ دوای لەدایکبوون دەبێ ناوی بۆ دانرێ و ئەم ناوەش تۆمار بکرێ.
٣- هەر منداڵێک مافی وەرگرتنی هاووڵاتێتی هەیە.

ماددەی ٢٥ :

هەر هاووڵاتییەک بێ لەبەرچاوگیرانی ئەم سنوورانەی لە بەندی ٢ دا هاتوونو (هەروەها) بێسنوور و لەمپەری بێجێ، دەبێ مافی ئەوەی هەبێ:

ئەلف] لە بەڕێوەبردنی کاروباری گشتیدا، ڕاستەوخۆ یان لە ڕێگای هەڵبژاردنی ئازادی نوێنەرانەوە، بەشدار بێ.

ب] لە هەڵبژاردنی دەورەیی بێخەوشدا کە بە دەنگی گشتیی وەکیەکو نهێنی بەڕێوەدەچێ و، دەربڕینی ئازادانەی داخوازەکانی دەنگدەران دەستەبەر دەکا، مافی هەڵبژاردن و هەڵبژێرانی هەیە.

ج] (هەر وڵاتێک) بەپێی مەرجە گشتییەکان، مافی وەکیەکی بۆ ئەنجامدانی پیشە گشتییەکانی وڵاتی خۆی هەیە.

ماددەی ٢٦ :

هەموو تاکەکان لە بەرانبەر قانووندا یەکسانن و بەبێ جیاوازی، مافی پارێزرانی (پشتیوانیی) وەکیەک لە لایەن قانوونەوەیان هەیە. لەم بارەوە، قانوون دەبێ پێشی هەرچەشنە هەڵاواردنێک بگرێ و، بۆ هەموو تاکەکان پشتیوانیی کاریگەر و وەکیەک دژی هەرچەشنە جیاوازیدانان، لە هەر قۆناغێکدا لە باری ڕەگەز، ڕەنگ، جینس، زمان، ئایین، بیروڕای سیاسی یان باوەڕی دیکە، ڕەچەڵەکی نەتەوەیی و کۆمەڵایەتی، سامان، بەستراوەیی خوێنی و خزمایەتی و هەر بارودۆخێکی دیکەوە دابین بکا.

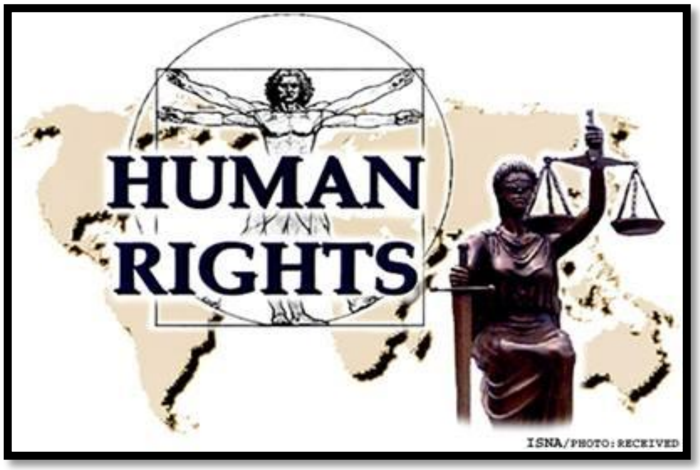

ماددەی ٢٧ :

لەو وڵاتانەدا کە کەمایەتیی ڕەگەزی، ئایینی یان زمانی هەن، کەسانێک کە سەر بەو کەمایەتییانەن، نابێ مافی (پێکهێنانی) کۆڕو کۆبوونەوە لەگەڵ ئەندامانی خۆیان و (هەروەها) کەڵکوەرگرتن لە کولتووروو دەربڕین و جێبەجێکردنی ڕێوشوێنە ئایینییەکان و قسەکردن و نووسین بە زمانی خۆیان لێ زەوت بکرێ

ماددەی ٢٨ :

١- کۆمیتەیەکی مافی مرۆڤ (لێرە بەدواوە لەم پەیماننامەیەدا هەروەک کۆمیتە ناوی دەبرێ) دادەمەزرێ. ئەم کۆمیتەیە لە ١٨ ئەندام پێکدێو ئەو ئەرکانە جێبەجێ دەکا کە لە بەندەکانی داهاتوو (٢ و٣)دا دێن.

٢- ئەندامانی ئەم کۆمیتەیە لە هاووڵاتیانی وڵاتانی ئەندامی ئەم پەیمانە پێکدێن، لە کەسانێک کە لە باری ڕەوشتەوە خاوەنی تایبەتمەندیی بەرزن و، لێوەشاوەیی ئەوان لە بواری مافی مرۆڤدا دەرکەوتووە. بەشداریی هێندێک کەس کە لە کاروباری قەزاییدا ئەزموونیان هەیە لە لایەن کۆمیتەوە گرینگی پێدەدرێ.

٣- ئەندامانی کۆمیتە، هەڵدەبژێردرێن (هەڵبژێردراون)و بەپێی لێوەشاوەیی لەم کۆمیتەیەدا خزمەت دەکەن (نوێنەرانی ڕەسمیی دەوڵەتی وڵاتەکەی خۆیان نین)

ماددەی ٢٩ :

١- ئەندامانی کۆمیتە بە دەنگی نهێنی و لە نێو لیستی ئەو کەسە شیاوانە کە مەرجەکانیان لە ماددەی ٢٨ دا هاتووە، هەر بەم مەبەستە لە لایەن وڵاتانی ئەندامی ئەم پەیمانەوە کاندیدا کراون، هەڵدەبژێردرێن.

٢- هەر وڵاتێکی ئەندامی ئەم پەیمانە ناتوانێ لە ٢ کەس زیاتر کاندیدا بکا. ئەم کەسانە دەبێ هاووڵاتیتی (تابعیت) ئەو وڵاتەیان هەبێ کە کاندیدایان دەکا.

٣- هەر تاکێک بۆی هەیە دووبارە کاندیدا بێتەوە.

ماددەی ٣٠ :

١- یەکەم هەڵبژاردن نابێ درەنگتر لە ٦ مانگ دوای دەستپێکردنی بەڕێوەچوونی ئەم پەیماننامەیە، بەڕێوەبچێ.
٢- لانیکەم چوار مانگ پێش بەڕێوەچوونی هەر هەڵبژاردنێک لە کۆمیتەدا- بێجگە لەو هەڵبژاردنانەی بەپێی ماددەی ٣٤ بۆ پڕکردنەوەی جێگای بەتاڵ ئەنجام دەدرێن- سکرتێری گشتیی رێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان دەبێ وڵاتانی ئەندامی ئەم پەیمانە بۆ ناساندنی کاندیدای ئەندامەتی لە ماوەی ٣ مانگدا بانگهێشتن بکا.
٣- سکرتێری گشتیی رێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان دەبێ لیستەیەک بەپێی ریزبەندیی پیتەکانی ئەلفوبێ لە هەموو ئەو کەسانە کە بەم شێوە دەبنە کاندیدای ئەندامەتی لە کۆمیتەدا، وێڕای دیاریکردنی ناوی ئەو وڵاتانە کە ئەوانیان (بۆ ئەندامەتیی کۆمیتە) کاندیدا کردووە، ئامادە بکاو بیدا بە دەوڵەتانی ئەندامی ئەم پەیمانە. هەڵبژاردنی ئەندامانی کۆمیتە دەبێ لە کۆبوونەوەیەکدا کە سکرتێری گشتیی رێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان بە بەشداریی وڵاتانی ئەندامی ئەم پەیمانە پێکیهێناوە، ئەنجام بدرێ. ئاستی شەرعییەت پەیداکردنی ئەم کۆبوونەوەیە، بەشداریی دوو لە سێی وڵاتانی ئەندامی ئەم پەیمانەیە کەسانێکیش کە بۆ ئەندامەتیی ئەم کۆمیتەیە هەڵدەبژێردرێن دەبێ ئەو کاندیدایانە بن کە زۆرترین دەنگەکانیان بەدەست هێناوەو، خاوەنی زۆرایەتیی رەهای دەنگی نوێنەرانی وڵاتانی دەنگدەرو بەشداری کۆبوونەوەکەن.

ماددەی ٣١ :

١- کۆمیتە ناتوانێ زیاتر لە کەسێک لە هەر وڵاتێک بەئەندام وەربگرێ.
٢- لە هەڵبژاردنی (ئەندامانی) کۆمیتەدا، دەبێ سەرنج بدرێتە رەچاوکردنی دابەشینی دادپەروەرانەی جوگرافیایی ئەندامان و نوێنەرانی شارستانییە جۆراوجۆرەکان و سیستەمە حوقووقی (قانوونی)یە گەورەکان.

ماددەی ٣٢ :

١ـ ئەندامانی کۆمیتە دەبێ بۆ ماوەی ٤ ساڵ هەڵبژێردرێن. ئەوان بۆ هەڵبژێرانەوەی دووبارە دەتوانن خۆیان کاندیدا بکەنەوە. بەڵام ماوەی ئەندامەتیی ٩ کەس لە ئەندامانی هەڵبژێردراو لە یەکەم هەڵبژاردندا، دەبێ پاش تەواوبوونی ٢ ساڵ، کۆتایی پێبێ. ناوی ئەم ٩ ئەندامە دەبێ دەستبەجێ بەدوای یەکەم هەڵبژاردن بە شێوەی تیر و پشک لێهاویشتنو بە هۆی سەرۆکی کۆبوونەوەو، بە گوێرەی ماددەی ٣٠ی بەندی ٤، دیاری بکرێن.
٢. هەڵبژاردن بەدوای کۆتایهاتنی ماوەی خزمەتدا، بەپێی ماددەکانی پێشووی ئەم بەشە لە پەیماننامە بەڕێوەدەچێ.

ماددەی ٣٣ :

١- هەرکات ئەندامێکی کۆمیتە بە هەر هۆیەک جگە لە نەهاتنێکی کاتی، دەست لە جێبەجێکردنی ئەرکەکانی هەڵبگرێو ئەندامانی دیکەی کۆمیتە لەسەر (ئەم کارە) یەکدەنگ بن، سەرۆکی کۆمیتە دەبێ سکرتێری گشتیی رێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان - کەسێک کە دەبێ رابگەیەنێ کورسیی ئەم کەسە بەتاڵە- ئاگادار بکاتەوە.
٢- ئەگەر ئەندامێکی کۆمیتە بمرێ یان دەست لەکار بکێشێتەوە، سەرۆک (ی کۆمیتە) دەبێ دەستبەجێ سکرتێری گشتیی رێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان- کەسێک کە دەبێ چۆڵبوونی ئەو کورسییە لە رۆژی مردن یان رۆژی دەست لەکارکێشانەوەی کاریگەر رابگەیەنێ- ئاگادار بکاتەوە.

ماددەی ٣٤ :

١- هەرکات چۆڵبوونی کورسی (بێخاوەن بوون) بە گوێرەی ماددە ٣٣ راگەیەندراو، لە ماوەی ٦ مانگی دوای راگەیەندرانی چۆڵبوونی کورسییەکەدا ئەندامی جێنشین نەهاتبووە سەرکار، سکرتێری گشتیی رێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان بە وڵاتانی ئەندامی ئەم پەیمانە رادەگەیەنێ کە (دەتوانن) لە ماوەی ٢ مانگدا بەپێی ماددەی ٢٩ بۆ پڕکردنەوی کورسیی چۆڵ، کاندیداکانی خۆیان بناسێنن.
٢- سکرتێری گشتیی رێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان بە گوێرەی ریزبەندیی پیتەکانی ئەلف و بێ، لیستەیەک لە هەموو ئەو کەسانەی کاندیدای ئەندامەتی لە کۆمیتەدان، ئامادە دەکاو، دەیدا بە وڵاتانی ئەندامی ئەم پەیمانە. هەڵبژاردن بۆ پڕکردنەوەی کورسیی چۆڵ (بێخاوەن) بە گوێرەی رێوشوێنەکانی ئەم

بەشەی ئەم پەیماننامەیە بەڕێوەدەچێ

٣- هەر ئەندامێکی کۆمیتە کە بۆ پڕکردنەوەی کورسیی چۆڵ، بەپێی ماددەی ٣٣ هەڵ دەبژێردرێ، بۆ پاشماوەی ئەو دەورەیەی ئەندامێک کە کورسییەکەی بەپێی ماددەی ٣٣ بەتاڵ ماوەتەوە، دەبێتە ئەندامی کۆمیتە.

ماددەی ٣٥ :

ئەندامانی کۆمیتە بە پەسندی کۆمەڵەی گشتیی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان، بەپێی ئەو مەرجانەی کە کۆمەڵەی گشتیی دیارییان دەکاو بە سەرنجدان بە بەرپرسایەتییە گرنگەکانی کۆمیتە، لە سەرچاوە (دارایی)کانی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان مووچە وەردەگرن.

ماددەی ٣٦ :

سکرتێری گشتیی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان کارمەندو کارهاسانیی پێویست بۆ جێبەجێکردنی هەرچی کاریگەرتری ئەو ئەرکانەی کۆمیتە (بە هۆی ئەم پەیماننامەیە کەوتۆتە ئەستۆی) بۆ کۆمیتە دابین دەکا.

ماددەی ٣٧ :

١ـ سکرتێری گشتیی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان ئەندامانی یەکەم کۆبوونەوەی کۆمیتە بۆ ناوەند (بنکە)ی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان بانگهێشتن دەکا.

٢. پاش یەکەم کۆبوونەوە، کۆمیتە کۆبوونەوەکانی بەپێی ئەو ماوەیە کە لە پێڕەوی نێوخۆیی خۆیدا دیاری کراوە، پێکدێنێ.

٣. کۆمیتە بە شێوەی ئاسایی لە ناوەند (بنکە)ی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان یان لە نووسینگەی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان لە ژنێڤ، کۆدەبێتەوە.

ماددەی ٣٨:

هەر ئەندامێکی کۆمیتە بەر لە وەئەستۆگرتنی ئەرکەکانی، دەبێ بە شێوەی ڕەسمی لە کۆبوونەوەی ئاشکرای کۆمیتەدا ڕابگەیەنێ (بەرعۆدە دەبێ) کە ئەرکەکانی خۆی لەوپەڕی بێلایەنی و بە ویژدانەوە ئەنجامدەدا.

ماددەی ٣٩ :

١- کۆمیتە دەبێ (ئەندامانی) دەستەی سەرۆکایەتیی خۆی بۆ ماوەی ٢ ساڵ هەڵبژێرێ. ئەوان بۆیان هەیە سەرلەنوێ هەڵبژێردرێنەوە.

٢- کۆمیتە بۆخۆی قانوون و ڕێوشوێنە نێوخۆییەکانی خۆی دیاری دەکا. بەڵام ئەم قانوونە دەبێ ئەم خاڵانەیان تێدا ڕەچاو کرابێ:

ئەلف] ئاستی ڕەوایی پەیداکردنی کۆبوونەوەکان ١٢ کەس بێ.

ب] بڕیارەکانی کۆمیتە بە زۆرایەتیی دەنگی ئەندامانی ئامادەبوو وەرگیرابێ.

ماددەی ٤٠ :

١ـ وڵاتانی ئەندامی ئەم پەیمانە بەرعۆدە دەبن کە لە بارەی ئەو هەنگاوانەی بۆ هاتنەدیی مافە ناسراوەکانی نێو ئەم پەیمانەو کەڵکوەرگرتنی هەرچی زیاتر لەم مافانە هەڵیانگرتوون، بەم پێیە ڕاپۆرت بدەنەوە:

ئەلف] لە ماوەی ساڵێک دوای ئەوەی بەڕێوەبردنی ئەم پەیمانە لەسەر وڵاتانی ئەندام بوو بە ئەرکێکی پێویست.

ب] دوای ئەو ماوەیە هەرکات کە کۆمیتە داوایکرد:

٢- هەموو راپۆرتەکان دەبێ بدرێن بە سکرتێری گشتیی رێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان، ئەویش بۆ پێراگەیشتن دەیداتەوە بە کۆمیتە. راپۆرتەکان دەبێ لە بارەی ئەو هۆکارو گرفتانەوە بن کە لەسەر بەرێوەچوونی رێوشوێنەکانی ئەم پەیمانە کاریگەرییان هەیە.

٣-سکرتێری گشتیی رێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان پاش راوێژو بیروراگۆرینەوە لەگەڵ کۆمیتە، وێنەی هێندێک بەشی راپۆرتەکان (کە لایەنی پسپۆرییان هەیە) دەدا بە دامەزراوە پسپۆرییەکان کە لەو بوارانەدا خاوەن سەلاحییەتن.

٤- کۆمیتە لەو راپۆرتانەی لە لایەن وڵاتانی ئەندامی ئەم پەیمانەوە پێی دراون، دەکۆڵێتەوە. (پاشان) راپۆرتەکانی خۆیو هەروەها ئەو پێشنیازە گشتییانەش کە لەوانەیە شایانی سەرنجو گونجاو بن، بۆ وڵاتانی ئەمدامی ئەم پەیمانە دەنێرێ. هەروەها لەوانەیە کۆمیتە ئەم پێشنیازانە وێرای روونووسی ئەو راپۆرتانەی لە وڵاتانی ئەندامەوە پێی گەیشتوون، بدا بە شوورای ئابووریو کۆمەڵایەتی.

٥- وڵاتانی ئەندانی ئەم پەیمانە بە گوێرەی بەندی٤ی ئەم ماددەیە دەتوانن بۆچوونی خۆشیان لە بارەی پێشنیازەکانەوە بۆ کۆمیتە بنێرن.

ماددەی ٤١ :

١- بەپێی ئەم ماددەیە هەر وڵاتێکی ئەندامی ئەم پەیمانە دەتوانێ هەرکاتێک رابگەیەنێ کە لێوەشاوەیی کۆمیتە بۆ وەرگرتن و پێراگەیشتنی سکاڵاکانی وڵاتێکی ئەندامی ئەم پەیمانە لەم بارەوە کە وڵاتێکی دیکە(ی ئەندام) بەرپرسیارەتیی خۆی ئەنجام نادا، بەرەسمی بناسێ. بەپێی ئەم ماددەیە، ئەو سکاڵایانە وەردەگیرێن و لێیان دەپرسرێتەوە کە وڵاتی ئەندامی ئەم پەیمانە، سەلاحییەتی کۆمیتە بۆ راگەیشتن بەوانی بەرەسمی ناسیبێ. هەر سکاڵایەک کە پێوەندیی بە وڵاتێکی ئەندامی ئەم پەیمانەوە هەبێ کە ئەم سەلاحییەتەی کۆمیتەی بەرەسمی نەناسیبێ، وەرناگیرێ. ئەو سکاڵایانەی بە گوێرەی ئەم ماددەیە وەردەگیرێن بەم پێیە کە لە خوارەوەدا هاتووە، هەنگاویان بۆ دەنرێ:

ئەلف] ئەگەر وڵاتێکی ئەندامی ئەم پەیمانە بۆی دەربکەوێ کە وڵاتێکی دیکەی ئەندام رێوشوێنەکانی ئەم پەیمانە جێبەجێ ناکا، (ئەو وڵاتە) بە سکاڵای بەنووسراوو دەستنیشانکردنی نموونە، سەرنجی وڵاتی ئەندام رادەکێشێ. لە ماوەی ٣ مانگ پاش وەرگرتنی سکاڵا(ی بەنووسراو)دا، وڵاتی وەرگری سکاڵاکە، روونکردنەوە یان هەر چەشنە لێدوانێکی نووسراوی دیکە بۆ روونبوونەوی بابەتەکە دەدا بە وڵاتی بەرزکەرەوەی سکاڵا. (روونکردنەوەو لێدوان) ئەوەندەی دەگونجێ دەبێ زانیاریی پێوەندیدار بە رێساکانی دادپرسی نێوخۆیی [ئەو وڵاتە] و هەنگاوەکانی تایبەت بە قەرەبووکردنەوە یان چاکسازیی ئەو رێسایانەو هەر شتێکی بەکەڵکی دیکەی تایبەت بەو بابەتەی تێدا بێ.

ب] ئەگەر دوو وڵاتی ئەندام لەسەر بابەتەکە، بەرەو لێکنزیکبوونەوەو رەزامەندی نەچوون، لە ماوەی ٦ مانگی دوای وەرگرتنی یەکەم سکاڵادا، هەرکام لە دوو وڵاتەکە، مافی ئەوەی دەبێ کە کێشەکە بە نامە بە کۆمیتەو وڵاتی پێوەندیدار بە بابەتەکە رابگەیەنێ.

ج] کۆمیتە تەنیا لەو حاڵەتەدا لە کێشەکە دەپرسێتەوە کە روون بووبێتەوە هەموو رێگاچارە نێوخۆییە گونجاوەکان لە بارەی ئەم کێشەیە، بە گوێرەی بنەماکانی قانوونە ناسراوە نێونەتەوەییەکان بە شێوەیەکی گشتی کەڵکیان لێوەرگیراوە و ئاکامی نەبووە. ئەم رێسایە لە بارەی هێندێک نموونەوە کە سکاڵاکە بە جۆرێکی پاساوهەڵنەگر درێژبۆتەوە، بەرێوەناچێ.

د] کۆمیتە، بەپێی ئەم ماددەیە، لە کاتی راگەیشتنی بە سکاڵاکان، کۆبوونەوەی پێراگەیشتن پێکدێنێ.

ە] بە مەبەستی جێبەجێکردنی رێوشوێنەکانی گونجاو لە بەندی ج دا، کۆمیتە هەنگاوی گونجاو و سەرنجەکانی خۆی بە مەبەستی چارەسەری دۆستانەی کێشە [ی جێی ناکۆکی] و لەسەر بناغەی رێزنان لە مافی مرۆڤ و ئازادییە بنەرەتییە ناسراوەکان کە لەم پەیمانەدا هاتوون دەدا بە وڵاتانی ئەندام.

و] کۆمیتە بۆ راگەیشتن بە هەر کێشەیەک کە داوای لێکراوە پێی رابگا، دەتوانێ بە سەرنجدان بە نیوەرۆکی بەندی (ب)، زانیاریی تایبەت بەو کێشەیە لە وڵاتی پێوەندیدار داوا بکا.

ز] وڵاتانی پێوەندیداری ئەندامی ئەم پەیمانە، بەپێی نیوەرۆکی بەندی ب، مافی ئەوەیان هەیە لە کاتی راگەیشتنی کۆمیتە بە کێشەکە، نوێنەریان لە کۆمیتەدا هەبێ و بۆچوون و لێدوانی خۆیان بە زمان و بە نووسراوە پێشکەش بکەن.

ح] کۆمیتە لە ماوەی ١٢ رۆژ پاش وەرگرتنی یادداشت (نامە)، بەپێی بەندی ب، قەبوڵ دەکا راپۆرت بداتەوە کە:

١- ئەگەر رێگاچارەیەک بەپێی بەندی (ە) نەدۆزرایەوە، کۆمیتە راپۆرتی خۆی بە کورتی و تەنیا لە بارەی رووداوەکان و رێگاچارەکە، ئامادە دەکا.

٢- ئەگەر رێگاچارەیەک بەپێی نێوەرۆکی بەندی (ە) نەدۆزرایەوە، کۆمیتە راپۆرتی خۆی بە کورتی و تەنیا لە بارەی رووداوەکانەوە ئامادە دەکا. بۆچوونی زارەکیو بەنووسراو کە لە لایەن وڵاتانی پێوەندیدارەوە دەربراون، تۆمار دەکرێن و دەکرێ بە پاشکۆی راپۆرتەکە. لە بارەی هەر بابەتێکەوە، راپۆرتێک بە وڵاتانی پێوەندیدارو ئەندامی پەیمان رادەگەیەندرێ.

٢. رێوشوێنەکانی ئەم ماددەیە، لەو کاتەوە بەرێوەدەچن کە ١٠ وڵاتی ئەندامی ئەم پەیمانە، بەپێی بەندی ١ی ئەم ماددەیە، راگەیەندراویان دەرکردبێ.

راگەیەندراوی وڵاتانی ئەندامی ئەم پەیمانە دەدرێتە سکرتێری گشتیی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان، ئەویش وێنەی راگەیەندراوەکە بۆ وڵاتانی دیکەی ئەندام دەنێرێ. راگەیەندراوێک، هەر کاتێک دەکرێ بە هۆی یادداشتێک کە بۆ سکرتێری گشتی نووسراوە، وەربگیرێتەوە. وەرگرتنەوەی راگەیەندراو، کار ناکاتە سەر سکاڵایەک کە پێشتر بەپێی ئەم ماددەیە نێردراوە [بۆ کۆمیتە]. هیچ سکاڵایەکی دیکە بەدوای گەیشتنی یادداشتی وەرگرتنەوەی راگەیەندراو بە سکرتێری گشتی، وەرناگیرێ. مەگەر ئەوە کە وڵاتی ئاماژەپێکراو، راگەیەندراوێکی نوێ دەربکا.

ماددەی ٤٢ :

١- ئەلف] ئەگەر کێشەیەک بەپێی ماددەی ٤١ بۆ کۆمیتە نێردرابێ‌و]ئەو کێشەیە[بە ڕەزامەندیی وڵاتانی ئەندامی پێوەندیدار چارەسەر نەکرابێ، کۆمیتە دەتوانێ بە ڕەزامەندیی پێشتری وڵاتانی ئەندامی پێوەندیدار، کۆمیسیۆنێکی تایبەتی ڕێککەوتن دیاری بکا. (کە لێرە بەدواوە هەر بە کۆمیسیۆن ناوی دەبرێ). کۆمیسیۆن بە مەبەستی [دۆزینەوەی] چارەسەرێکی هێمنانە لە بارەی کێشەی [جێی ناکۆکی]، لەسەر بناغەی ڕێزگرتن لەم پەیمانە، یارمەتیی بەکەڵک دەکا.

ب- کۆمیسیۆن لە ٥ ئەندام پێکدێ کە وڵاتانی ئەندامی پێوەندیدار، قەبوڵیانن. ئەگەر وڵاتانی ئەندامی پێوەندیدار لەسەر پێکهاتەی هەموو یان بەشێک لە [ئەندامانی] کۆمیسیۆن لە ماوەی ٣ مانگدا ڕێک نەکەوتن، ئەو ژمارەیە لە ئەندامانی کۆمیسیۆن کە لەسەریان ڕێک نەکەوتوون، بە دەنگی نهێنی و بە زۆرایەتیی دوو لە سێی ئەندامانی کۆمیتە، لە نێو ئەندامانیدا هەڵدەبژێردرێن.

٢- ئەندامانی کۆمیسیۆن سەبارەت بە سەلاحییەتو لێوەشاوەیی کەسیی خۆیانەوەیە کە ئەم ئەرکانە ئەنجام دەدەن (نوێنەرایەتیی وڵاتانی خۆیان لە کۆمیسیۆندا ناکەن). ئەوان نابێ هاووڵاتیی وڵاتانی ئەندامی پێوەندیدار، یان هاووڵاتیی وڵاتێک بن کە ئەندامی ئەم پەیمانە نییە یان هاووڵاتیی وڵاتێک بن کە بە گوێرەی ماددەی ٤١ ، راگەیەندراوی دەرنەکردووە.

٣- کۆمیسیۆن (بۆخۆی) سەرۆکی خۆی هەڵدەبژێرێ و پێڕەوی نێوخۆیی خۆی پەسند دەکا.

٤- کۆبوونەوەکانی کۆمیسیۆن بە شێوەی ئاسایی دەبێ لە بنکەی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان، لە نووسینگەی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان لە ژنێف پێکبێن. بەڵام ئەوان دەتوانن پاش راوێژ لەگەڵ سکرتێری گشتیی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان و وڵاتانی ئەندامی پێوەندیدار، کۆبوونەوەکانیان لە شوێنی گونجاوی دیکە پێکبێنن.

٥- بەپێی ماددەی ٣٦، دەبیرخانەیەکی پێشبینیکراو، خزمەتو کاروباری نووسینگەیی ئەو کۆمیسیۆنانە ئەنجام دەدا کە بە هۆی ئەم ماددەیە پێکدێن.

٦- ئەو زانیارییانەی کۆمیتە وەریان دەگرێ و لێیان دەکۆڵێتەوە، دەبێ بخرێنە بەردەست کۆمیسیۆن.کۆمیسیۆن دەتوانێ لە وڵاتانی ئەندامی پێوەندیدار، زانیاریی دیکە کە بۆ کامڵکردن پێویستن، داوا بکا.

٧- کاتێک کۆمیسیۆن بە تەواوی بە کێشەکە راگەیشت، لانی زۆر لە ماوەی ١٢ مانگ پاش راگەیشتنی بە کێشەکە، بۆ ئاگاداریی وڵاتانی پێوەندیدار، راپۆرتێک لە لایەن سەرۆکی کۆمیتە (کۆمیسیۆن)ەوە پێشکەش دەکرێ.

ئەلف] ئەگەر کۆمیسیۆن لە توانایدا نەبوو لە ماوەی ١٢ مانگدا کاری راگەیشتن بە کێشەکە تەواو بکا، لە راپۆرتی خۆیدا تەنیا باسی هەلومەرجی راگەیشتن بە کێشەکە دەکات.

ب] ئەگەر ڕێگایەکی هێمنانە بەمەبەستی بەرعۆدەکردن (ی لایەنەکان)و لەسەر بناغەی ڕێزدانان بۆ مافەکانی مرۆڤ کە لەم پەیمانەدا هاتوون، دۆزرایەوە، کۆمیسیۆن راپۆرتی خۆی لە گێڕانەوەی بەکورتیی ڕووداوەکان و ڕێگاچارەیەکدا کە پێی گەیشتووە، چڕ دەکاتەوە.

ج] ئەگەر ڕێگایەکی ئاشتیخوازانە بە گوێرەی نێوەرۆکی بەندی ب نەدۆزرایەوە، کۆمیسیۆن هەموو ئەو ڕێگاچارانە کە پێوەندییان بە کێشەی نێوان دەوڵەتانی ئەندامەوە هەیەو، بۆچوونەکانی خۆی لە تویی پێشنیاز لە بارەی چارەسەری هێمنانەی کێشەکەوە، وەک راپۆرت پێشکەش دەکا.

ئەم راپۆرتە هەروەها تێبینییە زارەکی و نووسراوەکانی دەوڵەتانی ئەندامی بە تۆمار کراوی لەگەڵدا دەبێ.

د] ئەگەر راپۆرتی کۆمیسیۆن بەپێی نێوەرۆکی بەندی (ج) پێشکەشکرا، دەوڵەتانی ئەندام لە ماوەی ٣ مانگ دوای وەرگرتنی راپۆرت، دەبێ بە سەرۆکی کۆمیتە رابگەیەنن کە ئایا نێوەرۆکی راپۆرتی کۆمیسیۆن قەبوڵ دەکەن یان نا.

٨- بەپێی ماددەی ٤١ ، ڕێوشوێنەکانی ئەم ماددەیە، زیانێک بە بەرپرسیارەتییەکانی کۆمیتە ناگەیەنێ.

٩- دەوڵەتانی ئەندام، هەموو تێچووەکانی ئەندامانی کۆمیسیۆن بەپێی بەراوردێک کە سکرتێری گشتیی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان دەیکا، بە شێوەی یەکسان دەگرنەئەستۆ.

١٠- سکرتێری گشتیی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان بە گوێرەی بەندی ٩ی ئەم ماددەیە، ئەم دەسەڵاتەی هەیە ئەگەر پێویست بوو تێچووی ئەندامان بەر لەوەی دەوڵەتێکی ئەندام بیدا، بگرێتە ئەستۆ.

ماددەی ٤٣ :

ئەندامانی کۆمیتەو (ئەندامانی) کۆمیسۆنەکانی تایبەت بە چارەسەری ناکۆکییەکان کە بە گوێرەی ماددەی ٤٢ دیاری کراون، هەروا کە لە بەشەکانی پێوەندیدار بە بەڵێننامەی ئیمتیازەکان و پارێزراوییەکاندا هاتووە، مافی ئەوەیان هەیە لە هاسانکاری، ئیمتیازەکان و پارێزراوییەکانی پسپۆڕانی سەر بە رێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان کەڵک وەربگرن.

ماددەی ٤٤ :

ئەم رێوشوێنانەی لەم پەیمانەدا بڕیار لەسەر بەرێوەچوونیان دراوە، هیچ زیانێک بەو پێڕەوە نێوخۆییە دادپرسییانە ناگەیەنن کە لە بواری مافی مرۆڤ و بەڵگەنامەکانی پێکهێنەری پەیماننامەکانی رێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان و دامەزراوە پسپۆرییەکاندا، پەسند کراون. هەروەها ئەم رێوشوێنانە، رێ لەوە ناگرن کە دەوڵەتانی ئەندامی ئەم پەیمانە، بۆ چارەسەری ناکۆکییەکانیان، بەپێی رێککەوتننامە نێونەتەوەییە گشتی و تایبەتییەکان کە لە نێوانیاندا هەیە، کەڵک لە پێڕەوە نێوخۆییەکانی دیکەی تایبەت بە دادپرسی وەربگرن.

ماددەی ٤٥ :

کۆمیتە لە رێگای شووڕای ئابووری و کۆمەڵایەتییەوە راپۆرتی ساڵانە لە بارەی تێکۆشانی خۆی پێشکەشی کۆمەڵەی گشتیی رێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان دەکا.

ماددەی ٤٦ :

هیچکام لە رێوشوێنەکانی ئەم پەیمانە نابێ بە جۆرێک لێکبدرێنەوە کە زیان لە رێوشوێنەکانی راگەیەندراوی نەتەوە یەکگرتووەکان بدەن، یان لەگەڵ پێڕەوە نێوخۆییەکانی دامەزراوە پسپۆرییەکان کە بەرپرسایەتییە جۆراوجۆرەکانی تایبەت بە رێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان دیاری دەکەن و [هەروەها] لەگەڵ دامەزراوە پسپۆرییەکانی پێوەندیدار بە بابەتەکانی ئەم پەیمانە، ناتەبا بن.

ماددەی ٤٧ :

هیچکام لە رێوشوێنەکانی ئەم پەیمانە نابێ بە جۆرێک لێکبدرێنەوە کە زیان بە مافی زاتیی هەموو خەڵک لە کەڵکوەرگرتنی تەواو سەربەستانە لە سەرچاوەو سامانە سروشتییەکانی خۆیان بگەیەنێ.

بەشی شەشەم

ماددەی ٤٨ :

١- ئەم پەیمانە بۆ مۆرکران لە لایەن دەوڵەتانی ئەندامی رێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان، یان ئەندامی هەریەک لە دامەزراوە پسپۆرییەکانی ئەم رێکخراوە، یان هەر دەوڵەتێکی ئەندامی [وەفادار بە] پێڕەوی دیوانی نێونەتەوەیی دادو هەر دەوڵەتێک کە لە لایەن کۆمەڵەی گشتیی رێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکانەوە بۆ ئەندامەتی لەم پەیمانەدا بانگهێشتن دەکرێ، بە کراوەیی دەمێنێتەوە.
٢- [بوون بە ئەندامی] ئەم پەیمانە بەستراوەتەوە بە پەسندکرانی [لە لایەن دەستووری هەر وڵاتێکەوە]. بەڵگەنامەکانی پەسندکران لە لای سکرتێری گشتیی رێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان رادەگیرێن.
٣- ئەم پەیمانە بە گوێرەی بەندی یەکەمی ئەم ماددەیە بۆ ئەوەی هەر وڵاتێک پێی پەیوەست بێ [ببێتە ئەندامی]، کراوەیە.
٤- پەیوەستبوون بەم پەیمانە، لە رێگای دانی بەڵگەی پەیوەستبوون بە سکرتێری گشتیی رێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکانەوە، دەبێ.
٥- سکرتێری گشتیی رێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان، هەموو ئەو دەوڵەتانەی ئەم پەیمانەیان مۆر کردووە یان پێیەوە پەیوەست بوون، لە سپاردنی

بەڵگەنامەی پەسندکردن یان پێوەپەیوەستبوون ئاگادار دەکاتەوە.

ماددەی ٤٩ :

١- سێ مانگ پاش سپاردنی سی و پێنجەمین بەڵگەنامەی پەسندکردن یان پێوەپەیوەستبوون بە سکرتێری گشتیی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان، دەست بە بەڕێوەبردنی ئەم پەیمانە دەکرێ.
٢- هەر دەوڵەتێک کە ئەم پەیمانە پاش سپاردنی سی و پێنجەمین بەڵگەنامەی پەسندکردن یان پێوەپەیوەست بوون، پەسند بکا یان پێی پەیوەست بێ، ٣ مانگ دوای سپاردنی بەڵگەنامەی پەسندکردن یان پێوەپەیوەستبوون، پێویستە دەست بە بەڕێوەبردنی ئەم پەیمانە بکا.

ماددەی ٥٠ :

ڕێوشوێنەکانی ئەم پەیمانە هەموو یەکەکانی دەوڵەتە فیدراڵەکان (وڵاتانی هاوپەیمان) بەبێ نێوبوێرو ریزپەڕ، دەگرێتەوە.

ماددەی ٥١ :

١- هەر دەوڵەتێکی ئەندامی ئەم پەیمانە دەتوانێ گەڵاڵەیەک بۆ چاکسازی لەم پەیمانەدا پێشنیاز بکاو دەقەکەی بە سکرتێری گشتیی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان بسپێرێ. سکرتێری گشتیی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان هەر گەڵاڵەیەکی پێشنیازکراوی لەم چەشنە بۆ دەوڵەتانی ئەندام دەنێرێ و، داوایان لێدەکا پێی رابگەیەنن کە ئایا پێیان خۆشە کۆنفرانسێک بە بەشداریی دەوڵەتانی ئەندام بە مەبەستی هەڵسەنگاندنی گەڵاڵە پێشنیارییەکان و بڕیاردان لە بارەیانەوە پێکبێ. ئەگەر لانیکەم سێ یەکی دەوڵەتی ئەندام لەگەڵ پێکهاتنی کۆنفرانسێکی ئەوتۆدا بن، سکرتێری گشتی لەژێر چاوەدێریی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکاندا، کۆنفرانسێک پێکدێنێ. هەر دەسکاریو گۆڕانێک کە لە لایەن زۆرایەتیی دەوڵەتانی ئامادەبوو و دەنگدەری نێو کۆنفرانسەکە پەسند کرا، بۆ پەسندکران، دەخرێتە بەردەم کۆمەڵەی گشتیی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان.
٢- دەسکاری و گۆڕانەکان ئەوکاتە پێویستە بەڕێوە ببرێن کە لە لایەن کۆمەڵەی گشتیی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکانەوە پەسند کرابن و زۆرایەتیی دوو لە سێی دەوڵەتانی ئەندام، بە گوێرەی ڕەوتی قانوونداناتی خۆیان، قەبوڵیان کردبن.
٣- هەرکە کاتی بەڕێوەبردنی گۆڕان و دەسکارییەکان دەستی پێکرد، بەڕێوەبردنیان لەسەر ئەو تاقمە لە دەوڵەتان کە قبوڵیان کردوون دەبێ بە شتێکی پێویست. دەوڵەتانی دیکەی ئەندامیش ئەرکی سەرشانیانە ڕێوشوێنەکانی ئەم پەیمانەو هەرچەشنە دەسکاری و گۆڕانێک کە پێشتر قبوڵیان کردووە، بەڕێوەببەن.

ماددەی ٥٢ :

بێجگە لەو ڕاگەیەندراوانەی بە گوێرەی بەندی ٥ی ماددەی ٤٨ دەدرێن، سکرتێری گشتیی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان هەموو دەوڵەتانی ئاماژەپێکراو لە بەندی ١ی هەمان ماددەدا، لە هەموو ئەم هەنگاوە تایبەتییانە ئاگادار دەکاتەوە:

ئەلف] مۆرکردنەکان، پەسندکراوەکان و پێوەپەیوەستبوونەکان بە گوێرە ماددەی ٤٨
ب] کاتی دەستپێکردنی بەڕێوەبردنی ئەم پەیمانە بە گوێرەی ماددەی ٤٨ و، کاتی دەستپێکردنی دەسکاری و گۆڕانەکان بەپێی ماددەی ٥١.

ماددەی ٥٣ :

١- دەقی چینی، ئینگلیزی، فەڕانسەیی، ڕووسی و ئیسپانیی ئەم پەیمانە ئیعتباری وەک یەکیان هەیەو بە ئارشیفی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان دەسپێردرێن.
٢- سکرتێری گشتیی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان وێنەی دەقاودەقی ئەم پەیمانە بۆ هەموو دەوڵەتانی ئاماژەپێکراو لە ماددەی ٤٨ دا دەنێرێ.

* ئەم ڕێککەوتننامەیە، ن. نووریزادە کردوویە بە فارسی و، من دەقە فارسییەکەم لە ماڵپەڕی "عصر نو" وەرگرتووە.
٢٤ی ژوئەنی ٢٠١٣

ڕێککەوتننامەی لە نێوبردنی هەموو جۆرەکانی جیاوازیدانان بەرانبەر بە ژنان.

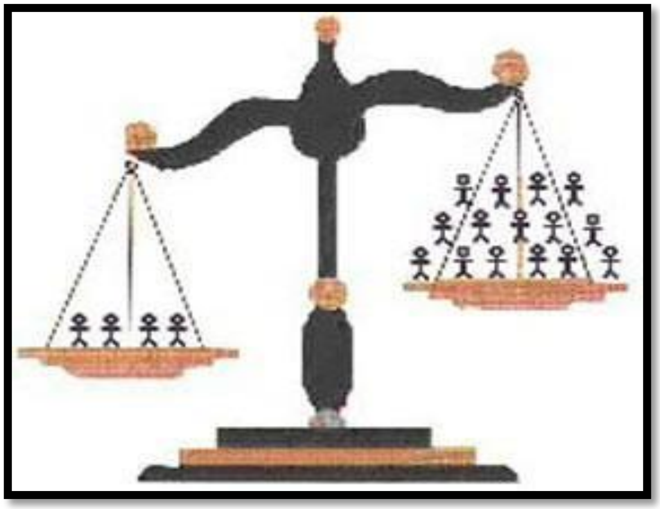

پێشەکی

١٨ / ١٢ / ١٩٧٩

ڕێککەوتننامەی لەنێوبردنی هەموو جۆرەکانی جیاوازیدانان بەرانبەر بە ژنان، لە لایەن کۆمەڵەی گشتیی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکانەوە بەبڕیاری ١٨٠/٣٤ لە ٢٧ی سەرماوەزی ١٣٥٨ (١٨ای دیسامبری ١٩٧٩)دا، پەسند کراو، ڕاگەیاندرا کە دەوڵەتان دەتوانن ئیمزاو پەسندی بکەن‌و، پابەندبوونی خۆیانی پێوە ڕابگەیەنن. ئەم ڕێککەوتننامەیە بە گوێرەی بەندی ١ی ماددەی ٢٧، لە ٣ی سیپتامبری ١٩٨١ (١٢ای خەرمانانی ١٣٦٠ ەوە)، ڕەچاوکردن و بەڕێوەبردنی بە پێویست زانرا.

بەسەرنجدان بەمە کە دەوڵەتانی ئەندامی پەیماننامە نێونەتەوەییەکانی مافی مرۆڤ بەرعۆدەن کە بەرابەری (یەکسانی)ی ژنان و پیاوان لە دەستڕاگەیشتن بە گشت مافە سیاسی، کۆمەڵایەتی، کولتووری، مەدەنی و سیاسییەکانیاندا، دەستەبەر بکەن،

بە لەبەرچاوگرتنی ئەو ڕێککەوتننامە نێونەتەوەییانە کە لە ژێر چاوەدێریی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان و کارگێڕییە پسپۆڕییەکاندا بە مەبەستی بەرەوپێشبردنی بەرابەریی مافەکانی ژنان و پیاوان، مۆرکراون،

بەسەرنجدان بەو بڕیارنامە، بەیاننامە و ڕاسپێرییانەی لە لایەن ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان و کارگێڕییە پسپۆڕییەکانەوە، بە مەبەستی بەرەوپێشبردنی مافەکانی ژنان و پیاوان پەسند کراون،

نیگەران لەوە کە سەرەرای ئەو بەڵگەنامە جۆراوجۆرانە، جیاوازیدانان بە دژی ژنان هەروا بە شێوەیەکی بەرین درێژەی هەیە،

بە وەبیرهێنانەوەی ئەوە کە هەڵاواردنی ژنان، بنەماکانی بەرابەریی مافەکان و ڕێزدانان بۆ کەسایەتیی مرۆڤ پێشێل دەکا و، پێشی بەشداریی ژنان لە ژیانی سیاسی، کۆمەڵایەتی، ئابووری و کولتووریی وڵات لە هەلومەرجێکی وەک یەک لەگەڵ پیاواندا دەگرێ و، لە سەر ڕێی پەرەگرتنی بەختیاریی کۆمەڵ و بنەماڵە دەبێتە کۆسپ و لەمپەرو، پشکوتنی بەتەواویی توانایی و لێوەشاوەییەکانی ژنان لە خزمەت بە وڵات و مرۆڤایەتیدا، لەگەڵ گیروگرفت و کەندو کۆسپ بەرەوروو دەکا،

نیگەران لەوە کە ژنان لە هەلومەرج و ژیانی هەژارانەو دەسکورتانە دا، لانی کەمی ئیمکانی دەستڕاگەیشتن بە خواردەمەنی، لەشساغی، خوێندن و فێربوون، دەرەتانی کارکردن و پێویستییەکانی دیکەیان هەیە،

بەو هۆیەوە کە لەو باوەڕە داین کە پێکهاتنی سیستەمێکی نوێی ئابووریی نێونەتەوەیی لەسەر بناغەی بەرابەری و دادپەروەری، نەخشێکی گرنگی لە بەرەوپێشەوە بردنی بەرابەریی نێوان پیاوان و ژناندا دەبێ،

بە پێداگرتن لە سەر ئەم ڕاستییە کە خاشەبڕکردنی ئاپارتایدو، کۆتایی هێنان بە شکڵ و شێوە جۆراوجۆرەکانی ڕەگەزپەرستی، جیاوازیدانانی ڕەگەزی، ئیستیعمار، ئیستیعماری نوێ، دەستدرێژی، داگیرکاری، زۆرداری، خۆتێهەڵقوتاندنی دەرەوە (بێگانە) لە کاروباری دەوڵەتاندا، پێویستی بە وەدیهاتنی بەتەواویی مافەکانی ژنان و پیاوان هەیە،

بە قەبوڵکردنی ئەوە کە پتەوکردنی ئاشتی و هێمنایەتیی نێونەتەوەیی، سڕینەوەی ئاڵۆزییە نێونەتەوەییەکان، هاوکاریی دوو لایەنەی دەوڵەتان لەگەڵ یەکتر بێ وەبەرچاوگرتنی سیستەمە کۆمەڵایەتی و ئابوورییەکان، چەک داماڵینی بە تەواوی‌و بە تایبەتی داماڵینی چەکی ئەتۆمی (ناوکی) لە ژێر چاوەدێری و کۆنترۆڵی وردو کاریگەری نێونەتەوەییدا، پێداگرتن لە سەر بنەماکانی دادپەروەری، بەرابەری و قازانجە دوولایەنەکان لە پێوەندیی نێوان دەوڵەتاندا، وەدیهاتنی مافە ڕەواکانی ئەو خەڵکانەی لە ژێردەسەڵاتی ئیستیعمارو بێگانە و داگیرکەری دەرەکی دان و، گەیشتنیان بە مافی دیاریکردنی چارەنووسی خۆیان و سەربەخۆیی و، هەروەها ڕێز دانان بۆ دەسەڵاتدارەتیی نەتەوەیی و تەواوەتیی ئەرزی، دەبنە هۆی پەرەگرتن و پێشکەوتنی کۆمەڵایەتی و، لە ئاکامدا یارمەتی بە پێکهاتنی بەرابەری و یەکسانیی تەواو لە نێوان ژنان و پیاواندا دەکەن،

چونکە پێمانوایە پەرەگرتنی بەتەواوی و هەموو لایەنەی وڵاتێک، خێرو خۆشیی جیهانی و جێگیر بوونی ئاشتی، پێویستیان بە بەشداریی یەکپارچەی ژنان لە

هەموو بوارەکان لە هەلومەرجی وەک یەک بۆ ژنان و پیاواندا، هەیە،
بە لەبەرچاوگرتنی نەخشی زۆری ژنان لە دابین کردن و هێنانەدیی ئاسوودەیی بنەماڵە و پێشکەوتنی کۆمەڵدا- کە تا ئێستا بە تەواوی لێی نەکۆڵراوەتەوە-، گرینگیی دایکایەتی لە باری کۆمەلایەتی یەوە و نەخشی دایک و بابەکان لە بنەماڵە و پەروەردەکردنی منداڵانداو، بە ئاگاداری لەمە کە نەخشی ژنان لە سکوزادا نابێ ببێتە بەردی بناغەی جیاوازیدانان و، بارهێنانی منداڵان پێویستی بە دابەشکردنی بەرپرسایەتی لە نێوان ژن و پیاو و کۆمەڵدا هەیە،
بە ئاگاداری لەمە کە رۆڵ و نەخشی کۆنی ژنان و پیاوان لە نێو کۆمەڵ و بنەماڵەدا، لە پێناوی گەیشتن بە بەرابەریی تەواو لە نێوان ژنان و پیاواندا پێویستە ئاڵوگۆڕی بەسەردابێ،
شێلگیرو پێداگر لەسەر بەڕێوەچوونی رێوشوێنە دیاریکراوەکانی بەیاننامەی نەهێشتنی فەرقوجیاوازی دژ بە ژنان و، هەر بەم مەبەستە هەڵگرتنی هەنگاوی پێویست بۆ لەنێوبردنی ئەو جیاوازییانە لە هەموو شکڵ و شێوەکانیاندا، لە سەر ئەم رێوشوێنانەی خوارەوە رێککەوتن:

بەشی یەکەم

ماددەی ١ :

مەبەست لە دەستەواژەی "جیاوازیدانان بە دژی ژنان" لەم رێککەوتننامەدا، هەموو ئەو هەڵاواردن، دەرهاویشتن، بێبەشکردن و سنوور دیاریکردنانەن کە لە سەر بناغەی زایەند (جنس) بەڕێوە دەچن و، مەبەستیان ئاکامی هەر هەموویان بێبەری کردنی ژنان لە مافە ئینسانییەکانیان و ئازادییە بنەڕەتییەکان لە بوارە سیاسی، ئابووری، کۆمەلایەتی، کولتووری و مەدەنییەکانداو، هەر بوارێکی دیکەی پێوەندیدار بەوانەوەیە.

ماددەی ٢ :

دەوڵەتانی ئەندام، هەموو چەشنە جیاوازیدانان بەرانبەر بە ژنان مەحکووم دەکەن و، رادەگەیەنن کە دەستبەجێ بە هەموو ئامرازو شێوازێکی گونجاوەوە، سیاسەتی نەهێشتنی جیاوازی بەرانبەر بە ژنان دەگرنە پێش و، هەر بەم نیازەشەوە بەرعۆدە دەبن کە:

ئەلف] ئەسڵی بەرابەریی ژنان و پیاوان لە یاسای بنەڕتی و قانوونە پێوەندیدارەکانی دیکەی وڵاتدا- ئەگەر تا ئێستا نەگونجابێ- بگونجێنن و، جێبەجێ بوون و بەڕێوەچوونی بەکردەوەی ئەم ئەسڵە بە هۆی دانانی قانوون و لە رێگای گونجاوی دیکەوە، دەستەبەر بکەن،
ب] بە هۆی پەسندکردنی قانوونی گونجاو و لەبارو، لە رێگای هەڵگرتنی هەنگاوی دیکەوە کە دیاریکردنی سزا بۆ پێشێلکەران یەکێکیانە، لە هەوڵی نەهێشتنی فەرقوجیاوازی بەرانبەر بە ژناندا بن،
پ] پشتیوانیی قانوون لە مافەکانی ژنان لە سەر بناغەی بەرابەری لەگەڵ پیاوانداو، پشتیوانیی کاریگەر بۆ ژنان لە بەرانبەر هەر جۆرە کردەوەو هەنگاوێکی تێکەڵ بە فەرقوجیاوازی لە لایەن دەزگاو ناوەندە قەزاییەکانی سەلاحییەت پێدراوی نەتەوەیی و دامەزراوە دەوڵەتییەکانی دیکەوە، دابین بکەن،
ت] لە هەر جۆرە کردەوەو هەنگاوێکی تێکەڵ بە فەرقوجیاوازی دژی ژنان خۆبپارێزن و، بەڕێوەبردنی ئەو بەرپرسایەتییانە | کە بەهۆی ئەو رێککەوتننامەیە کەوتۆتە سەرشانیان] لە لایەن ناوەندو دامەزراوە دەوڵەتییەکان [ی وڵاتی خۆیان] دەستەبەر بکەن،
ج] هەموو جۆرە هەنگاوێکی پێویست بە مەبەستی نەهێشتنی جیاوازی بە دژی ژنان لە لایەن هەر کەس و هەر رێکخراو و کۆمپانیایەکی تایبەتییەوە بێ، هەڵبگرن.
چ] بە مەبەستی گۆڕینیان هەڵوەشاندنی قانوون، بڕیار، دابونەریت و رەفتاری ئەوتۆ کە بەرانبەر بە ژنان جیاوازی دادەنێن، قانوون دابنێن و رێوشوینی پێویست بگرنەبەر.
ح] هەموو سزاو تەمبێ یەک لە ئاستی وڵاتەکەیاندا کە دەبنە هۆی جیاوازیدانان بەرانبەر بە ژنان، هەڵوەشێننەوە.(*)

ماددەی ٣ :

دەوڵەتانی ئەندان دەبێ لە گشت بوارەکان، بە تایبەتی لە بوارە سیاسی، کۆمەلایەتی، ئابووری و کولتوورییەکاندا، بە هەڵگرتنی هەنگاوی گونجاو، یەک لەوان دانانی قانوون، بۆ دەستەبەرکردنی پەرەگرتوویی و پێشکەوتنی بە تەواویی ژنان و، هەروەها دەست راگەیشتنی ئەوان بە مافە ئینسانییەکان و ئازادییە بنەڕەتییەکان لە سەر بناغەی یەکسانی لەگەڵ پیاواندا، تێبکۆشن.

ماددەی ۴ :

١- گرتنە پێشی ڕێوشوێنی تایبەتی و کاتی لە لایەن دەوڵەتانی ئەندامەوە کە ئامانجیان پێکهێنانی خێراتری بەرابەری لە نێوان ژنان و پیاوانە، نابێ وەک "جیاوازیدانان" بەو مانایە کە لەم ڕێککەوتننامەدا هاتووە، سەیری بکرێ. ئەم هەنگاوانە جگە لەوەی نابێ ببنە هۆی [مانەوەو]پاراستنی پێوانەو پێوەرە نابەرابەرەکان، دەبێ دوای بەدیهاتنی ڕەفتار و دەرفەتی بەرابەر، کۆتاییان پێبهێنرێ.

٢- گرتنە پێشی ڕێوشوێنی تایبەتی لە لایەن دەوڵەتانی ئەندامەوە بۆ وێنە هەر ئەو هەنگاوانەی بە مەبەستی پشتیوانی لە دایکایەتی لەم ڕێککەوتننامەدا گونجاون، بە جیاوازیدانان دانانرێن.

ماددەی ٥ :

دەوڵەتانی ئەندام هەموو هەنگاوێکی گونجاو لەم بوارانەی خوارەوەدا هەڵدەگرن:

ئەلف] گۆڕینی ڕەفتارو هەڵسوکەوتە کۆمەلایەتی و کولتوورییەکانی پیاوان و ژنان بە مەبەستی لەنێوبردنی دەمارگرژی و گشت شێوازە کۆنەکان و نەریتی جۆراوجۆری دیکە کە بە چاوی سووک تەماشای ژن و پیاو دەکەن، یان یەکێکیان، لەوی دیکە بە زیاتر دەزانن و یان دەیانەوێ نەخش و ڕۆڵە کلێشەییەکانی ژنان و پیاوان بە نەگۆڕی بمێننەوە.

ب] دڵنیا بوون لەوە کە تێگەیشتنی دروست لە دایکایەتی وەک ئەرکێکی کۆمەلایەتی و، هاوبەشبوونی بەرپرسایەتیی پەروەردە و فێرکردنی منداڵان لە نێوان دایک و بابدا بەشێک دەبێ لە فێرکردن و پەروەردەی بنەماڵە، بۆ ئەوەی لە ئاکامی ئەم جۆرە تێگەیشتنەدا قازانجی منداڵان هەموو کات لە سەرووی هەموو شتێکەوە بێ.

ماددەی ٦ :

دەوڵەتانی ئەندام بە مەبەستی پێشگیری لەراگوێزتن و هێنان و بردنی ناقانوونی و کەڵکوەرگرتن لە لەشفرۆشیی ژنان، هەموو هەنگاوێکی پێویست کە یەک لەوان دانانی قانوونە، هەڵدەگرن.

بەشی دووهەم

ماددەی ٧ :

دەوڵەتانی ئەندام بۆ لابردنی جیاوازی بەرانبەر بە ژنان لە ژیانی سیاسی و کۆمەلایەتیی وڵاتدا هەموو هەنگاوێکی پێویست هەڵدەگرن، بە تایبەتی ئەو مافانەی خوارەوە لە هەلومەرجی وەک یەک لەگەڵ پیاواندا، بۆ ژنان دابین دەکەن:

ئەلف] دەنگدان لە هەموو هەڵبژاردنەکان و ڕاپرسییە گشتییەکانداو، هەبوونی دەرفەتی خۆکاندید کردن لە هەموو دەزگایەکی هەڵبژێردراوی گشتیدا:

ب] بەشداری لە دیاریکردنی سیاسەتی دەوڵەت و جێبەجێکردنیداو، دیاریکران بۆ بەرپرسایەتیی دەوڵەتییەکان و بەڕێوەبردنی هەموو بەرپرسایەتییەکان لە هەموو ئاستێکی دەوڵەتیدا:

ت] بەشداری لە ڕێکخراوەو ئەنجومەنە نادەوڵەتییەکانی پێوەندیدار بە ژیانی سیاسی و کۆمەلایەتیی وڵاتدا.

ماددەی ٨ :

دەوڵەتانی ئەندام هەموو هەنگاوێکی پێویست هەڵدەگرن تا بێ هیچ چەشنە جیاوازییەک و لە هەلومەرجێکی وەک یەک لەگەڵ پیاواندا، دەرەتان بە ژنان بدرێ وەک نوێنەری ئەوان لە ئاستی نێونەتەوەییدا هەڵبسوورێن و لە تێکۆشانی ڕێکخراوە نێونەتەوەییەکاندا، نەخشیان هەبێ.

ماددەی ٩ :

١ـ دەوڵـەتانی ئەنـدام لـە بـواری وەرگـرتن، گۆڕینیـان پاراستنی ڕەگەزنامـە (تابعیت)دا، مـافی وەک یـەک لەگـەڵ پیـاوان دەدەن بـە ژنـان. دەوڵـەتان بـە تایبـەتی ئـەو مافـە بـۆ ژنـان دەستەبەر دەکـەن کـە مێـرد کـردن بـە پیـاوێکی بێگانـە (خـەڵکی وڵاتێکـی دیکـە)، یـان گـۆڕینی ڕەگەزنامـەی پیـاوی ژنـدار، لـەخۆڕا نابنـە هـۆی گۆڕانی ڕەگەزنامەی ژنەکە، یان بێبەری بوونی ئەو لە نیشتمان، یان بەسەرداسەپانی ڕەگەزنامەی مێردەکەی.

٢. دەوڵەتانی ئەندام مافی وەک یەک بە ژنان و پیاوان لەبارەی ڕەگەزنامەی منداڵانیانەوە دەدەن.

بەشی سێهەم

ماددەی ١٠ :

دەوڵـەتانی ئەنـدام بـە مەبەسـتی دەستەبەرکردنی مـافی بەرانبـەر لەگـەڵ پیـاوان بـۆ ژنـان لـە بـواری پـەروەردە و فێرکردنـدا، هەرچەشـنە هـەنگاوێکی پێویسـت بـۆ لابردنی جیاوازی لە دژی ژنان هەڵدەگرن. بە تایبەتی لەسەر بناغەی بەرانبەریی ژن و پیاو ئەو خاڵانەی خوارەوە دەستەبەر دەکەن:

ئـەلف] هەلومـەرجی وەک یـەک لـە بـواری فێرکردنـە فـەننی و حیرفەییەکانـداو، بـە مەبەسـتی دەسـت ڕاگەیشـتن بـە فێربـوون و، وەرگـرتنی بڕوانامـە لـە دامـەزراوە فێرکارییە جۆراوجۆرەکان لە شارو گوندەکاندا،

ئـەم بەرانبەرییـە دەبـێ لـە قۆناغـەکانی پـێش چوونـە قوتابخانـە، فێربـوونی گشـتی، فـەننی و حیرفـەیی و خوێنـدنی فـەننیی بـەرزو هـەروەها دەورە حیرفەییـە جۆراوجۆرەکاندا دەستەبەر بکرێ.

ب] دەست ڕاگەیشـتن بـە بەرنامـەی دەرسیی وەک یـەک، تاقیکـاریی وەک یـەک، مامۆسـتایانی هاوئاسـت لـە بـاری لێوەشـاوەیی و بـڕوا پێکراوییـەوە، شـوێن و جێگـای وەک یەک و ئیمکانات و پێداویستیی وەک یەک بۆ فێربوون لە باری چۆنایەتییەوە.

پ] لـەنێوبردنی هـەر چەشـنە تێگەیشتنێکی دەقگرتـوو (کلیشـەیی) لـە بـارەی نەخشـی ژنـانو پیـاوان لـە هـەموو ئاسـت و جـۆرو شـێوە جیاوازەکـانی فێرکردنـدا لـە ڕێـی هانـدان و بـوار ڕەخسـاندن بـۆ خوێنـدنی تێکـەڵاو و شـێوازە جۆراوجۆرەکـانی دیکـەی فێربـوون کـە ڕێگـای گەیشـتن بـەو مەبەسـتە خـۆش دەکـەن. بـە تایبـەتی لـە ڕێگـای چاوخشاندنەوە بە کتێبە دەرسییەکان و بەرنامەی فێرکردن لە قوتابخانەکانداو بەراوردکردنی شێوازەکانی فێرکردن لەگەڵ یەکتر.

ت] پێکهێنانی دەرەتانی وەک یەک بە مەبەستی کەڵکوەرگرتن لە بورس و ئیمتیازەکانی دیکەی خوێندن.

ه] دابینکردنـی ئیمکانـاتی وەک یـەک بـە مەبەسـتی دەستڕاگەیشـتن بـە بەرنامـەکانی تایبـەت بـە درێـژەی خوێنـدن، بـۆ وێنـە بەرنامـەکانی خوێنـدەوار کردنـی گەورەساڵان بە تایبەتی ئەو بەرنامانەی بە مەبەستی پڕکردنەوەی هەرچی زووتری کەلێنی نێوان ژنان و پیاوان لە بواری خوێندەواریدا دارێژراون،

ج] هێنانـەخواری ڕێـژەی ئـەو کچـە قوتابییانـەی کـە دەسـت لـە خوێنـدن هەڵـدەگرن و، دانـانی بەرنامـە بـۆ ئـەو ژن و کچانـەی کـە زوو دەسـتیان لـە خوێنـدن هەڵگرتووە.

چ - دابینکردنی پێداویستیی وەک یەک بۆ بەشداریی چالاکانەی ژنان لە وەرزش و ڕاهێنانی لەشدا.

ح] دەستڕاگەیشـتن بـەو ڕێوشـوێن و زانیارییـە دیاریکراوانـەی سـڵامەتی و لەشسـاغیی بنەماڵـە دەسـتەبەر دەکـەن. ڕێنـوێنی لـە بـارەی چۆنیـەتیی کـۆنترۆڵی زاوزێ لە بنەماڵەدا، لەو زانیاری و ڕێوشوێنانەن.

ماددەی ١١ :

١ـ دەوڵـەتانی ئەنـدام هـەموو هـەنگاوێکی پێویست هەڵـدەگرن تـا هـەر جـۆرە جیاوازیـدانانێک بـە دژی ژنـان لـە بـارەی کـارو پیشـەوە لـە نێـو ببـەن و لـە سـەر بناغـەی ئەسلی بەرانبەریی ژنو پیاو، مافی وەک یەک بۆ ئەوان دەستەبەر دەکەن. بە تایبەتی لەم بوارانەی خوارەوەدا:

ئەلف] مافی کارکردن وەک مافێکی بێ ئەملاوئەولای هەر مرۆڤێک،

ب] مافی کەڵکوەرگرتن لە دەرفەتی وەک یەک بۆ دامەزران لەسەر کار، کە بەڕێوەبردنی پێوانە و ڕێوشوێنی وەک یەک بۆ دامەزراندن یەک لەو هەنگاوانەیە،

ت] مـافی هـەڵبژاردنی ئازادانـەی کـارو پیشـە، مـافی چوونـە سـەری پلـە و پایـە، مـافی دڵنیـا بـوون لـە بـاری [لەدەسـت نـەدان و دەرنـەکران لەسـەر] کـارەوە و مـافی کەڵکوەرگرتن لە هەموو ئیمتیازو هەلومەرجێکی تایبەت بە کارو پیشەو، مافی بەشدار بوون لە دەورە پسپۆرییەکان و کلاسەکانی فێرکردنەوەی دووبارە دا، بۆ

وێنە دەرورەکانی فێربوونی کارو بەشداری لە دەورەکانی فێربوونی پسپۆری و ڕاهێنانی قۆناغ بە قۆناغدا،
ج] مافی وەرگرتنی هەقدەستی بەرانبەرو هەروەها کەڵکوەرگرتن لە ئیمتیازەکان و، مافی بەرەوروو بوون لەگەڵ ڕەفتاری وەک یەک لەو کارانەدا کە بایەخی وەک یەکیان هەیە و هەروەها لەگۆڕێدا بوونی داوەریی وەک یەک بۆ هەڵسەنگاندن و نرخاندنی چۆنایەتیی ئەو کارانەی وەک یەکن،
چ] مافی کەڵ وەرگرتن لە بیمە کۆمەلایەتییەکان بە تایبەتی لە قۆناغەکانی خانەنشینی، بێکاری، نەخۆشی، بێتوانایی، پیری و جۆرەکانی دیکەی پەککەوتەیی و، هەروەها مافی کەڵکوەرگرتن لە مەرەخەسی بە مووچەو هەقدەستەوە،
ح] مافی پارێزرانی سلامەتی و لەشساغی و، بەرێوەچوونی ڕێوشوێنەکانی تایبەت بە ئەمنییەتی شوێنی کار، کە پشتیوانی لە ئەرکی سکوزاو بەرهەمهێنانی منداڵ یەک لەوانە،

١- بە مەبەستی پێشگیری لە بەرێوەچوونی کردەوەی تێکەڵ بە فەرقوجیاوازی دژی ژنان لە سۆنگەی مێردکردنیان دووگیان بوونیانەوەو، بە نیازی دەستەبەرکردنی مافی ئەوان بە شێوەیەکی کاریگەر لە بواری کارکردندا، دەوڵەتانی ئەندام ئەم هەنگاوانە هەڵ دەگرن:

ئەلف] وەدەرنانی ژنان لەسەر کار سەبارەت بە دووگیان بوون و مەرەخەسی وەرگرتن بە بۆنەی منداڵبوونەوەو، جیاوازیدانان بە هۆی بارودۆخی ژن و مێردایەتییانەوە، قەدەغە دەکەن و لەم پێوەندییەدا، سزا قانوونییەکان بەرێوەدەبەن،
ب] مەرەخەسی پێدان لە کاتی منداڵبوون و زەیستانیدا، بێ ئەوەی لە مووچەو ئیمتیازە کۆمەلایەتییەکانی دیکەیان بێبەشیان بکەنیان بەو بۆنەیەوە کاری پێشوویان لە دەست بدەن.
پ] هاندانی پێشکێشکەرانی خزمەتە کۆمەلایەتییە پێویستەکان بۆ ئەوەی دایک و بابەکان بتوانن بەرپرسایەتیی بنەماڵەییەکانیان لەگەڵ بەرپرسایەتییە شوغلییەکانیان و بەشدارییان لە ژیانی کۆمەلایەتیدا هاوهەنگاو بکەن، بە تایبەتی لە ڕێگای پێکهێنان و پەرەپێدانی ڕایەڵکەی تایبەت بە چاوەدێریی منداڵانەوە،
ت] دابینکردنی پشتیوانیی تایبەتی بۆ ژنان لە کاتی دووگیانیدا، بە تایبەتی لەو کارانەدا کە مەترسییان بۆ ئەوان هەیە،

٣- ئەو قانوونانەی بە لایەنگری و پشتیوانی لە ژنان لەو ماوەیەدا ئاماژەیان پێکرا، نێوە نێوە و هاوکات لەگەڵ بەرەوپێشچوونی زانست و تێکنۆلۆژیدا، دەبێ سەرلەنوێ چاویان پێدا بخشێندرێتەوە و ئەگەر پێویست بوو ئاڵوگۆڕیان تێدا پێکبێ، هەڵبوەشێندرێنەوە یان ماوەکەیان نوێ بکرێتەوە.

ماددەی ١٢ :

١ـ دەوڵەتانی ئەندام بۆ لەنێوبردنی جیاوازیدانان بەرانبەر بە ژنان لە بواری چاوەدێریی پزیشکییەکاندا، هەموو هەنگاوێکی پێویست هەڵدەگرن تا دەستیان بە خزمەتە لەشساغییەکان، یەک لەوان خزمەتەکانی پێوەندیدار بە کۆنترۆڵی زاوزێ لە سەر بناغەی ڕەچاوکردنی بەرانبەریی نێوان ژنان و پیاوان، ڕابگا.
٢ـ دەوڵەتانی ئەندام جگە لە جێبەجێکردنی ئەو ئەرکانەی لە بەندی ١ی ئەو ماددەیەدا هاتوون، ئەو خزمەتانەش کە ژنان لە کاتی دووگیانی، منداڵبوون و زەیستانیدا پێویستیان دەبێ، دەستەبەر دەکەن و لەکاتی پێویستدا پێڕاگەیشتن و خزمەتی خۆڕایی و هەروەها خواردەمەنیی پێویست لە قۆناغی دووگیانی و شیردان بە منداڵدا، بۆ ژنان دابین دەکەن.

ماددەی ١٣ :

دەوڵەتانی ئەندام هەموو هەنگاوێکی پێویست بە مەبەستی نەهێشتنی جیاوازی بەرانبەر بە ژنان لە بوارەکانی دیکەی ژیانی ئابووری و کۆمەلایەتیدا هەڵدەگرن بۆ ئەوەی لەسەر بناغەی بەرانبەریی ژنان و پیاوان، مافی وەک یەک بە تایبەتی لەم بوارانەی خوارەوە دا، دەستەبەر بکەن:

ئەلف] مافی کەڵکوەرگرتن لە ئیمتیازە بنەماڵەییەکان،
ب] مافی کەڵکوەرگرتن لە قەرزە بانکییەکان، "رهن"(گرەودانان)و ئیعتیبارە داراییەکان،
پ] مافی بەشداری لە چالاکییە سەرگەرمکەرەکان، تێکۆشانە وەرزشییەکان و هەموو بوارەکانی ژیانی کولتووریدا.

ماددەی ١٤ :

١- دەوڵەتانی ئەندام گیروگرفتە تایبەتییەکانی ژنانی لادێ دەبینن و سەرنجێکی تایبەتی دەدەن بەو نەخشە گرنگە کە ئەم ژنانە لە ژیانی ئابووریی بنەماڵەکانیاندا، بە تایبەتی لە کاری بەشە غەیرە ماڵییەکانی ئابووریدا هەیانە و، هەموو هەنگاوێکی پێویست هەڵدەگرن تا نێوەرۆکی ئەم رێککەوتننامەیە لە بارەی ژنانی ناوچە گوندنشینەکان بەرێوەبچێ.

٢- دەوڵەتانی ئەندام هەموو هەنگاوێکی پێویست بە مەبەستی لابردنی جیاوازی بەرانبەر بە ژنان لە ناوچە گوندنشینەکاندا، هەڵدەگرن تا ئەو ژنانە لە سەر بناغەی بەرانبەریی ژنان و پیاوان، لە پرۆژەکانی ئاوەدانکردنەوە و تایبەت بە لادێدا بەشدار بن و کەڵکیان لێوەرگرن و، بە تایبەتی ئەم مافانەیان دابین بکرێ:

ئەلف] بەشداری لە دانان و بەرێوەبردنی بەرنامەکانی ئاوەدانکردنەوە لە هەموو ئاستێکدا،

ب] دەستڕاگەیشتن بە پێویستییەکانی لەشساغیی تەواو بۆ وێنە زانیاری، راوێژکردن و خزمەتەکانی کۆنترۆڵی زاوزێ لە بنەماڵەدا،

پ] کەڵکوەرگرتنی راستەوخۆ لەبەرنامەکانی دابینکردنی کۆمەڵایەتی،

ت] کەڵکوەرگرتن لە دورەو بەرنامە جۆراوجۆرەکانی فێرکردن چ رەسمی و چ نارەسمی وەک فێربوونی خوێندەواری و کەڵکوەرگرتن لە خزمەتە خۆجێیی و تایبەتییەکان بە مەبەستی بەرەوژوور بردنی تواناى ئەوان لە باری کاری فەننییەوە،

ج] پێکهێنانی گروپەکان و شیرکەتە هەرەوەزییەکان بە مەبەستی دابینکردنی شانسی دەستڕاگەیشتنی وەک یەک بە دەرەتانە ئابوورییەکان لە رێگای وەدەستهێنانی کارو کارکردنەوە،

چ] بەشداری لە هەموو تێکۆشانێکی خۆجێیدا،

ح] دەستڕاگەیشتن بە وامو ئیعتبارەکانی کشتوکاڵی، کارهاسانی بۆ دیتنەوەی بازارو تێکنۆلۆژیی گونجاو و، کەڵکوەرگرتنی وەک یەک لە زەوی و، لەگۆڕێ دابوونی رەفتاری وەک یەک لە چوارچێوەی ریفۆرمەکانی تایبەت بە زەوی و زار و لادێداو، هەروەها بەرنامەکانی جێگرەوەی زەوی و زار،

خ] دەستڕاگەیشتن بە پێویستییەکانی ژیانێکی گونجاو بە تایبەتی خانووبەرە، لەشساغی، ئاوو کارەبا، پێوەندییەکان و هاتوچۆ.

ماددەی ١٥ :

١- دەوڵەتانی ئەندام مافی بەرانبەر لەگەڵ پیاوان لە بەرانبەر قانووندا، دەدەن بە ژنان.

٢- دەوڵەتانی ئەندام دەسەڵات و ئیمکاناتی قانوونیی بە تەواویی بەرانبەر لەگەڵ پیاوان لە کاروباری مەدەنیدا دەدەن بە ژنان و هەروەها هەلومەرجێکی وەک یەک بۆ کەڵکوەرگرتنی ئەوان لەو دەسەڵاتو ئیمکاناتە دابین دەکەن. دەوڵەتانی ئەندام لە ئیمزاکردنی رێککەوتننامەو بەرێوەبردنی مڵکو ساماندا مافی بەرانبەر لەگەڵ پیاواندا بە ژنان دەدەن و لە تەواوی قۆناغەکانی دادپرسین لە دادگاکان و ناوەندە قەزاییەکاندا، لەگەڵ ژن و پیاو وەک یەک رەفتار دەکەن.

٣- دەوڵەتانی ئەندام ئامادە دەبن تا هەموو رێککەوتننامەکان و هەرجۆرە بەڵگەنامەیەکی تایبەتی کە لایەنی قانوونییان هەیەو لە خزمەت بەرتەسکتر کردنی ئیمکاناتی قانوونیی ژنان دان، هەڵ وەشێننەوە.

٤- دەوڵەتانی ئەندام لە بواری هاتوچۆو ئازادیی هەڵبژاردنی شوێنی نیشتەجێ بوون و مانەوە دا، لەباری قانوونییەوە مافی بەرانبەر لەگەڵ پیاواندا دەدەن بە ژنان.

ماددەی ١٦ :

١- دەوڵەتانی ئەندام بە مەبەستی نەهێشتنی جیاوازی بەرانبەر بە ژنان لە کاروباری پێوەندیدار بە فێرکردن و پێوەندیی بنەماڵەییدا، هەموو هەنگاوێکی پێویست هەڵدەگرن و، بە تایبەتی لە سەر بناغەی بەرانبەریی پیاوان و ژنان ئەم مافانەی خوارەوە دەستەبەر دەکەن:

ئەلف] مافی وەک یەک لە هەنگاونان بەرە و پێکەوەنانی ژیانی هاوبەش،

ب] مافی وەک یەک لە هەڵبژاردنی ئازادانەی هاوسەرداو، بەستنەوەی ژیانی هاوبەش بە ڕەزامەندیی تەواو و ئازادانەی دوو لایەنی ژیانە هاوبەشەکە،
پ] ماف و بەرپرسایەتیی وەک یەک لە ماوەی ژن و مێردایەتی و لە کاتی جوێبوونەوە دا
ت] ماف و بەرپرسایەتیی وەک یەک بۆ دایکو باب لە سەرپەرستیی منداڵاندا، بێوەبەرچاوگرتنی وەزعی پێوەندیی ژن و مێردایەتی، لەو مەسەلانەدا کە پێوەندییان بە منداڵانی ئەوانەوە هەیە، بەرژەوەندی منداڵان هەمیشە لە سەرووی هەموو بەرژەوەندێک دەبێ،
ج] مافی وەک یەک لە بڕیاردانی ئازادانەو بەرپرسانە لەبارەی ژمارەی منداڵان، ماوەی نێوان لەدایکبوونی منداڵێک تا منداڵێکی دیکە، دەستڕاگەیشتن بە زانیاری، فێربوون و ئامرازی پێویست بۆ وەدەستهێنانی دەسەڵات و توانایی کەڵک وەرگرتن لەو مافانە،
چ] ماف و بەرپرسایەتیی وەک یەک لەبواری بەخێوکردن، سەرپەرستی و چاوەدێریی منداڵان و قبوڵکردنی منداڵی کەسانی دیکە وەک منداڵی خۆیان داو، هەر نموونەیەکی دیکەی لەو چەشنەو بەم واتایانەوە لە قانوونی وڵاتدا. لە هەمووی ئەو نموونانەدا قازانج و بەرژەوەندی منداڵان لەسەرووی هەموو بەرژەوەندێکەوە دەبێ،
ح] مافی تاکەکەسی (فردی)ی وەک یەکی ژن و مێرد کە مافی هەڵبژاردنی ناوبانگی بنەماڵە (شۆرەت)، کار و پیشە یەک لەو مافانەن،
خ] مافی وەک یەک بۆ ژن و مێرد لە بواری خاوەنەتی (مالکیت)دا، مافی وەرگرتن و وەدەستهێنانی بەڕێوەبەری، سەرپەرستی، کەڵکوەرگرتن لە مڵک و سامان و ڕاگوێزتنی، چ خۆڕایی بێ و چ هەزینەی تێ بچێ.

٢- مارەکردن و زەماوەندی منداڵ لایەنی قانوونییان نییە. لەو پێوەندییەدا هەموو هەنگاوێکی پێویست کە دانانی قانوون بۆ دیاریکردنی لانی کەمی تەمەنی مێردکردن و ژن هێنان و تۆمارکردنی زەماوەند لە نووسینگە ڕەسمییەکاندا لەو هەنگاوانەن دەبێ باوێژرێن.

بەشی پێنجەم

ماددەی ١٧ :

١- بە مەبەستی توێژینەوە لەو پێشکەوتنانەی لە ئاکامی جێبەجێکردنو بەڕێوەبردنی نێوەرۆکی ئەم ڕێککەوتننامەیەدا بەدیهاتوون، کۆمیتەی لەنێوبردنی جیاوازی بەرانبەر بە ژنان (کە لەمەودوا هەر بە کۆمیتە ناودەبرێ) پێکدێ. کۆمیتە لە کاتی دەستپێکردنی بەڕێوەبردنی ڕێککەوتننامەکەدا لە ١٨ کەسو، پاش ئەوەی دەوڵەتانی ئەندام بوون بە سیو پێنج، لە ٢٣ کەسایەتیی بژاردە (نخبە)ی خۆشناوو شارەزا لە بوارەکانی پێوەندیدار بە ڕێککەوتننامە پێکدێ.
ئەم بژاردانە لە لایەن دەوڵەتانی ئەندامەوەو لە نێو هاونیشتمانانی ئەوان هەڵدەبژێردرێنو، هەر کامێکیان لەو بوارەدا کە لێوەشاوەیی هەیە، خزمەت دەکا. لە هەڵبژاردنی ئەو جۆرە کەسانەدا دابەشینی دادپەروەرانەی جوگرافیاییو جۆراوجۆریی شارستانییەتەکانو سیستەمە حوقووقییە گەورەکان وەبەرچاو دەگیرێ.
٢- ئەندامانی کۆمیتە بە دەنگی نهێنیو لە نێو لیستێک لەو ناوانەی لە لایەن دەوڵەتانی ئەندامەوە دەستنیشانکراون، هەڵدەبژێردرێن. هەر دەوڵەتێکی ئەندام دەتوانێ یەکێک لە هاونیشتمانانی خۆی کاندیدا بکا.
٣- یەکەمین هەڵبژاردن ٦ مانگ دوای ئەوەی بەڕێوەبردنی ئەم ڕێککەوتننامەیە دەستی پێکرد، ئەنجام دەدرێ. لانی کەم ٣ مانگ پێش بەڕێوەچوونی هەر هەڵبژاردنێک، سکرتێری گشتیی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان لە نامەیەکدا داوا لە دەوڵەتانی ئەندام دەکا کە لە ماوەی ٢ مانگدا کاندیدای خۆیان بناسێنن. سکرتێری گشتی لیستی ناوی کاندیداکان بە پێی تەرتیبی ئەلفوبێو وێڕای دەست نیشانکردنی ئەو وڵاتانەی ئەوانی کاندیدا کردووە، ئامادە دەکاو بۆ هەر کام لە دەوڵەتانی ئەندامی دەنێرێ.
٤- ئەندامانی کۆمیتە لە کۆبوونەوەی دەوڵەتانی ئەندامدا کە بە هۆی سکرتێری گشتی لە بنکەی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکاندا بەڕێوە دەچێ، هەڵدەبژێردرێن. لەم کۆبوونەوەیەدا . کە دەبێ لانی کەم دوو لە سێی ئەندامان تێیدا بەشدار بن . ئەو کاندیدایانە بۆ ئەندامەتیی کۆمیتە هەڵدەبژێردرێن کە زۆرترین دەنگەکانیانو هەروەها زۆرایەتیی موتڵەقی دەنگی ئەو نوێنەرانەیان وەدەست هێنابێ کە لە کۆبوونەوەکەدا بەشدارنو دەنگ دەدەن.
٥- ئەندامانی کۆمیتە بۆ دەورەیەکی چوارساڵە هەڵدەبژێردرێن. بەڵام ماوەی ئەندامەتیی ٩ کەس لە ئەندامانی هەڵبژێردراو لە یەکەم هەڵبژاردندا، پاش ٢ ساڵ کۆتایی پێ دێ. پاش یەکەمین هەڵبژاردن دەستبەجێ ناوی ئەو ٩ ئەندامە بە شێوەی تیرو پشک لێهاویشتن لە لایەن سەرۆکی کۆمیتەوە، دەستنیشان دەکرێ.

٦- پێنج ئەندامی دیکەی کۆمیتە بە گوێرەی بەندەکانی ٣و٤ی ئەم ماددەیەو دوای پەسند کران بۆ جاری سێ و پێنجەمیان پەیوەستبوونی سێو پێنجەمین ئەندام بەم رێککەوتننامەیە، هەڵدەبژێردرێن. دەورەی ئەندامەتیی دووکەس لەو پێنج ئەندامە دوای ٢ ساڵ کۆتایی پێ دێ. ناوی ئەو دوو کەسە بە شێوەی تیرو پشک لێهاویشتن و لە لایەن سەرۆکی کۆمیتەوە دیاری دەکرێ.

٧- بە مەبەستی پڕکردنەوەی ئەو پۆستانەی لەوانەیە خاڵی بمێننەوە، دەوڵەتێک کە تێکۆشانی بژاردە (نخبە)کەی وەک ئەندامی کۆمیتە راگیراوە، بژاردەیەکی دیکە لە نێو هاونیشتمانانی خۆی بۆ ئەندامەتی لە کۆمیتەدا . بەومەرجەی کۆمیتە تەئییدی بکا . دەناسێنێ.

٨- ئەندامانی کۆمیتە بە تەئییدی کۆمەڵەی گشتی و بە گوێرەی رێوشوێنو مەرجە دیاریکراوەکانی ئەو کۆڕەو، بە سەرنجدان بە گرینگیی بەرپرسایەتییەکانی کۆمیتە، مووچەی مانگانەیان لە لایەن رێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکانەوە پێدەدرێ.

٩- سکرتێری گشتیی نەتەوە یەکگرتووەکان، کارمەندان و هەر پێداویستییەکی دیکە بە مەبەستی بەڕێوەچوون و جێبەجێ بوونی ئەرکەکانی کۆمیتە لە چوارچێوەی ئەم رێککەوتننامەیەدا دابین دەکا.

ماددەی ١ :

١- دەوڵەتانی ئەندام بەرعۆدە دەبن راپۆرتی خۆیان لە بارەی هەنگاوە قانوونی، قەزایی و ئیجراییەکان و هەر هەنگاوێکی دیکە بە مەبەستی جێبەجێکرانی نێوەرۆکی ئەم رێککەوتننامەیەو، هەروەها لە بارەی ئەو پێشکەوتنانەی لەوبوارەدا وەدەستهاتوون، بۆ لێکۆڵینەوە لە لایەن کۆمیتەوە بەم شێوەیەی خوارەوە، پێشکێشی سکرتێری گشتیی نەتەوە یەکگرتووەکان بکەن:

ئەلف] ساڵێک پاش ئەوەی جێبەجێکردنی رێککەوتننامە بوو بە ئەرکێکی پێویست لەسەر شانی ئەو دەوڵەتە،

ب] دواتر هەر چوارساڵ جارێک، جگە لەمەش هەر کاتێک کۆمیتە داوای راپۆرتی کرد.

٢- لەم راپۆرتانەدا، ئەو هۆکارو گیروگرفتانە روون دەکرێنەوە کە لە سەر رادەو چۆنیەتیی بەڕێوەچوونی بەرپرسایەتییەکانی دیاریکراو بە هۆی ئەم رێککەوتننامەیەوە، کاریگەرو شوێندانەر بوون.

ماددەی ١٩ :

١- کۆمیتە پێڕەوێکی نێوخۆ بۆ چۆنیەتیی بەڕێوەچوونی کاروباری خۆی پەسند دەکا.

٢- کۆمیتە بەرپرسانی خۆی بۆ دەورەیەکی دووساڵی هەڵدەبژێرێ.

ماددەی ٢٠ :

١ـ کۆمیتە بۆ مەبەستی لێکۆڵینەوە لەو راپۆرتانەی بە گوێرەی ماددەی ١٨ی ئەم رێککەوتننامەیە پێشکێشی دەکرێ، هەموو ساڵێ کۆبوونەوەیەکی چەند رۆژی کە ماوەکەی لە دوو حەوتوو تێناپەڕێ، پێکدێنێ.

٢. کۆبوونەوەکانی کۆمیتە زۆرتر لە بنکەی رێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان، یان لە هەر شوێنێکی گونجاوی دیکە کە کۆمیتە بڕیاری لە سەربدا، پێکدێن.

ماددەی ٢١ :

١- کۆمیتە هەموو ساڵێ لە رێگای شووڕای ئابووری و کۆمەڵایەتییەوە، راپۆرتێک لە بارەی تێکۆشانی خۆی پێشکێشی کۆمەڵەی گشتی دەکاو دەتوانێ لە سەر بناغەی راپۆرتەکانی خۆی و ئەو زانیارییانەی لەلایەن دەوڵەتانی ئەندامەوە پێیگەیشتوون، پێشنیار و راسپێرییە گشتییەکانی خۆی بێنێتە گۆڕێ. ئەو پێشنیار و راسپێرییە گشتییانە، وێڕای ئەو بۆچوون و بیرورایانە کە لەوانەیە دەوڵەتانی ئەندام هەیانبێ، لە راپۆرتی کۆمیتەدا دێن.

٢- سکرتێری گشتیی نەتەوە یەکگرتووەکان، راپۆرتەکانی کۆمیتە دەنێرێ بۆ کۆمیسیۆنی مەقامی ژن تا لێیان ئاگادار بێ.

ماددەی ٢٢ :

دامەزراوە پسپۆرییەکان بۆیان هەیە لە ڕێگای نوێنەرایەتییەکانیانەوە لە بارەی چۆنیەتیی بەرێوەچوونی هەر ماددەیەک لەو پەیماننامەیە کە لە چوارچێوەی تێکۆشانی ئەواندا دەگونجێ، لێکۆڵینەوە بکەن. کۆمیتە دەتوانێ داوا لە دامەزراوە پسپۆرییەکان بکا ڕاپۆرتی خۆیان لە بارەی چۆنییەتیی بەرێوەچوونی پەیماننامەکە لەو بوارانە دا کە لە چوارچێوەی تێکۆشانی ئەواندا دەگونجێنن، بڵاوبکەنەوە.

بەشی شەشەم

ماددەی ٢٣ :

هیچ شتێکی ئەم ڕێککەوتننامەیە، ئەو ڕێوشوێن و بڕیارانە پێشێل ناکا کە بە مەبەستی گەیشتنی ژنان و پیاوان بە یەکسانیو بەرانبەرییەکی بەکەڵکترو کاریگەرتر دیاریکراون. ئەو ڕێوشوێن و بڕیارانە بریتین لە:

ئەلف] قانوونەکانی دەوڵەتێکی ئەندام، یان
ب] هەر ڕێککەوتننامەیەک، پەیمان یان ڕێککەوتننامەیەکی نێونەتەوەیی دیکە کە ئەو دەوڵەتە لەسەریەتی جێبەجێیان بکا.

ماددەی ٢٤ :

دەوڵەتانی ئەندام بەرعۆدە دەبن هەر هەنگاوێکی پێویست لە ئاستی نەتەوەییدا بە مەبەستی وەدیهێنانی بە تەواویی ئەو مافانەی لەو ڕێککەوتننامەیەدا بەڕەسمی ناسراون، هەڵبگرن.

ماددەی ٢٥ :

١- هەموو دەوڵەتان بۆیان هەیە ئەم ڕێککەوتننامەیە مۆر بکەن.
٢- سکرتێری گشتیی نەتەوە یەکگرتووەکان وەک پارێزەر و پاسەوانی ئەم ڕێککەوتننامەیە دیاری دەکرێ.
٣- پەسند کردنی ئەم ڕێککەوتننامەیە پێویستی بە تێپەرین لە هێندێک قۆناغی قانوونییەوە هەیە.

بەڵگەنامەکانی پەسند کردنی ڕێککەوتننامە، بە ئەمانەت لە لای سکرتێری گشتیی نەتەوە یەکگرتووەکان دادەنرێن.

٤- ڕێگا بۆ هەر دەوڵەتێک کە بیهەوێ بەم ڕێککەوتننامەیە پەیوەست بێ، ئاوەڵایە. پەیوەست بوون بەم ڕێککەوتننامەیە بە دوای سپاردنی بەڵگەنامەی پەیوەستبوون بە سکرتێری گشتیی نەتەوە یەکگرتووەکان، دێتەدی.

ماددەی ٢٦ :

١- دەوڵەتانی ئەندام هەر کاتێک بە پێویستی بزانن دەتوانن بە هۆی نامە بۆ سکرتێری گشتیی نەتەوە یەکگرتووەکان داوای چاوخشاندنەوە بەو ڕێککەوتننامەیەدا بکەن.
٢- کۆمەڵەی گشتیی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان لە بارەی ئەو هەنگاوانەی دەبێ لە پێوەندی لە گەڵ ئەو جۆرە داواو داخوازانەدا هەڵبگیرێن، بڕیار دەدا.

ماددەی ٢٧ :

١- جێبەجێکردن و بەرێوەبردنی ئەم ڕێککەوتننامەیە سی ڕۆژ دوای ئەوەی بەڵگەنامەی پەسندکردن یان پەیوەستبوونی بیستەمین دەوڵەت، بە ئەمانەت لە لای سکرتێری گشتیی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان دانرا، دەبێتە ئەرکێکی پێویست.

٢- سی رۆژ دوای پەیوەستبوونی بیستەمین دەوڵەت بەم رێککەوتننامەیەو دانرانی بەڵگەنامەی مۆرکردن یان پەیوەستبوونەکە بە ئەمانەت لای سکرتێری گشتیی نەتەوە یەکگرتووەکان، جێبەجێکردن و بەرێوەبردنی نێوەرۆکەکەی دەبێ بە ئەرکێکی پێویست.
٣- پاش ئەوەی بیستەمین بەڵگەنامەی مۆرکردن یان پەیوەست بوون بە ئەمانەت دانرا، هەر دەوڵەتێک ئەم رێککەوتننامەیە پەسند بکا، یان پێی پەیوەست بێ، دوای سی رۆژ دەبێ دەست بکا بە جێبەجێکردن و بەرێوبردنی.

ماددەی ٢٨ :

١- سکرتێری گشتیی نەتەوە یەکگرتووەکان دەقی پارێزنامە (تحفظ)ی(**) هەر وڵاتێک لە کاتی مۆرکردن یان پەیوەست بوون بەم رێککەوتننامەیەدا، وەردەگرێ و بە سەر دەوڵەتانی ئەندامدا دابەشی دەکا.
٢- ئەو پارێزنامانەی لەگەڵ ئامانج و مەبەستی ئەم رێککەوتننامەیە دا نەگونجێن، وەرناگیرێن.
٣- پارێزنامەکان . هەرکات پێویست بێ . دەکرێ بە هۆی نامەیەک بۆ سکرتێری گشتیی نەتەوە یەکگرتووەکانەوە وەربگیرێنەوە. سکرتێری گشتی هەموو دەوڵەتان لەو مەسەلەیە ئاگادار دەکاتەوە. پارێزنامەکە، لەو رۆژەڕا کە سکرتێری گشتی نامەکە وەردەگرێ، هەڵدەوەشێنرێتەوە.

ماددەی ٢٩ :

١- هەرچەشنە ناکۆکییەک لە سەر لێکدانەوەیان بەرێوەبردنی ئەم رێککەوتننامەیە لە نێوان دوو یان چەند دەوڵەتی ئەندامدا کە لە رێگای وتووێژەوە چارەسەر نەکرێ، لە سەر داخوازی یەکێک لە لایەنەکان دەدرێ بە داوەری. ئەگەر هاتوو لە ماوەی ٦ مانگ دوای داوا کردنی داوەریدا، لایەنەکان لە سەر چۆنیەتیو قەراری دادگایەکە رێک نەکەوتن، یەکێک لە لایەنەکان دەتوانێ داوا بکا کێشەکە بدرێ بە دیوانی نێونەتەوەیی دادپەروەری و بە گوێرەی پێرەوی نێوخۆی ئەو دیوانە چارەسەر بکرێ.
٢- هەر دەوڵەتێکی ئەندام دەتوانێ لە کاتی مۆرکردن و پەسندکردنی ئەم رێککەوتننامەیە یان پەیوەستبوونیدا، رابگەیەنێ کە بە یەکەمین بەندی ئەم ماددەیە پابەند نابێ. دەوڵەتانی دیکەی ئەندام پێویست ناکا لەگەڵ دەوڵەتێکدا کە خۆی لە پابەندبوون بە بەندی یەکەمی ئەم ماددەیە پاراستووە، بە گوێرەی ئەو بەندە بجوڵێنەوە.
٣- هەر دەوڵەتێکی ئەندام کە بە گوێرەی بەندی ٢ی ئەم ماددەیە، پابەند نەبوونی خۆی بە بەندی یەک راگەیاندووە، هەرکات بیهەوێ دەتوانێ بە شێوەی رەسمی بە سکرتێری گشتیی نەتەوە یەکگرتووەکان رابگەیەنێ کە وازی لەو خۆپاراستن و پابەند نەبوونە، هێناوە.

ماددەی ٣٠ :

ئەم رێککەوتننامەیە کە دەقە عەرەبی، چینی، ئینگلیزی، فەرانسەویی، رووسی و ئیسپانی، وەک یەک جێگای بڕوان، بە ئەمانەت لە لای سکرتێری گشتیی نەتەوە یەکگرتووەکان دادەنرێ.

(*) تەرتیبی پیتەکان لە بەندەکانی ماددەکانی ١٦ و ٢، ٧، ١٠، ١١، ١٣، ١٤دا لە رووی تەرتیبی پیتەکانی ئەلفوبێی کوردی دانراون.
(**) مەبەست لە "تحفظ" بەڵگەنامەیەکە کە لەودا وڵاتی ئەندامی رێککەوتننامە روونی دەکاتەوە کام بەشیان ماددەی رێککەوتننامەی قبوول نییەو بەرێوەی نابا.

لە رووی دەقی فارسیی رێککەوتننامە کە خانمی "مێهرئەنگیزی کار" وەری گێڕاوە، کراوە بە کوردی.

سەرچاوە: کتێبی "زنان در بازار کار ایران" نووسینی خاتوو "مێهرئەنگیز کار لاپەرەکانی ٣٠٣ . ٢٨٧

٢٢ی ژوئەنی ٢٠١٣

بەرنامەی پێشنیارکراوی رێکخراوی نێونەتەوەیی لێخۆشبوون بۆ پێشگیری لە رفاندن و بێ سەروشوێنکردنی مرۆڤەکان.

بەرایی:

هەر کات کەسێک لە لایەن یەکێک لە ئۆرگانە دەوڵەتییەکان بە شێوەیەکی نارەسمی بگیرێ و هیچ چەشنە زانیارییەک لە سەر وەزعی ناوبراو بە دەستەوە نەبێ، ئەو کەسە وەک رفێندروا یان بێ سەروشوێنکراو ناو دەبەین.

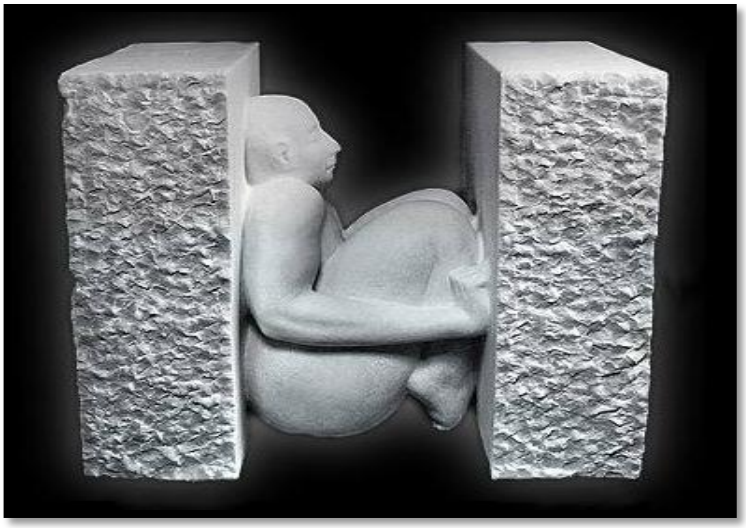

ئەم رووداوە بۆ کەسە بێسەر و شوێنکراوەکەو بنەماڵەکەی سەرچاوەی ئازار و نارەحەتییەکی لەڕادەبەدەرە. ئەم کردەوەیەی کاربەدەستانی دەوڵەتی بە یەکێک لە تاڵترین نموونەکانی پێشێلکردنی مافی مرۆڤ دەژمێردرێ. مرۆڤی رفێندراو یان بێ سەروشوێنکراو بە هەڵکەندران لە شوێنی ژیانی خۆی هەموو چەشنە پشتیوانییەکی قانوونی لە دەست دەدا و دەکەوێتە ژێر ئازار و ئەشکەنجەوە. زۆر لە قوربانییەکان هیچ کات جارێکی دیکە چاویان بە ئامێزی بنەماڵەکەی خۆیان ناکەوێتەوە، بنەماڵەیەک کە ئیدی ئێستا بە بۆنەی بێ ئاگایی لە چارەنووسی یەکێک لە ئازیزەکانی لە نێو دەردو ئازاردا بە تەنیا دەتلێتەوە.

رێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان، داوا لە هەموو دەوڵەتان دەکا سەرنج بدەنە "بەرنامەی پێشگیری لە رفاندن و بێسەروشوێنکردن"ی مرۆڤەکان و، سەرنجی ئەوان بۆ رەچاو کردن و بەڕێوەبردنی نیوەرۆکی ئەم چاردە ماددەیە کە لێرە بەدواوە دەخرێنە بەرچاو، رادەکێشێ و لە قوربانییەکانی ئەم چەشنە جینایەتانە و رێکخراوی پێوەندیدار بەوانەوە بۆ بەرەوپێش بردنی ئەم بەرنامەیە داوای یارمەتی دەکا.

دەوڵەتان بە جێبەجێکردنی ئەم بەرنامەیە، ویست و ئیرادەی خۆیان لە بارەی کوتاییهێنان بەم جینایەتە نیشان دەدەن و لە هەوڵ و هەنگاوی نەهێشتنی ئەم ستەمە لە جیهان دا، بەشدار دەبن.

١- مەحکووم کردنی رەسمیی "رفاندن و بێ سەروشوێنکردن"

دەبێ بەرزترین ناوەندەکان و نوێنەرانی دەوڵەتەکان بە رەسمی و لەو پەڕی راشکاویدا رفاندن و بێسەروشوێنکردنی ئینسانەکان مەحکووم بکەن و دژایەتیی خۆیان لەگەڵ ئەم جینایەتە رابگەیەنن. ئەوان دەبێ پۆلیس، ئەرتەش و هێزە ئاسایش پارێزەکانیان تێبگەیەنن کە بێسەر و شوێنکردن و لە نێو بردنی مرۆڤەکانیان بە هیچ جۆر و لە هیچ هەلومەرجێکدا، لێ قەبوڵ ناکەن.

٢- دیار بوونی ئاست و دەسەڵاتی فەرماندەری و لە ژێر چاوەدێری دا بوونی هێزە ئاسایش پارێزەکان.

داوا لە بەرپرسانی بەشە جۆراوجۆرەکانی هێزە ئاسایش پارێزەکان دەکرێ کە بە دەرکردنی فەرمانی روون و لە رێگای چاوەدێریکردنی هەموو کاروبارەکانەوە کۆتایی بە گرتنی لەخۆوە بنێن و، پێشی رفاندن و بێ سەروشوێنکردنی مرۆڤەکان بگرن و دڵنیابن کە ئەو کارانە جێبەجێ دەبن. دەبێ هەموو ئەو کاربەدەستانەی بە جۆرێک دەستیان لە قوربانیکردنی مرۆڤەکاندا هەیە بکەونە ژێر لێکۆڵینەوە و سزای قانوونی بدرێن.

٣- ئەرکی گەیاندنی زانیاری لەبارەی گرتن و ئازادکردنی مرۆڤەکان

دەبێ بنەماڵە، پارێزەر و دادگای پێوەندیدار دەستبەجێ لە گرتن، راگوێزتن یان ئازادکردنی گیراوەکە ئاگادار بکرێن و زانیاریی وردیان لە بارەی ئەو کەسەوە، بۆ وێنە: کات و شوێنی گیران و هۆیەکەی، پێ بدرێ.

ئازادکردنی هەر بەندییەک دەبی بە پێی بەڵگە بێ و، ئەمنییەتی دوای ئازادکردنی دەستەبەر بکرێ.

٤- هەنگاونان بە مەبەستی پشتیوانی لە گیراوەکان و روونکردنەوەی شوێنی گیرانیان

داوا لە دەوڵەتان دەکرێ بە جێبەجێ کردنی هەنگاوی کاریگەری حوقووقی ئەو بوار و دەرەتانە بۆ پارێزەران و بنەماڵەی بەندییەکان پێکبێنن تا بتوانن پێوەندی بە ناوەندە خاوەن سەلاحییەتەکان بگرن و بە زوویی لە شوێنی گیران و دەستبەسەرکرانی گیراوەکان ئاگادار ببنەوە. پارێزەران و بنەماڵەکان دەبێ ئیمکانی پێوەندی گرتن لەگەڵ ئۆرگان و دامەزراوەکانی بەرپرس لە گرتنەکانیان هەبێ و بتوانن شکایەتیان لێ بکەن و بۆ ئازادیی کەسانێک کە لە خۆوە گیراون، هەوڵ بدەن.

٥- دژایەتی لەگەڵ گرتنی بە نهێنی

دەوڵەتان دەبێ دڵنیایی بدەن کە گیراوەکان تەنیا لە بەندیخانە ناسراو و رەسمییەکاندا رادەگیرێن و، دەبێ ناونیشان و تایبەتمەندیی گیراوەکانی هەرکام لە بەندیخانەکان لە دەفتەری بەندیخانەکەیان و هەروەها لە ناوەندە پێوەندیدارەکان بە شێوەیەکی رەسمی تۆمار کرابێ. بنەماڵەکان، پارێزەران، قازییەکان و کەسان و ناوەندەکانی دیکە دەبێ دەستیان بەو دەفتەر و شوێنانە رابگا کە ناوەکانیان تێدا تۆمار کراوە و قانوون مافیان پێ دەدا کە بیان بینن. بەندیخانە و گرتنە نهێنییەکان دەبێ کۆتاییان پێبێ.

٦- دەستبەسەرداگرتن و زیندانیکردن تەنیا دەبێ لە لایەن بەرپرسە قانوونییەکانەوە بێ.

هەر جۆرە ئەمرێکی گرتن و زیندانی کردن دەبێ تەنیا لە لایەن بەرپرسانێک کە قانوون دەستنیشانیکردوون، دەربچێ و جێبەجێ بکرێ. مەئمووران دەبێ خۆیان بە تاوانبارکراو بناسێنن و کارتی پێناس نیشان بدەن. ئەگەر لە شوێنی گرتنەکە، کەسانێک وەک شایەدی رووداوەکە هەبن و داوا بکەن کە مەئمووران خۆیان پی بناسێنن، دەبێ خۆ بە وانیش بناسێنن. دەوڵەتان لە سەریانە کە ئۆرگانەکانیان و کەسانی بەرپرس لە کاروباری گرتن و زیندانی کردنی مرۆڤەکان بە تەواوی دیاری بکەن و لە کاتی لادان و پێشێلکاریدا، تەمبێیان بکەن.

٧- دەستڕاگەیشتن بە گیراوەکان

هەموو ئەو کەسانەی دەگیرێن دەبی دەستبەجێ بە دادگا و بەرپرسانی قەزایی بسپێردرێن. ئەندامانی بنەماڵە، پارێزەران، وەکیلەکانی دادگوستەری و پزیشکەکان دەبێ بە رێکوپێکی گیراوەکە لە هەموو قۆناغەکانی گیراندا ببینن. دەبێ رێگای سەردان و پشکنینی رێکوپێک، لەپڕوناکاو و بەبێمەرج، لە هەموو بەندیخانەکان بە لێکۆڵەرانی دەوڵەتی بدرێ.

٨- "رفاندن و بێسەروشوێنکردن" دەبێ مەنعی قانوونیی لەسەر دابنرێ:

دەوڵەتان دەبێ لێبڕاوانە رفاندن و بێسەر و شوێنکردنی ئینسانەکان بە پێچەوانەی قانوون و، بە تاوان دابنێن و هەرکەس لێی لادا، تەمبێی بکەن.

٩- بەرپرسایەتیی تاکەکەسی:

دەبێ لە خولە فێرکارییەکاندا ئەو مەئموورانەی کاری دەستبەسەرکردن و بەندکردنی کەسانی تاوانباریان پێ سپێردراوە، قەدەغە بوونی رفاندن و بێ سەروشوێن کردنیان وەبیر بخرێتەوە و بە جیددی تێ بگەیەنرێن. ئەم مەئموورانە دەبێ بزانن کە هەم مافی ئەوەیان هەیە، هەم ئەرکی سەرشانیانە ئەمری سەرەوەتری خۆیان لەبارەی رفاندن و بێ سەروشوێن کردنی ئینسانەکان رەت بکەنەوە و دژی بوەستن. مەئمووران دەبێ لەو کێشە حوقووقییە ئاگادار بن کە ئەگەر لە رفاندن و بێسەروشوێن کردنی ئینسانەکاندا هاوکاریو بەشداری بکەن، هیچ بیانوو و پاساوێکیان لێ قبوڵ ناکرێ و ناتوانن خۆیان بەمە بپەڕێننەوە کە فەرمانێکی دەوڵەتیان جێبەجێ کردووە و لە هەر حاڵدا بەتوندی سزا دەدرێن.

١٠- پێڕاگەیشتن و لێکۆڵینەوەی نەبەستراوە [بە دەوڵەت] :

دەوڵەتان دەبێ لێبڕاوانە هەوڵ بدەن کە سکاڵا و ڕاپۆرتەکانی پێوەندیدار بە ڕفاندن و بێسەروشوێن کردنی مرۆڤەکان، لەلایەن دامەزراوێکی ناحیزبی و نەبەستراوە بە وردی بخرێتە ژێر لێکۆڵینەوە و پێڕاگەیشتن. ئەو ڕێکخراوە دەبێ هیچ بەستراوەییەکی بەو لایەنەوە نەبێ کە سکاڵای لێ کراوە و، پێویستە بەڵگەنامە و ئامرازی پێویست بۆ بەدواداچوون و دۆزینەوەی ڕاستییەکانی بە دەستەوە هەبێ. مەئموورانی تاوانبارکراو بە ئەنجامدانی کردەوەی ڕفاندن و بێسەروشوێنکردن، دەبێ لەو ماوەیەدا کە لە پەروەندەکەیان دەکۆڵرێتەوە لە کارەکەیان وەلابنرێن. ئەندامانی بنەماڵەی قوربانی دەبێ دەستیان بە هەموو زانیاری و بەڵگەیەکی پێوەندیدار بە پەروەندەکەوە ڕابگاو، هەروەها مافی پێوە زیاد کردنی سکاڵا و بەڵگەنامەی دیکە بە پەروەندەکە، بۆ ئەندامانی بنەماڵەی قوربانییەکە بپارێزرێ. دەبێ بە مەبەستی پشتیوانی لە خاوەن سکاڵاکان، شاهیدان، پارێزەران و هەموو ئەو کەسانەی پەروەندەکە پێوەندی بەوانەوە هەیە، هەنگاوی پێویست بنرێ و، پێشی هەر چەشنە تۆڵەستاندنەوە، هەڕەشە و مەترسییەکی دیکە بۆ سەر گیانی ئەوان بگیرێ. دەبێ لێکۆڵینەوە و بەردەوامبوون لەسەر پەروەندەکە تا ڕوونبوونەوەی چارەنووسی قوربانییەکە بە ڕەسمی درێژەی هەبێ.

١١- لێپرسینەوەی قانوونی لە تاوانباران:

دەوڵەتان دەبێ لێبڕاوانە هەوڵ بدەن کە کەسانی بەرپرس و بەشدار لە تاوانی ڕفاندن و بێسەروشوێنکردنی مرۆڤەکاندا، بکێشنە دادگا و لێیان بکۆڵنەوە. ئەم بڕیارە دەبێ هەموو کات و لە هەموو جێیەک بەڕێوەبچێ و هیچ پێوەندییەکی بە شوێنی ژیان، شوێنی ڕوودانی تاوان، میللییەت (نەتەوایەتی)ی تاوانبار، میللییەتی قوربانی، یان کاتی ڕوودانی تاوانەکەوە نییە. هەر چەشنە هەنگاونانێکی قانوونی بە مەبەستی سووککردنی سزا، یان پشتیوانی لە تاوانباران، ئیعتیبار و بایەخێکی نییە و، بە ناڕەوا دەزانرێ.

١٢- قەرەبووکردنەوەی ئەو زیانانەی لە قوربانی کەوتوون:

ئەرکی سەرشانی دەوڵەتانە کە ئەو زیان و خەسارانە کە لە قوربانیی ئەشکەنجە و بنەماڵەکەی کەوتوون، قەرەبوویکەنەوە. دانی ڕادەیەکی گونجاو پوول (پارە)، یەکێک لەو قەرەبووکردنەوانەیە. بۆ ئەو کەسە بێسەروشوێنکراوانەش کە پەیدا دەبنەوە، دەبێ خزمەتە دەرمانییەکان و ئیمکاناتی پزیشکی دابین بکرێ.

١٣- پەسند کردنی بە ڕەسمیی ڕێککەوتننامە و پەیماننامە جیهانییەکانی تایبەت بە مافی مرۆڤ و جێبەجێکردنیان.

هەموو دەوڵەتان دەبێ پەیماننامە نێونەتەوەییەکانی تایبەت بە ڕەچاوکردن و بەڕێوەبردنی مافەکانی مرۆڤ و قەدەغە بوونی ڕفاندن و بێسەروشوێنکردنی ئینسانەکان بە شێوەیەکی ڕەسمی پەسند بکەن. نموونەی ئەو پەیماننامە نێونەتەوەییانە بریتین لە: پەیماننامەی نێو نەتەوەیی لەبارەی مافە شارۆمەندی (هاووڵاتیەتی) و سیاسییەکان، بەیاننامەی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان و ڕێککەوتنە نێونەتەوەییەکانی دیکە کە ڕفاندن و بێسەروشوێنکردنی ئینسانەکان مەحکووم و پشتیوانی لە قوربانییەکانی دەکەن. دەوڵەتان هەروەها بە شێوەیەکی بەردەوام دەبێ بۆ جێبەجێکردن و بەڕێوەبردنی پەیماننامەکان تێبکۆشن.

١٤- بەرپرسایەتیی دەوڵەتەکان لە مەیدانی نێونەتەوەییدا:

دەوڵەتان دەبێ بە کەڵکوەرگرتن لە هەموو ئیمکاناتێک کە هەیانە دژی دەوڵەتێک کە تاوانی ڕفاندن و بێسەرو شوێنکردنی مرۆڤ ئەنجامدەدا، بوەستن و ئاگادار بن کە هەر چەشنە یارمەتییەکی سەربازی، پولیسی و ئەمنییەتیی ئەوان بە وڵاتانی دیکە، نەبێتە هۆی ڕفاندن و بێ سەرو شوێنکردنی ئینسانەکان. دەوڵەتان دەبێ دڵنیابن کە ئەو کەسانەی لەوانەیە لە وڵاتێکدا لەگەڵ مەترسیی ڕفێندران و بێ سەروشوێنکردن بەرەوڕووبن، بە زۆری نەیاندەنەوە بەو وڵاتە.

دوکتور "ا. تەبەری" وەریگێڕاوەتە سەر زمانی فارسی

(لە سایتی"ایران امروز" وەرگیراوە

١٦ی ژوئەنی ٢٠١٣

جاڕنامەی جیهانیی مافی مرۆڤ

١٠ / ١٢ / ١٩٤٨

بەم هۆیەوە کە بەڕەسمی ناسینی ئابڕوو و کەرامەتی زاتیی هەموو ئەندامانی کۆمەڵگەی مرۆڤایەتی و، مافی وەکیەکی و حاشالێ نەکراوی ئەوان، بناغەی ئازادی، دادپەروەری و ئاشتی لە جیهاندا پێکدێنێ،

بەم هۆیەوە کە وەبەرچاونەگرتن و سووکایەتیکردن بە مافەکانی مرۆڤ، کردەوەی درندانەی ئەوتۆیان بەدواوە بووە کە ویژدانی مرۆڤایەتییان ئازارداوە و، پێکهێنانی جیهانێک کە تیایدا مرۆڤ لە بیروڕا دەربڕیندا سەربەست و، لە ترس و هەژاری بە دوور بن، وەک بەرزترین ئارەزووی مرۆڤ راگەیەندراوە،

بەم هۆیەوە کە پێویستە مافەکانی مرۆڤ لە لایەن دەسەڵاتدارەتیی قانوونەوە پشتیوانییان لێبکرێ تا مرۆڤ ناچار نەبێ لە دژی ستەم و بێدادی وەک دواچارە پەنا بباتە بەر یاخیبوون،

بەم هۆیەوە کە پەرەگرتنی پێوەندیی دۆستانەی نێوان نەتەوەکان دەبێ پشتی بگیرێ،

بەم هۆیەوە کە گەلانی نەتەوە یەکگرتووەکان جارێکی دیکە بڕوای خۆیان بە مافە بنەڕەتییەکانی مرۆڤ و ئابڕو و کەرامەت و بایەخی تاکەکانی مرۆڤ و، بەرابەریی مافەکانی ژنان و پیاوان، لە پەیمانی نەتەوە یەکگرتووەکاندا راگەیاندۆتەوە و، بڕیاریان داوە یارمەتیی پێشکەوتنی کۆمەڵایەتی بدەن و، لە بەر رووناکایی ئازادیی رۆژ بە رۆژ زیاتردا باشترین هەلومەرج بۆ ژیان پێکبێنن،

بەم هۆیەوە کە دەوڵەتانی ئەندام بەڵێنیان بەخۆ داوە بە هاوکاریی نەتەوە یەکگرتووەکان کار بۆ رێزگرتنی هەمەلایەنە چاودێریی مافەکانی مرۆڤ و ئازادییە بنچینەییەکان بکەن،

بەم هۆیەوە کە تێگەیشتنی هاوبەش لە بارەی ئەم ماف و ئازادییانە بۆ ئەوەی بە تەواوی بەڕێوەبچن، گرنگییەکی تایبەتی هەیە،

کۆمەڵەی گشتی ئەم جاڕنامە جیهانییەی مافی مرۆڤ وەک ئامانجی هاوبەشی هەموو خەڵکان و میللەتان رادەگەیەنێ تا هەموو تاکەکان و سەرجەمی بنیات و ئۆرگانەکانی کۆمەڵگە، هەموو دەم ئەم جاڕنامەیەیان لە بەرچاو بێ و هەوڵ بدەن بە هۆی فێرکردن و راهێنانەوە، رەچاوکردن و بەڕێوەبردنی ئەم ماف و ئازادییانە پەرە پێ بدەن و، بە دیاریکردنی رێوشوێنی نەتەوەیی و نێونەتەوەیی رۆژ بە رۆژ زیاتر رێگا بۆ بەرەسمی ناسران و باشتر بەڕێوە چوونیان چ لە نێو خەڵکی وڵاتانی ئەندام و چ لە نێو خەڵکی ئەو سەرزەوییانەدا کە لە ژێر دەسەڵاتی ئەوان دان، دابین بکەن.

ماددەی ١ :

هەموو مرۆڤان بە ئازادی لە دایک بوون و، لە باری ئابڕووو کەرامەت و مافەکانیانەوە لەگەڵ یەکدا بەرابەرن. هەموویان خاوەنی عەقڵ و ویژدانن و دەبێ بە گیانێکی برایانە لەگەڵ یەکدا بجوڵێنەوە.

ماددەی ٢ :

١- هەر کەسێک دەتوانێ بێ هیچ جیاوازیدانانێک بەتایبەتی لە باری رەگەز، رەنگ، زایەند (جنس)، زمان، دین، بیروڕای سیاسی یان هەر بیروڕایەکی دیکەوە، هەروەها بێ وەبەرچاوگیرانی رەچەڵەکی نەتەوەیی یان کۆمەڵایەتی، سامان، لە دایکبوون یان هەر بارودۆخێکی دیکەوە، هەموو ئەو ماف و ئازادییانەی هەبێ کە لەو جاڕنامەیەدا هاتوون.

٢- هەروەها نابێ هیچ چەشنە جیاوازییەک لەسەر بناغەی پایەی سیاسی، قەزایی یان نێونەتەوەیی وڵاتێک یان سەرزەوییەک کە مرۆڤێک پێیەوە

بەستراوەتەوە، ڕەچاو بکرێ، چ ئەو وڵاتە یان سەرزەوییە سەربەخۆ بێ، یان لەسایە و لەژێر چاوەدێریی وڵاتێکی دیکەدا بێ یان خودموختار نەبێ، یان سەروەرییەکەی بە جۆرێک بەرتەسک کرابێتەوە.

ماددەی ٣ :

هەر مرۆڤێک مافی ژیان، ئازادی و ئاسایش و تەناهی تایبەتی خۆی هەیە.

ماددەی ٤ :

هیچ مرۆڤێک نابێ بکرێتە کۆیلە یان بندەست و، کۆیلایەتی و کڕین و فرۆتنی کۆیلان بە هەر شێوەیەک بێ، پێشی پێدەگیرێ.

ماددەی ٥ :

هیچ کەسێک نابێ ئەشکەنجە بدرێ یان بکەوێتە بەر ڕەفتارو سزای زۆردارانە و دژی ئینسانی و، سووکایەتیی پێبکرێ.

ماددەی ٦ :

هەر مرۆڤێک مافی ئەوەی هەیە کەسایەتییە قانوونییەکەی لە هەموو جێیەک بەڕەسمی بناسرێ.

ماددەی ٧ :

هەمووان لە بەرانبەر قانووندا یەکسانن و مافی ئەوەیان هەیە بێ هیچ جیاوازیدانانێک لە لایەن قانوونەوە پشتیان بگیرێ. هەمووان مافی ئەوەیان هەیە لەبەرانبەر هەر جیاوازیدانانێکدا کە نێوەرۆکی ئەم جاڕنامەیە پێشێل بکاو، لە دژایەتی لەگەڵ هەر هاندانێکدا کە بە مەبەستی ئەو جیاوازیدانانە بەڕێوە بچێ، وەک یەک لە لایەن قانوونەوە پشتیوانییان لێبکرێ.

ماددەی ٨ :

لەبەرانبەر ئەو کردەوانەدا کە مافە بنەڕەتییەکانی مرۆڤ پێشێل دەکەن و، ئەو مافانە بەهۆی دەستوور یان هەر قانوونێکی دیکەوە دانیان پێدانراوە، هەر کەسێک مافی هانا بردن بۆ دادگا نەتەوەییە بڕواپێکراوەکان و داواکردنی پێڕاگەیشتنی کاریگەر بە سکاڵاکەی هەیە.

ماددەی ٩ :

هیچ کەسێک نابێ لە خۆوە بگیرێ، زیندانی بکرێ یان دوور بخرێتەوە.

ماددەی ١٠ :

هەر کەسێک مافی ئەوەی هەیە بەو پەڕی بەرابەری لەگەڵ کەسانی دیکەدا لە دادگایەکی سەربەخۆ، بێلایەن، بەئینساف و ئاشکرادا بە کێشە و سکاڵاکەی ڕابگەن‌و، دادگایەکی ئەوتۆ دەبێ لە بارەی مافەکان‌و پێویستییەکانی وی یان هەر تاوانێک کە پێی تاوانبار کراوە، بڕیار بدا.

ماددەی ١١ :

١- هەر کەسێک بە هەر تاوانێک تاوانبار کرابێ، هەتا ئەو کاتەی لە دادگایەکی ئاشکرادا کە هەموو دەستەبەرێکی پێویست بۆ داکۆکی لە خۆکردنی بۆ دابین

کرابێ، تاوانباربوونی وی بەشێوەیەکی قانوونی دەرنەکەوتووە، بە بێ تاوان دەژمێردرێ.
٢) هیچ کەسێک سەبارەت بە جێبەجێکردنی کارێک یان ئەنجامنەدانی کارێک کە لە کاتی ئەنجامدانیدا بە گوێرەی مافە نەتەوەیی یان نێونەتەوەییەکان بە تاوان نەناسراوە، مەحکووم ناکرێ. هەروەها هیچ کەسێک نابێ بە سزایەکی توندتر لەو سزایەی کە لە کاتی ئەنجامدانی تاوانەکەدا بۆ ئەو تاوانە دیاریکراوە، مەحکووم بکرێ.

ماددەی ١٢ :

هەر چەشنە خۆتێهەڵقورتاندنی لە خۆوە لە ژیانی تایبەتی، کاروباری بنەماڵەیی، ماڵ و شوێنی مانەوە و نامە نووسینی هیچ کەسێک، هەروەها هەر کار و کردەوەیەک کە زیان بە شەرەف، ناموس، ئابڕوو و ناوبانگی کەسێک بگەیەنێ، مەحکوومە. لە بەرانبەر ئەم جۆرە خۆتێهەڵقوتاندن و هێرشانەدا، مافی هەر مرۆڤێکە کە لە لایەن قانوونەوە پشتی بگیرێ.

ماددەی ١٣ :

١- هەر کەسێک مافی ئەوەی هەیە لە نێو هەر وڵاتێکدا ئازادانە هاتوچۆ بکاو بە ویستی خۆی شوێنی ژیان هەڵبژێرێ.
٢) هەر کەسێک مافی ئەوەی هەیە هەر وڵاتێک بە وڵاتەکەی خۆشییەوە بەجێ بێڵێ یان بگەڕێتەوە وڵاتی خۆی.

ماددەی ١٤ :

١- لە بەرانبەر ستەم و چەوساندنەوە دا، هەر کەسێک مافی ئەوەی هەیە بە شوێن پەناگەیەکدا بگەڕێ و، پەنا بباتە بەر وڵاتێکی دیکە.
٢- کەسێک سەبارەت بە تاوانی گشتی و نا سیاسی و بەهۆی کردەوەی نەگونجاو و ناتەبا لەگەڵ ئامانج و ڕێوشوێنەکانی نەتەوە یەکگرتووەکان دەکەوێتە بەر لێکۆڵینەوە و ڕاودەدوونان، ناتوانێ لەم مافەی کەڵک وەربگرێ.

ماددەی ١٥ :

١- هەر کەسێک مافی ئەوەی هەیە (دەوڵەتنامە- مافی هاونیشتمانەتی) پێبدرێ.
٢- هیچ کەس نابێ لە خۆوە لە "تابعیت" یان لە مافی گۆڕینی دەوڵەتنامە بێبەش بکرێ.

ماددەی ١٦ :

١- هەر ژن و پیاوێک کە گەیشتنە تەمەنی خۆناسینەوە، مافی ئەوەیان هەیە بێ وەبەرچاوگرتنی هیچ سنوورێک لە باری ڕەگەز، نەتەوایەتی یان ئایینەوە ببنە ژنو مێردو، ژیانی هاوبەش پێکبێنن. لە تەواوی ماوەی ژن و مێردایەتی و هەروەها لە کاتی هەڵوەشاندنەوەیدا، ژن و پیاو لە کاروباری پێوەندیدار بە ژیانی هاوبەش، مافی وەکیەکیان هەیە.
٢- پێکەوەنانی ژیانی هاوبەش دەبێ بە ڕەزامەندیی تەواو و ئازادانەی ژن و پیاو بێ.
٣- خێزان کۆڵەکەی سروشتی و بنەڕەتیی کۆمەڵگەیەو دەبێ لە لایەن کۆمەڵگەو دەوڵەتەوە پشتیوانیی لێبکرێ.

ماددەی ١٧ :

١- هەر کەسێک چ بە تەنێ یان بە شێوەی بەکۆمەڵ مافی خاوەنەتی (موڵکدار)ی هەیە.
٢- هیچ کەسێک نابێ لە خۆوە لە مافی خاوەنەتی بێبەش بکرێ.

ماددەی ١٨ :

هەر کەسێک مافی ئازادیی بیرکردنەوە، ویژدان و دینیی هەیە. ئەم مافە پێویستی بە ئازادیی گۆرینی دین یان بیر و باوەرو، هەروەها ئازادیی دەربرین و ئاشکراکردنی بیرورا لە چوارچێوەی فێرکردنی ئایینی، بە جێهێنانی رێوشوێنەکان و، بەرێوەبردنی رێورەسمە ئایینییەکاندا چ بە شێوەی تەنیا یان بەکۆمەڵ، چ بە شێوەی تایبەتی یان گشتیی هەیە.

ماددەی ١٩ :

هەر کەسێک مافی ئازادیی بیروراو رادەربرینی هەیەو، ئەو مافەش پێویستی بەوە هەیە کە هیچ کەس لەوەی کە بیرورایەکی هەیە نەترسێو نیگەران نەبێ و، لە بەدیهێنان و وەرگرتن و بڵاوکردنەوەی زانیاری و بیروبۆچووندا، ئازادانە و بێ وەبەرچاوگرتنی سنوورەکان، دەستی بە هەموو ئامرازێکی گونجاوی بیرورا دەربرین و بڵاوکردنەوە رابگا.

ماددەی ٢٠ :

١- هەر کەسێک مافی ئەوەی هەیە لە پێکهێنانی ئەنجومەن و کۆر و کۆبوونەوە و کۆمەڵەی ئاشتیخوازانە دا ئازاد بێ.
٢- هیچ کەسێک نابێ بە زۆر لە هیچ کۆبوونەوەیەکدا بەشدار بکرێ.

ماددەی ٢١ :

١- هەر کەسێک مافی ئەوەی هەیە راستە وخۆ یان لە رێگای نوێنەرانێک کە ئازادانە هەڵیاندەبژێرێ، لە بەرێوەبردنی کاروباری گشتیی وڵاتی خۆیدا بەشدار بێ.
٢- هەر کەسێک مافی ئەوەی هەیە لە هەلومەرجێکی وەکیەک لەگەڵ کەسانی دیکەدا، پیشە گشتییەکانی وڵاتی خۆی بەدەست بێنێ.
٣- خواست و ویست و بریاری خەڵک، بناغەی دەسەڵاتی دەوڵەتە. ئەو بریارە دەبێ لە هەڵبژاردنی بێ فێڵدا کە بە شێوەیەکی دەورەیی بەرێوەدەچن، خۆی دەر بخا. هەڵبژاردن دەبێ گشتی بێ، بەرابەری و یەکسانیی تێدا رەچاو بکرێ، بە دەنگدانی نهێنی بێ یان بە شێوەیەکی ئەوتۆ بەرێوە بچێ کە ئازادیی دەنگدان دابین بکا.

ماددەی ٢٢ :

هەر کەسێک وەک ئەندامێکی کۆمەڵ، مافی بیمەی کۆمەڵایەتیی هەیە و، بۆی هەیە بەهۆی یارمەتیو هاوکاریی نەتەوەیی و نێونەتەوەییەکان، ئەو مافە ئابووری، کۆمەڵایەتی و کولتوورییانەی بۆ پاراستنی ئابروو و کەرامەت و گەشەکردنی ئازادیی کەسیەتیی خۆی پێویستنی، بە سەرنجدان بە رێکخراوە و سەرچاوەکانی وڵات، وەدەستیان بێنێ.

ماددەی ٢٣ :

١- هەر کەسێک مافی ئەوەی هەیە کار بکا، کاری خۆی بە ئازادی هەڵبژێرێ، هەلومەرجێکی دادپەروەرانەو جێگای رەزامەندی بۆ کار تێدا کردن داوا بکاو، لە بەرانبەر بێکاریدا پشتیوانیی لێبکرێ.
٢- هەموان مافی ئەوەیان هەیە بێ جیاوازیدانان لە بەرانبەر کاری وەک یەکدا، هەقدەستی وەکیەک وەربگرن.
٣- هەر کەسێک مافی ئەوەی هەیە بۆ داکۆکی لە قازانج و بەرژەوەندەکانی خۆی لەگەڵ کەسانی دیکەدا سەندیکا و یەکیەتی پێکبێنێ، یان بچێتە نێویانەوە.

ماددەی ٢٤ :

هەر کەسێک مافی حەسانەوە و پشوودان و کەڵکوەرگرتنی لە کاتی ڤالا هەیەو، بەتایبەتی مافی دیاریکردنی سەعاتەکانی کارو پشووی دەوریی بەمز هەیە.

ماددەی ٢٥ :

١- هەر کەسێک مافی ئەوەی هەیە بە مەبەستی دابینکردنی سلامەتی و ئاسوودەیی خۆی و بنەماڵەکەی بەتایبەتی لە باری خواردن، جلوبەرگ، خانووبەرە، چاوەدێرییە پزیشکییەکان و خزمەتە کۆمەڵایەتییە پێویستەکانەوە، ئاستێکی باش لە ژیانی هەبێ. هەروەها مافی ئەوەی هەیە لە کاتی بێکاری، نەخۆشی، نەقوستانی، بێوەژنی یان بێوەمێردی، پیری و، لە تەواوی ئەم حاڵەتانەدا کە بێ ئەوەی خۆی ویستبێتی، کەرەسە و ئامرازەکانی ژیان و بەڕێوەچوونی لە دەست دەرچوون، لە باری کۆمەڵایەتییەوە ژیانی دابین بکرێ.

٢- دایکان و منداڵان مافی ئەوەیان هەیە یارمەتی و چاوەدێریی تایبەتیان بۆ تەرخان بکرێ. هەموو منداڵێک چ ئەوانەی بەرهەمی ژیانی شەرعی بن، چ ئەوانەی بە نا شەرعی هاتوونەتە دنیا، مافی ئەوەیان هەیە وەکیەک لە باری کۆمەڵایەتییەوە پشتیوانییان لێبکرێ.

ماددەی ٢٦ :

١- هەر کەسێک مافی ئەوەی هەیە بخرێتە بەر خوێندن و پەروەردە بکرێ. پەروەردە و فێرکردن و لانی کەم خوێندنی سەرەتایی و بناغەیی، دەبێ بە خۆڕایی بێ. خوێندنی سەرەتایی ئیجبارییە. فێرکردنی تەکنیکی و پیشەیی دەبێ بکرێتە گشتی و، دەستڕاگەیشتن بە خوێندنی بەرز دەبێ بە یەکسانیی تەواوەوە بۆ هەمووان مسۆگەر بکرێ تا هەموو بتوانن بە گوێرەی مایەو توانای خۆیان کەڵکی لێوەربگرن.

٢- ئامانجی پەروەردە و فێرکردن دەبێ پێگەیاندنی هەموو لایەنەی کەسایەتیی ئینسان و برەودان بە ڕەچاوکردنی مافەکانی مرۆڤ و ئازادییە بنەڕەتییەکان بێ. پەروەردە و فێرکردن دەبێ لە خزمەت پەرەپێدانی لێکتێگەیشتنی باشترو، وێکهەڵکردن و دۆستایەتیی نێوان هەموو نەتەوەکان و گشت تاقم و گروپە ڕەگەزی یان ئایینییەکاندا بێ و، هەروەها یارمەتی پەرەپێدانی تێکۆشانی نەتەوە یەکگرتووەکان بدا لە پێناوی پاراستنی ئاشتیدا.

٣- دایک و باب لە هەڵبژاردنی جۆری پەروەدە و فێرکردن بۆ منداڵانی خۆیان، مافی ئەوەیان هەیە لە پێشەوەی کەسانی دیکە بن.

ماددەی ٢٧:

١- هەر کەسێک مافی ئەوەی هەیە ئازادانە لە ژیانی کولتووریی کۆمەڵدا بەشداری بکاو نەخشی هەبێ و، چێژ لە هونەر وەربگرێ و بەشداری لە پێشکەوتنی زانستی بکاو سوود لە دەسکەتەکانی وەربگرێ.

٢- هەر کەسێک مافی ئەوەی هەیە لە پشتیوانیی قازانجە ماددی و مەعنەوییەکانی بەرهەمە زانستی، ئەدەبی و هونەرییەکانی خۆی کەڵک وەربگرێ.

ماددەی ٢٨ :

هەر کەسێک مافی ئەوەی هەیە لە بواری کۆمەڵایەتی و نێونەتەوەییدا، داواکاری پێکهێنانی سیستەمێکی ئەوتۆ بێ کە ماف و ئازادییەکانی گونجاو لەم جاڕنامەیەدا بە تەواوی دابین بکاو، بەڕێوەیان ببا.

ماددەی ٢٩ :

١- هەر تاکێک تەنیا لە بەرانبەر کۆمەڵگەیەکدا کە گەشەکردنی ئازادانە و هەموولایەنەی ئەوی مسۆگەر کردووە، ئەرکی دەکەونە سەر شان.

٢- هەر کەسێک لە بەکارهێنانی مافەکان و کەڵکوەرگرتن لە ئازادییەکانی خۆیدا، تەنیا لە بەرانبەر ئەو لەمپەرە قانوونییانەدا ملکەچە کە بەمەبەستی بەڕەسمی ناسین و ڕەچاوکردنی ماف و ئازادییەکانی کەسانی دیکە و، بە نیازی لەبەرچاوگرتنی پێداویستییە ئەخلاقییە دادپەروەرەکان بە نیازی نەزمی گشتی و خێرو خۆشیی هەمووان لە کۆمەڵگەیەکی دێموکراتیکدا، پەسندکراون.

٣- ئەم ماف و ئازادییانە نابێ بەهیچ شێوەیەک لەگەڵ ئامانجەکان و ڕێوشوێن و بنەماکانی نەتەوە یەکگرتووەکان، لە دژایەتی دابن.

ماددەی ٣٠:

هیچ یەک لە خاڵە پەسندکراوەکانی ئەم جاڕنامەیە نابێ بە جۆرێک مانا بکرێنەوە کە مافێکی ئەوتۆ بدەن بە دەوڵەتێک، کۆمەڵەیەک یان کەسێک کە بە پێی ئەو، بۆ لە نێوبردنی مافو ئازادییەکانی گونجاو لەم جاڕنامەیەدا تێبکۆشن

١٣ی ژوئەنی ٢٠١٣